După 50 de ani „PE ARIPILE VÎNTULUI" va continua cu o nouă serie

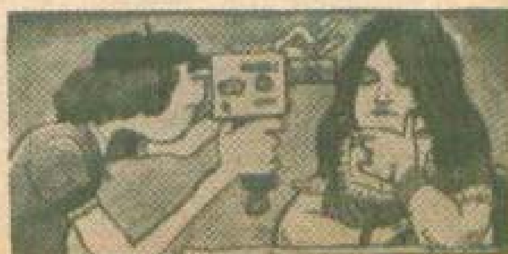
Cine va scrie scenariul? COMPUTERUL DECIDE între 80 de scriitori: Alexandra Ripley, o fiică a Sudului



„Miss computer": Alexandra Ripley

Cu 50 de ani în urmă, în 1939, apărea pe ecranele din S.U.A. un film care, de-a lungul vremii, și-a cucerit ca puține altele sufragiile publicului și ale criticii. Filmul se numea „Pe aripile vîntului", avea ca scenariu romanul omonim al lui Margaret Michell și, ca și cartea (tradusă pînă azi în zeci de limbi, cu 190 de ediții și peste 25 de milioane de exemplare), avea să facă ocolul lumii, să țină cu răsuflarea tăiată milioane de spectatori, să culeagă laudele fără rezerve ale specialiștilor genului, unanimi în a-l decreta „numărul unu" în materie de faimă cinematografică. A fost tradus în 27 de limbi și, în mai puțin de o jumătate de veac, cifra lui de afaceri s-a ridicat la 1 miliard de dolari (aduși doar de ecranul cinematografic, pe lîngă sutele de milioane vărsate de companiile TV și, mai recent, de firmele video), succes care s-a datorat, înainte de toate, poveștii transpuse pe banda de celuloid, o poveste despre poeticul, asprul, enigmaticul „Sud extrem" al Americii, o poveste cu oameni puternici, dar sensibili, iubind cu fervoare viața, adînc vulnerați de încercările ei, găsind însă forța să iasă deasupra lor, chiar cu prețul unor dramatice renunțări. Scarlett O'Hara, eroina poveștii, a fost idolul bunicelor noastre și, după toate semnele, această pasiune s-a transmis și nepoatelor, filmul făcînd și azi săli arhipline. Nu mai puțin, fulgerătorul și îndelungatul succes al peliculei s-a datorat protagoniștilor săi, lui Vivien Leight, interpreta lui Scarlett, și lui Clark Gable.

La începutul anilor '40 producătorul David Selznick i-a propus Margaretei Mitchell sa continue povestea, readucînd-o pe Scarlett O'Hara — pe care cartea o lăsase suspendată într-un punct acut al existenței ei — în fața celor ce-o îndrăgiseră. Propunerea a fost însoțită de o ispititoare ofertă bănească (o sumă cu mai multe zerouri), dar scriitoarea a refuzat-o. Tot ce avusese de spus, a declarat ea, spusese, punctul pus cărții trebuia să rămînă la locul lui.



Oare cum va arăta Scarlett O'Hara, după 50 de ani? Răspunsul nu e aici, ci în imaginea din pagina alăturată, jos

el fiind comandat „de alte rațiuni decît cea a banului".
Chestiunea a revenit în actualitate abia după moartea scriitoarei. Fratele ei, Stephen Mitchell, cel care, după cum scria o revistă americană „îi administrează memoria" (a se citi: afacerile întemeiate pe ea), s-a dovedit sensibil tocmai la rațiunea pe care sora lui o dezavuase, drept care casa de filme „Metro Goldwin Mayer" a cumpărat, cu 6 milioane de dolari, dreptul de-a continua pe ecrane povestea lui Scarlett O'Hara.
Dar cine — s-au întrebat producătorii — va fi în stare s-o scrie, astfel ca publicul, atît de familiarizat cu filmul din '39, să înghită — ba chiar să aplaude! — noua serie, ca pe o continuare firească a celei dintîi? Cine ar putea fi noua — sau noul — Margaret Mitchell?
Ajunsă aici, povestea (nu cea de pe ecran, cea a întîmplărilor legate de ea) capătă, așa cum se petrece adesea în lumea filmului, o turnură senzațională. După cum ne informează revista italiană „Oggi", „Metro Goldwin Mayer" a apelat la serviciile unui computer în care au fost introduse datele a 80 de scriitori ce, virtual, erau apți „să intre în pielea" lui M.M., să scrie la fel ca ea, ba, pe cît posibil, chiar mai bine, ca pentru spectatorii de azi, cu mult mai exigenți decît bunicii lor. Dintre cei 80, creierul electronic a ales-o pe Alexandra Ripley, în vîrstă de 54 de ani, autoare de romane de succes, inspirate tot din „Sudul extrem", unde și trăiește, într-o casă ca aceea din „Pe aripile vîntului".
Înainte de a se apuca să scrie noile întîmplări prin care va trece Scarlett O'Hara, Alexandra Ripley a recitit de 12 ori „Pe aripile vîntului". A recitit-o pînă cînd a fost în stare să reproducă, pe dinafară, nu mai puțin de 200 de pagini. Acum, crede ea, poate începe lucrul fără prea multe și prea strivitoare temeri.
Noul film, în regia lui Franco Zeffirelli și avîndu-i ca interpreți principali pe Isabella Rosselini și Tom Selleck, va fi prezent pe ecrane în 1989.

CRISTIAN OVANISOF



Fermecătoarea, neuitata Vivien Leight, din filmul de acum o jumătate de veac



Vivien Leight și Clark Gable în ceea ce, de acum înainte, se va numi „prima serie" a celebrului film



Vivien Leight, seria a doua: Isabella Rossellini; Clark Gable de azi: Tom Selleck







Grupul norvegian „A-Ha" – sau triumful insistenței (sus). Alături, Bob Marley, „regele" stilului „reggae", și Tina Turner, decana de vîrstă a rock-ului contemporan



Meridiane ale muzicii ușoare

MINITOP SENTIMENTAL

„Nu vreau să-mi pierd copilăria. Îmi place și acum să privesc ploaia prin ochi de copil. Niciodată n-am înțeles graba de a crește, plăcerea nebunească de a-ți lua în spinare toate grijile omului adult. Socotesc că dintr-acestea sînt deja prea multe pe pămînt". Cuvintele lui **Paul McCartney,** „supraviețuitorul" grupului **Beatles,** pentru care ultimii ani au însemnat o neașteptată relansare, de această dată pe cont propriu, sună totuși ca un ecou al spiritului veșnic tînăr, veșnic adolescent, care a colorat în chip atît de unic muzica lor. Un om simplu, cald, sentimental, Paul McCartney și-a făcut din aceste trăsături un cod de viață, pe care îl trece mai departe copiilor lui: „Am supraviețuit **Beatles**-ilor pentru că sînt norocos. Sînt un om obișnuit și nici nu vreau să fiu vreodată altceva. Copiii mei învață într-o școală obișnuită. O școală de stat... Nu vreau să-i privească vreodată de sus pe ceilalți oameni. Încerc să sădesc în copiii mei adevăratele valori, sensibilitatea înainte de toate. Aș vrea să știe ce înseamnă omenia și compasiunea — două lucruri fără de care nu sîntem întregi".

Gilbert Bécaud are astăzi 61 de ani. Deși în actele de stare civilă se numește François Silly, declară că aceasta „e o legendă". „Adevăratul meu prenume este Gilbert, adevăratul nume Bécaud". Copilăria lui a stat, de timpuriu, sub semnul muzicii. Școala primară, apoi liceul din Nisa. Mama, care cînta uneori la pian, mai ales marșul „A la turca", de Mozart. În concluzie, a făcut serioase studii muzicale la Conservatorul din Nisa: armonie, pian, compoziție, dirijat. Era deja ferm orientat către muzica clasică... Pînă într-o zi, cînd a compus un cîntec... Primul său cîntec, pe versurile lui Pierre Delanoë, se numea „A midi, sur les Champs-Élysées". A scris peste patru sute de cîntece, dintre care mai bine de șaizeci sînt de mult șlagăre. A fost supranumit „Monsieur 100 000 volts". Veșnic în plină formă, jucîndu-și muzica, precum un veritabil actor; spectacol integral, inegalabil. Pentru Gilbert Bécaud, viitorul se numește, firește, muzică: „Vreau să cînt!", spune într-unul dintre ultimele cîntece.

„Carte de séjour" este numele unei formații mai puțin obișnuite. În 1980, șase adolescenți repetau într-un garaj la marginea Lyon-ului. La puțin timp, înregistrează un mini album, la o „mini" casă de discuri din oraș, Mosquito. Toată lumea a fost surprinsă de originalul amestec de rock și blues, pe de o parte, și de muzica orientală, pe de altă parte. Rachid, conducătorul formației, explica astfel denumirea sui-generis a grupului: sînt emigranți la a doua generație. S-au născut deci în Franța, din părinți emigranți, și-au ales ca emblemă acel cartonaș care a permis, cu decenii în urmă, părinților lor să lucreze în suburbiile lioneze. Melodiile lor, care, în ultimii trei ani au urcat vertiginos în topuri, sînt cîntate în dialectul „rhorho", o bizară combinație de pariziană și arabă, vorbită mai ales de copiii emigranților. „Intenția noastră n-a fost de a imita pe cineva. De aceea am și optat pentru rhorho, care ne exprimă cel mai bine, cel mai natural". Alături de chitarele electrice, „Carte de séjour" folosește **luthul** și **darbuka,** instrumente tradiționale arabe.

De la discul său **Private Dancer,** apărut în 1984, **Tina Turner** e numită în America „Grammy" (bunica). Într-un fel, decana de vîrstă a rock-ului contemporan, ea continuă să fie un excepțional temperament scenic, o muziciană în plină forță, cu o putere de influență încă remarcabilă în lumea muzicii pop și rock. S-a născut la Nutbush („tufișul de alune"), lîngă Memphis, statul Tennessee. Cînd părinții au pără-



Din celebrul grup al „Beatles"-ilor (fotografiați, în imaginea de sus, împreună cu Marlene Dietrich), unicul „supraviețuitor", azi cîntăreț „pe cont propriu", este Paul McCartney (primul din stînga; în medalion, același Paul McCartney, azi)

sit-o, de creșterea ei s-au ocupat rudele, bunica și mai ales o oarecare doamnă Jo. La cincisprezece ani, Annie Mae Bullock (numele său real) și-a întîlnit mama în lumea fierbinte a bluesului, la Saint Louis. A început o carieră spectaculoasă, marcată profund de întîlnirea cu Ike Turner, care i-a devenit soț și partener în celebrele show-uri de televiziune ce le-au adus o faimă cu totul aparte în anii '60. După despărțirea de Ike Turner, Tina Turner și-a continuat cariera pe cont propriu, contînd și astăzi ca una dintre cele mai mari cîntărețe și dansatoare ale epocii noastre.

O biografie palpitantă are cîntărețul de rock **David Bowie,** pe numele său adevărat David Robert Jones. S-a născut la 8 ianuarie 1947, la Londra. Pe cînd avea cinci luni, părinții săi au hotărît să se despartă, chiar dacă sora și fratele mai mare erau debili mintali. A urmat o copilărie frustrată, sub aspect afectiv mai ales, în casa tatălui său. La șaisprezece ani părăsește cursurile școlii tehnice pe care o urma, din pricina unor probleme de vedere. Cînta deja de mai multă vreme în diverse formații. Primul său succes a fost cîntecul **Love You Till Tuesday,** în 1967. Dar, curînd după asta, părăsește muzica pentru o nouă pasiune: pantomima. După moartea tatălui său, fundează un studio de pantomimă în Beckenham. Se căsătorește în 1970 și va avea un fiu, pe nume Zowie. Își uimea încă de pe atunci spectatorii cu toaletele sale fanteziste. În 1973 emigrează în America Latină, unde, împreună cu **John Lennon,** alcătuiește un grup, **Fame.** Trei ani mai tîrziu se mută în Berlinul occidental, „să se odihnească" și să-și crească fiul. Aici izbutește alte două mari succese: **Low** și **Heroes.** Se va întoarce la Londra, cu un nou grup, **Scary Monsters.** În ultimii ani, producția de filme se pare că l-a acaparat. Cariera lui cinematografică numără deja opt roluri.

În urmă cu doi ani nimeni nu acorda prea mare importanță performanțelor grupului norvegian **A—Ha.** Iată însă că, la sfîrșitul anului 1986, ei au început să urce neașteptat în topuri, pînă la a deveni cea mai apreciată formație norvegiană. Fondatorii grupului, Pal Waaktaar și Magne Furuholmen, se cunosc din fragedă pruncie. Erau vecini de apartament pe cînd începuseră să spună tuturor că vor crește și vor merge în Anglia să dărîme toate topurile de muzică ușoară... Împreună cu Morton Harket, solistul vocal, grupul a descins, într-adevăr, în 1982 la Londra, unde lucrurile nu s-au arătat deloc ușoare. După mai multe încercări ratate de a cîștiga interesul unor companii de discuri, s-au întors acasă și s-au mulțumit să... privească la televizor. Ideea n-a murit însă, doi ani mai tîrziu erau din nou la Londra, tatonînd, așteptînd, înregistrînd în mici studiouri de mîna a doua. Pînă cînd i-a întîlnit viitorul lor manager, Terry Slater, care le-a pus în mînă, în numai cîteva luni, contractul succesului. Șlagărele lor — **Take On Me, The Sun Always Shines on TV, Hunting High and Low** — sînt astăzi binecunoscute în lumea întreagă. **A—Ha** este o formație în plină afirmare.

A fost „regele" stilului reggae. Se numea Robert Nesta Marley; pe numele de vedetă, simplu, **Bob Marley.** S-a născut în Jamaica (de unde America a și importat stilul reggae) în aprilie 1945. În 1967 se alătură grupului **The Wailers.** Va cînta despre dragoste, despre rasism, despre libertate. A murit în mai 1981, la 37 de ani, de cancer. A lăsat cîteva discuri excepționale: **Catch A Fire; Burnin'; Natty Dread; Exodus** și mai ales micul single **Buffalo Soldier.**

T. MIHAI

VĂDUVELE ROCK-ului



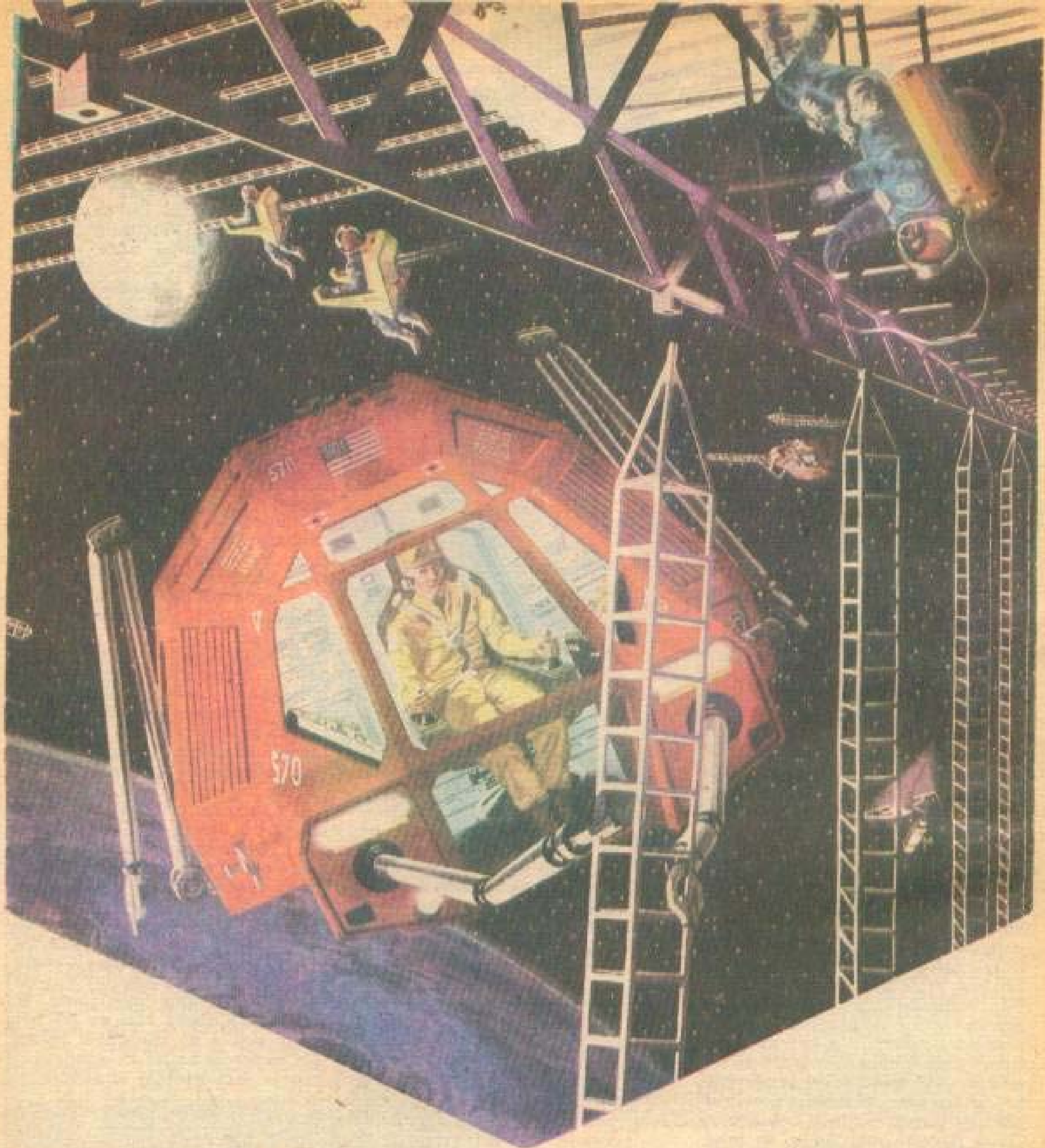


Incomparabilul Bob Dylan

...Este titlul unei cărți pe care o datorăm Victoriei Balfour, redactoră a revistei de specialitate „Rolling Stones" și a ziarului „The New York Times". În urmă cu trei ani, Victoria Balfour a avut ideea de a intervieva 72 de femei legate de lumea muzicii rock – foste soții și prietene ale vedetelor genului. În carte au fost cuprinse doar 16 femei, cele mai cunoscute (deci ele însele niște „vedete"!), și, lîngă ele, un bărbat, David Wolff, prietenul lui Cindy Lauper și managerul ei. Cel mai trist este interviul cu Susan Rotolo, care, timp de cîțiva ani, a fost prietena lui Bob Dylan; inspiratoare a melodiei „Don't think twice. It's all right", apărînd alături de Dylan pe coperta discului „Freewheelin", în 1963, Susan ne dezvăluie un Dylan care-și considera prietena ca pe un „obiect personal", torturînd-o cu glume de prost gust și obligînd-o să-i suporte toate capriciile. Nu cu mult mai vesel este interviul cu Marylin Wilson, soția lui Brian de la „Beach Boys". Marylin amintește de bețiile „sîngeroase" ale soțului, care, după concerte, se întorcea acasă însoțit de 20 sau 30 de „prieteni" (vorba vine „prieteni", căci nu cunoștea pe nici unul dintre ei!), încingînd penibile orgii, isprăvite mai totdeauna cu drogări masive. Drogurile au constituit o problemă acută pentru majoritatea femeilor din preajma rockerilor. Unele, ca Vera Ramone, soția lui Dee Ramone, au reușit să-și salveze partenerul din mrejele drogului; altele, mai puțin norocoase, ca Angela Bowie (soția lui David Bowie), sau Anita Pallenberg (prietena lui Brian Jones de la „Rolling Stones", care a murit înecat în piscină din cauza unei doze prea mari de stupefiante), au căzut ele însele pradă heroinei. Aceasta, mărturisește una din ele, pentru că „nu puteau lupta împotriva singurătății", în epocile cînd tovarășii lor de viață erau plecați în interminabile turnee. Soțiile rockerilor au avut de luptat și cu „admiratoarele" acestora. Babe Buell, prietena lui Rod Stewart, a lui Elvis Costello și Todd Rundgren, își amintește amuzată, de aceste „musculițe lipite de pantalonii vedetelor rock". Babe le considera „foarte istețe". Ele se organizează, povestește ea, în grupuri de cîte patru; două îți bat la ușă și, cu niște mutre nevinovate, te invită la cumpărături în niște magazine grozave, numai de ele știute, și, în timp ce soția e la cumpărături, celelalte două îi seduc soțul.

Concluzia cărții este că (cel puțin din punctul de vedere al „văduvelor" intervievate!) rolul de tovarășă de viață a unui rocker de faimă mondială nu pare a fi prea plăcut. Victoria Balfour, cercetînd existența acestor femei, constată că majoritatea dintre ele și-au început „cariera" fugind de la școală pentru a asista la un concert de muzică rock. Au început prin a fi unele dintre acele (atît de hulite ulterior!) „admiratoare" ale respectivilor rockeri, închipuindu-și că vor avea o viață lipsită de griji, însă au căzut din nori pe pămînt, victime ale „stelelor" care s-au prăbușit o dată cu ele sau înaintea lor.

ANA HAȘ



MARTE AȘTEAPTĂ OMUL

Meridiane ale științei

Marte, planeta geamănă a Pămîntului! De aproape patru secole, de cînd Galilei a privit-o pentru prima dată printr-o lunetă, omul s-a obișnuit, tot mai mult, s-o considere ca pe un fel de „al doilea Pămînt", luate datele culese de astronomi asupra „Planetei Roșii" întărindu-l în această idee. De unde și ipoteza, care a hrănit o întreagă literatură, a existenței, pe planeta-soră, a unor „alți pămînteni", adică a marțienilor. Ipoteză care, pînă la urmă, s-a dovedit a fi doar o iluzie. Marte este tot atît de inaccesibilă vieții ca și celelalte planete ale sistemului solar. Și totuși, chiar dacă ne-am convins de acest adevăr, Marte continuă să ne fascineze, să ne intrige, să ne facă să dorim s-o cunoaștem, s-o înțelegem; pentru că numai astfel, afirmă savanții, vom putea cunoaște mai bine propria noastră planetă, trecutul ei, „istoria geologică" a lui Marte aflîndu-se undeva între stadiul primitiv al lui Mercur și cel dezvoltat al Terrei. „Planeta Roșie" a fost considerată deci, dintotdeauna, drept cel mai „terestru" obiect din sistemul solar, iar explorarea ei — prin sonda spațială americană Mariner 9, în 1971, și mai ales prin misiunile Viking, în 1976 — nu a schimbat cu nimic această credință.

Scopul misiunii Mariner 9 a fost fotografierea a 70 la sută din suprafața planetei, folosindu-se →





→

două camere de televiziune, una cu cimp larg și rezoluție la sol de aproape 1 km, alta cu cimp ingust și cu o rezoluție de aproximativ 100 m; in fapt, au fost obținute peste 7 000 de imagini, acoperind toată suprafața planetei. Zecile de mii de imagini transmise de Viking le-au completat pe cele realizate de Mariner 9, sporind cunoștințele noastre, in special pe cele privind geologia „Planetei Roșii". Dar toate acestea constituie abia debutul unui amplu program de cercetare. Marea „aventură marțiană" abia incepe. Urmează să fie lansate noi misiuni de explorare, iar pentru anul 2020 este prevăzut cel dintii zbor al omului in Marte. Două decenii mai tirziu, in anul 2040, vom asista, ni se spune, la colonizarea și chiar la exploatarea resurselor fascinantei planete.

Prima etapă a acestui temerar program o constituie misiunea Phobos, programată in 1988. Phobos este cel mai mare satelit al „Planetei Roșii" și principala țintă a stației automate sovietice insărcinate cu această misiune. Concomitent cu studierea satelitului, misiunea va culege și noi informații asupra lui Marte.

Călătoria spre Marte și inapoi va dura, după toate calculele, intre doi ani și jumătate și trei. Cum se va comporta in spațiul cosmic, pe o asemenea perioadă, omul? - iată o problemă asupra căreia, la ora de față, se concentrează intens savanții.

CE ȘTIM DESPRE „PLANETA ROȘIE"?

Este a patra planetă in ordinea depărtării de Soare. Raza ei ecuatorială (3 398 km) și masa sa (6,42 · 10^{23} kg) o așază, ca dimensiune, imediat după Mercur. Marte este un corp solid, a cărui densitate medie (3,9 g/cm^3) dovedește că aproape un sfert din compoziția sa o constituie fierul. Nu s-a găsit nici o centură de radiații, dar un cimp magnetic foarte slab (cu o intensitate de aproape 2 la sută din cea a cimpului magnetic terestru) sugerează prezența unui nucleu metalic bogat in fier.

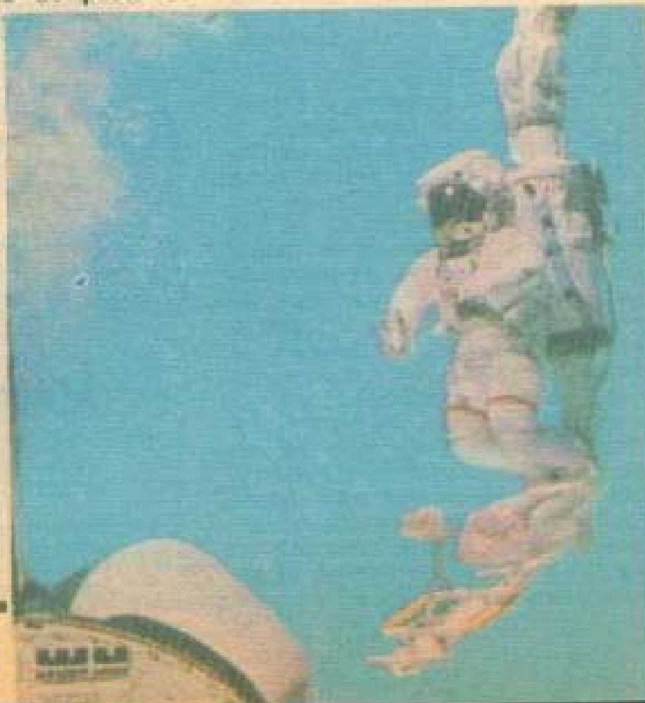
Planeta nu este o sferă perfectă, raza sa ecuatorială fiind cu aproape 18 km mai scurtă decit raza polară. Pe Marte există diferențe de altitudine de peste 30 km. Regiunea cea mai inaltă este cea a platoului Tharsis, unde se află vulcani giganți, iar altitudinea scoarței atinge chiar și 6 km.

Cele două emisfere ale lui Marte sint asimetrice, atit din punct de vedere morfologic cit și topografic. Asimetria morfologică este datorată prezenței unor terenuri bătrine, puternic cicatrizate, purtind amprenta a numeroase impacturi meteorice. Aceasta face ca emisfera sudică să semene cu podișurile lunare (se află aici mari bazine analoage cu bazinele selenare Hellas, Argyre și Isidis). In schimb, emisfera nordică este dominată de terenuri tinere, cu foarte puține cratere.

Pe Marte, gravitația este de aproximativ 371 cm/s^2 la ecuator.

Atmosfera marțiană este subțire; presiunea la sol este de circa 6 milibari. Axa de rotație a planetei fiind inclinată față de eliptică, anul marțian, de două ori mai lung decit cel terestru, trece prin bine cunoscuta succesiune a anotimpurilor.

O atracție deosebită o constituie, pentru cercetătorii planetei, numeroasele canale care-i brăzdează suprafața și care, poate, cindva au fost pline cu apă curgătoare. Existența acestor canale este cunoscută de mai bine de 100 de ani. In 1878, G.V. Schiaparelli a publicat o hartă a lui Marte, căreia i-a urmat o comunicare cu titlul „Observații astronomice și fizice privind axa de rotație și topografia planetei Marte". Era pentru prima oară cind se punea intrebarea dacă liniile de forma unor canale observate pe Marte sint trasate de natură (asemenea Canalului Minecii, de pe Pămint) sau sint opera unor ființe inteligente. Au trecut insă citeva zeci de ani pină să se poată da răspunsul corect. S-a remarcat astfel că sistemul de canale este asociat in special te-



renurilor bătrîne. Marte a avut odinioară o atmosferă mai groasă și un mediu ambiant mai blînd; atunci ploua des, iar brațele rîurilor se formau cînd într-un loc, cînd într-altul. S-au găsit însă și canale în locuri unde nu există nici un fel de semn al eroziunii apei; de aici, convingerea că aceste canale nu au luat naștere ca rezultat al apei sau al unei atmosfere groase.

Dar a existat sau nu apă pe Marte? De-a lungul istoriei sale, planeta a degajat, probabil, destulă apă pentru a se acoperi cu un strat adînc de 50 pînă la 1000 m. Dar nici atmosfera marțiană și nici calotele polare nu par a stoca prea multă apă. Nu ne rămîne decît să o căutăm în scoarță, sub suprafața planetei. Acolo o vor căuta, de altfel, și misiunile spațiale.



GULLIVER, CĂLĂTOR PRINTRE STELE

Marte are doi sateliți, Phobos și Deimos. Doi sateliți foarte mici, întunecați și plini de cratere. Fiind și foarte aproape de planetă, ei sînt destul de greu de observat de pe Pămînt. Au fost, de altfel, descoperiți abia în august 1877, de către Asaph Hall. În literatură însă menționarea lor s-a făcut cu mult mai devreme. La începutul veacului al XVII-lea, Johannes Kepler, descoperitorul legilor de mișcare ale planetelor, a presupus, întemeiat pe teoria sa asupra armoniei cosmice („Harmonices mundi"), că Pămîntul are un satelit, Marte doi și Jupiter patru.

Mai tîrziu, în 1726, deci un veac și jumătate înainte de descoperirea lui Asaph Hall, scriitorul irlandez Jonathan Swift se referă, în detaliu, la cei doi sateliți ai lui Marte, în celebra sa carte „Călătoriile lui Gulliver". El povestește că astronomii din ținutul mitic Laputa ar cunoaște doi sateliți ai lui Marte, fiecare descriind o mișcare kepleriană, pe orbite, după toate semnele, circulare.

O dată cu descoperirea lui Asaph Hall, prezumțiile lui Swift i-au uimit pe mulți. Ce-l făcuse pe scriitor să bănuiască existența celor doi sateliți, ba încă să-i și descrie, conferindu-le o serie de caracteristice? Unii au afirmat că Swift ar fi fost marțian, alții că, poate, cei doi sateliți fuseseră totuși văzuți, vreodată, de pe Pămînt, fie și numai pentru un timp foarte scurt. O supoziție imposibil de susținut, căci Phobos și Deimos apar pe bolta înstelată ca niște obiecte prea puțin strălucitoare, care se pierd în lumina lui Marte, iar instrumentele astronomice din vremea lui Swift erau incapabile de a-i detecta.

26 de ani mai tîrziu, scriitorul francez Voltaire vorbește și el, în romanul său filozofic „Micromégas", de doi sateliți ai lui Marte, care ar fi scăpat privirii astronomilor.

Despre cei doi sateliți se știe, astăzi, că se află în rotație sincronă în jurul lui Marte, adică au perioada de rotație egală cu cea de revoluție. În mare, ei apar ca niște elipsoizi triaxiali, Phobos avînd axa mare de 27 km, iar Deimos de 15 km. Ca orice alt corp lipsit de atmosferă din sistemul solar, Phobos și Deimos au suprafețele ciuruite de cratere și acoperite cu un strat de regolit (resturi ale impacturilor meteoritice). Cel mai mare crater de pe Phobos, Stickney, are un diametru de aproape 10 km, iar cel mai mare de pe Deimos un diametru de 3 km.

Spre deosebire de Deimos, Phobos este traversat de un sistem de striațiuni lungi, paralele, probabil destul de adînci, care par a fi rezultatul acțiunii forțelor mareice planetare. Striațiunile care pornesc din craterul Stickney par a fi urmarea impactului uriaș care a produs acest crater și care a fost pe punctul de a rupe satelitul în două. Un astfel de impact pe un corp atît de mic a avut, desigur, proporțiile unui adevărat cataclism.

În timp ce Marte este foarte roșu, sateliții au o culoare cenușie, extrem de închisă, asemănătoare cu →

cea a celor mai întunecate „mări" de pe Lună. Cei doi reflectă mai puţin de 6 la sută din lumina vizibilă a Soarelui. Densitatea lui Phobos (probabil, şi cea a lui Deimos) este de 2 g/cm³. O astfel de densitate sugerează că satelitul este compus, în cea mai mare parte, din elemente uşoare şi apă. Originea lui Phobos şi a lui Deimos rămîne încă o enigmă. Diferenţa spectaculoasă dintre compoziţia chimică a suprafeţei lui Marte şi compoziţia celor doi sateliţi pune sub semnul îndoielii naşterea simultană a celor trei corpuri. S-ar putea, opinează specialiştii, ca Phobos şi Deimos să se fi format în partea exterioară a centurii de asteroizi, după care au fost „capturaţi" de Marte. Or, dacă Phobos şi Deimos au fost asteroizi „capturaţi", aceasta înseamnă că ei sînt singurii reprezentanţi ai unei populaţii de corpuri primitive care, prin coliziuni reciproce, au dat naştere Pămîntului şi celorlalte planete.

Iată deci suficiente motive pentru ca Phobos şi Deimos să fie obiectul unei vii atenţii a cercetătorilor cerului.



ŢINTA PRIMORDIALĂ: „PHOBOS"

În primele 200 de zile ale misiunii Phobos (al cărei debut, repetăm, este anul 1988), staţia automată sovietică se va apropia de „Planeta Roşie", cercetînd, în acest răstimp, activitatea Soarelui şi mediul interplanetar. Apoi staţia va fi amplasată pe o primă orbită eliptică (4200 km/79000 km) în jurul lui Marte, orbită ce va fi parcursă în aproape 3 ore. După 25 de zile staţia va fi amplasată pe o a doua orbită, cu pericentrul de 9700 km şi apocentrul de 79000 km, apropiindu-se astfel de orbita lui Phobos. Cea de-a treia orbită va avea raza de 9700 km şi va fi circulară. Atunci, sonda spaţială va fi aproape de Phobos şi la 9378 km de centrul lui Marte. În momentul în care se va putea realiza sincronizarea perioadei de revoluţie a sondei cu cea a satelitului, va începe coborîrea pe Phobos. Experienţele vor continua alte 200 de zile, sfîrşitul misiunii fiind prevăzut pentru 18 octombrie 1989. Phobos va fi obiectul unor cercetări multiple (analiza neutronică a solului, sondajul radar al structurii sale interne, cartografia suprafeţei etc.), corelate cu investigaţii ca sondajul radio al ionosferei lui Marte, studiul fluctuaţiei plasmei interplanetare şi marţiene, studiul fotometric al dinamicii structurii interne a Soarelui etc. Cele mai importante informaţii pe care le aşteptăm de la misiunea Phobos sînt cele asupra naşterii sistemului solar.

Rezultatele acestei misiuni vor fi folosite în etapa următoare (1990—1998), cînd vor fi lansate noi staţii automate în jurul lui Marte, în cadrul programului sovietic „Mars 2000". Scopul principal al programului va fi detectarea celor mai bune zone pentru debarcarea unui vehicul automat cu 6 roţi, greu de 200—250 kg, care să se poată plimba pe planetă cîteva zeci de kilometri, timp de mai multe luni. Acest vehicul va transporta circa 45 kg de aparatură ştiinţifică.

Într-o etapă următoare va fi coborît pe Marte un al doilea vehicul, care, într-un răstimp de doi-trei ani, va parcurge pe planetă peste 1000 km. Acesta va culege eşantioane ale solului şi va analiza relieful şi atmosfera planetară.

NUMĂRĂTOAREA INVERSĂ A ÎNCEPUT!

Scopul final al tuturor acestor misiuni: zborul omului spre planeta geamănă! Un zbor dificil, care trebuie pregătit temeinic. Călătoria spre Marte şi înapoi va dura, după toate calculele, între doi ani şi jumătate şi trei, deci o primă condiţie a realizării ei este asigurarea şederii şi a activităţii continue a omului, în spaţiul cosmic, timp de 3 ani consecutivi.



Au fost gîndite şi, în parte, experimentate tot felul de facilităţi pentru călătoria şi viaţa omului pe îndepărtata planetă. Aşa sînt, de pildă, „grădinile spaţiale", un fel de sere care, testate deja de sovietici, au ca scop purificarea aerului şi furnizarea unei mari cantităţi de hrană. Cu patru ani în urmă s-a reuşit, pe o orbită extraterestră, creşterea, din grăunţe, a unor plante şi obţinerea de noi grăunţe fertile. Pe Pămînt s-au experimentat deja sisteme ecologice ermetic închise, în care oamenii au trăit timp de mai multe luni. Trebuie spus, în încheiere, că nu numai sovieticii, de care ne-am ocupat mai pe larg în aceste rînduri, dar şi americanii (şi poate şi alţii) fac pregătiri intense pentru abordarea „Planetei Roşii" de către om, în viitorul apropiat.

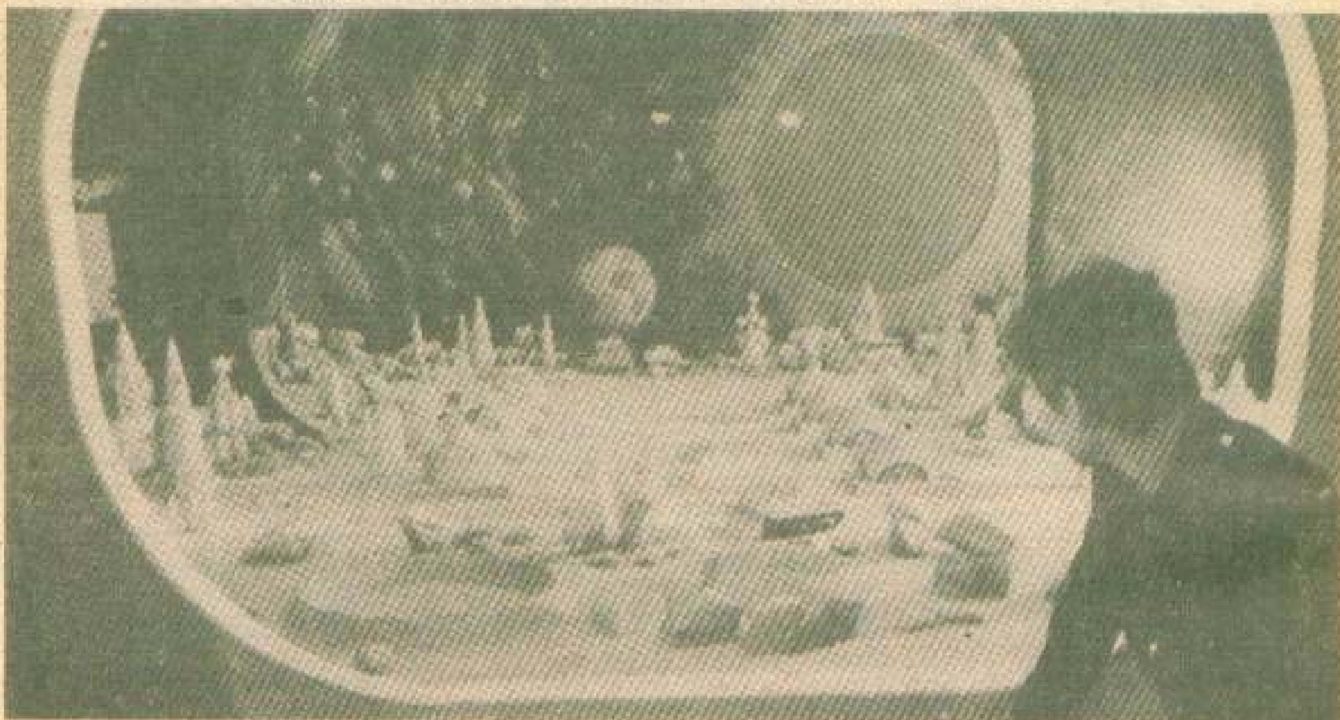
Practic, numărătoarea inversă a decolării omului spre Marte a început.

Tinerii de azi vor fi mîine martorii acestui fantastic eveniment!

MAGDA STAVINSCHI

SĂ ZBURĂM ÎMPREUNĂ!

Roald Sagdeev, directorul Institutului de cercetări cosmice al Academiei de științe a U.R.S.S., propune, într-un articol publicat în „Washington Post" (reprodus și de revista „Tehnika molodioji"), din care transcriem, o colaborare sovieto-americană pentru cucerirea planetei Marte.



Pentru a justifica speranțele pe care le-a dat întîlnirea la nivel înalt de la Washington, este necesar ca S.U.A. și U.R.S.S. să inițieze colaborări în domenii de vîrf ale științei și tehnicii. Un prim pas l-ar constitui zborul comun spre Marte.

Începutul l-ar putea face zborurile nepilotate. În 1994 ar trebui să trimitem pe Marte un aparat care să se poată deplasa pe suprafața planetei. Apoi, spre 1998, să întreprindem o misiune comună în scopul de a aduce pe Pămînt mostre de sol marțian. În cazul finalizării cu succes a acestor obiective, în jurul anului 2001 am putea „amartiza" un echipaj uman.

Dacă partea americană s-ar arăta îngrijorată de un posibil risc privind accesul la date militare, am putea concepe o cooperare care să excludă o colaborare foarte strînsă.

De exemplu, fiecare dintre părți ar putea trimite, de pe Pămînt, aparatura ei, ele urmînd să lucreze în comun pe Marte. Nu exclud nici varianta, mai ambițioasă, de a trimite și amartiza în comun un aparat mobil. Aceasta ar însemna o continuare logică a colaborării „Soiuz"-„Apollo", din 1975.

Costul acestor programe ar fi acceptabil, el fiind, oricum, cu mult mai mic decît cheltuielile anuale de înarmare atomică ale celor două țări. Costul total al primei etape — trimiterea „martebilului" — ar fi de circa un miliard de dolari. A doua etapă — prelevarea unor mostre de sol marțian și aducerea lor pe Pămînt — n-ar depăși 5 miliarde de dolari. Ultima etapă — lansarea unui echipaj uman — ar costa 50-100 miliarde de dolari (bineînțeles, în condițiile stabilității valutare).

O astfel de colaborare nu numai că ar lărgi cadrul dialogului care are loc, în prezent, între țările noastre, dar i-ar da acestuia dimensiuni noi, căci, dacă dialogul nostru se va rezuma numai la controlul înarmărilor, vom rămîne prizonierii problemelor militare și cu greu vom găsi un limbaj comun în alte domenii.

În ce mă privește, știu foarte bine ce înseamnă colaborarea științifică internațională, întrucît i-am cunoscut binefacerile. Începînd cu sfîrșitul anilor '50, m-am simțit ca un „membru plin" al comunității științifice internaționale. Cu colegii noștri din alte părți ne comparăm rezultatele cercetărilor, facem schimburi de vizite, sîntem prieteni. Toată familia mea a învățat engleza, inclusiv nepotul meu în vîrstă de 4 ani.

Colaborarea științifică este bine caracterizată de Freud: „Cînd oamenii dețin ceva în comun, ei se dușmănesc mai puțin". Chiar și umorul negru al secolului nostru atomic se regăsește în această cugetare. Nu demult, în timpul programului nostru „Vega" — constînd în zborul unui aparat spre cometa Halley —, am avut

→

→

mulți invitați americani. Unul din ei, la un moment dat, și-a amintit că a făcut parte din Comitetul S.U.A. însărcinat cu alegerea țintelor în cazul unui atac nuclear. I-am spus: „Se spune că pentru Moscova ați stabilit 60 de ținte. N-ați vrea ca, în semn de respect pentru colaborarea noastră, să ne faceți o favoare, excluzînd din lista țintelor institutul nostru?" Mi-a răspuns că, pe durata zilei de muncă, institutul va fi șters de pe listă. Ce binefacere pentru creșterea productivității muncii, pentru că, în aceste condiții, probabil că toți vor dori să lucreze 24 de ore din 24!

După ce am terminat universitatea, în 1956, am fost repartizat la Institutul Kurceatov, într-una din secțiile de bază ale acestuia. Domeniul specializării mele a fost fizica plasmei. Concret, lucram la așa-numita „sinteză termonucleară". Pe vremea aceea, această problemă era strict secretă, și la noi, și în S.U.A., cu toate că urmărea scopuri pașnice: crearea de centrale electrice. Tot ceea ce lucram, puteam să discutăm într-un cerc restrîns de savanți care aveau acces la problemă. Nu aveam însă habar despre ce se petrece în altă parte.

Prima noastră întîlnire cu savanții din vest, petrecută în 1958, la Geneva, a constituit o adevărată revelație. Era vorba de conferința privind folosirea pașnică a energiei atomice, la care ambele părți au trimis sute de specialiști. Americanii, pentru noi, erau, pe vremea aceea, un fel de extratereștri. Și mai curios, pentru mine, a fost faptul că acei „extratereștri" vorbeau aceeași limbă — a științei — ca și noi.

Știința este internațională. Legile ei, ca și cele ale naturii, nu cunosc granițe. De 15 ani lucrez în domeniul cercetărilor cosmice și, pe acest plan, colaborarea noastră cu savanții americani mi se pare promițătoare.

Deja există o bază pentru cercetarea comună a cosmosului. U.R.S.S. și S.U.A. au semnat un acord care deschide calea colaborării în 16 domenii cosmice și, probabil, va fi nevoie de un an numai pentru a evalua posibilitățile create prin acest acord. În multe domenii invidiem rezultatele atinse de americani. Dar și noi ne mîndrim cu rezultatele pe care le-am obținut în cei 30 de ani care s-au scurs de la lansarea primului nostru sputnic. Ne mîndrim și cu proiectul „Vega" de întîlnire a cometei Halley și sîntem recunoscători S.U.A. pentru faptul că N.A.S.A. ne-a oferit rețeaua ei de transmisii cosmice la mari distanțe.

Marte este următoarea etapă în cucerirea cosmosului și consider că ar trebui să abordăm împreună acest program. Trimiterea pe suprafața „Planetei Roșii" a unui vehicul ar fi o primă etapă — de proporții uriașe — care ar continua programul american „Viking", în cadrul căruia a fost coborîtă, pe Marte, o instalație cu aparatură științifică. Următorul pas ar fi, deci, să se trimită un vehicul marțian care să poată transporta o aparatură și mai complexă. Problema tehnică cea mai mare este legată de conducerea vehiculului, dacă avem în vedere complexitatea realizării unei legături la milioane de kilometri. Chiar și în cazul distanței minime dintre cele două planete, semnalul radio va parcurge cel puțin cîteva minute. Vehiculul va întîlni însă, la cîteva secunde, diferite obstacole. Problema poate fi rezolvată prin înzestrarea vehiculului cu un sistem care să folosească metodele inteligenței artificiale, astfel ca el singur să hotărască asupra direcțiilor sale de deplasare.

Cea mai simplă cale de a începe această colaborare ar consta în folosirea programelor deja existente: programul american „Mars-Observer", cu lansare în 1992, și cel sovietic, „Mars-94", cu scadență în 1994. S-ar putea realiza schimb de date, de experiențe complementare, cum și coordonarea măsurătorilor. Am putea amplasa, pe nava cosmică sovietică, aparatură americană. Iar pe măsura creșterii încrederii reciproce, am putea pregăti amartizarea.

Aș saluta o colaborare în problema realizării vehiculului marțian, întrucît aceasta ar permite o concentrare a eforturilor pe direcțiile în care fiecare dintre noi este cel mai bun. În acest cadru, americanii ar putea să elaboreze acel „sistem" al inteligenței artificiale care să-i asigure vehiculului independență în deplasare, iar noi am putea realiza, cred, varianta cea mai bună a vehiculului. Un prototip al unui astfel de vehicul a fost folosit pentru curățirea acoperișului centralei de la Cernobîl de diferite reziduuri și a lucrat bine, cu toate că erau condiții grele.

După amartizarea vehiculului ar urma un alt proiect, mai grandios: aducerea de mostre de sol marțian.



Există și variante care ar evita temerile americane privind accesul la date cu caracter militar. De exemplu, fiecare din cele două țări și-ar putea trimite pe Marte propriul său aparat cosmic. Cele două nave ar aduce, în felul acesta, cîte o încărcătură utilă diferită. Una din nave ar putea fi o rachetă cu care să se aducă mostrele de sol, iar cealaltă — chiar vehiculul marțian. Cele două programe s-ar completa astfel fără a fi nevoie de integrarea lor.

Pot fi luate și alte măsuri care să prevină un transfer de tehnologie, și aceasta chiar în cazul folosirii unei singure nave cosmice. Dacă, de exemplu, trebuie montat pe nava sovietică un aparat secret american, acesta ar putea fi introdus ca așa-numitele „cutii negre", cu conexiuni de intrare-ieșire pe părțile exterioare vizibile, accesul în interior fiind închis. Așa procedăm cu țările Europei de vest, care montează aparatura lor pe navele noastre. O astfel de variantă poate fi extinsă și asupra unor încărcături mari. Chiar nava cosmică în întregimea ei poate fi o „cutie neagră", pentru aceasta elaborîndu-se un sistem de verificări care să-i garanteze intangibilitatea.

Ultima etapă ar fi, în sfîrșit, amartizarea unor cosmonauți — americani și sovietici. Visez ca acest eveniment să aibă loc în anul 2001 și ca proiectul să se cheme „Odiseea cosmică", așa cum a propus Arthur Klarc. El m-a asigurat că va trăi pînă atunci și că va fi în formă bună. Probabil însă că, pentru debarcarea omului pe Marte, cel mai aproape de realitate ar fi anul 2005.

Cred că nu trebuie să mizăm, în cucerirea Cosmosului, numai pe zborurile pilotate de echipaj uman. Există un anume „romantism cosmic", nu întru totul fericit, conform căruia singura alternativă a marilor programe astrale ar consta din nave cosmice uriașe, cu echipaje umane destul de numeroase. Personal, nu mi se pare mai puțin romantică trimiterea de roboți. Ar fi și mai practic. Să nu uităm că, în timp ce noi, în U.R.S.S. și în S.U.A., cheltuim pentru crearea de uriașe arsenale atomice, japonezii cuceresc lumea cu micii lor roboți.

Indiferent de concluzia la care vom ajunge în ce privește zborul spre Marte, important este ca noi, oamenii de știință, să ne facem cunoscute reciproc realizările și să le punem la dispoziția societății.

Traducere și adaptare de
VALENTIN GRUBER

În căutarea
ȚĂRII ATLANȚILOR

Din timpuri străvechi și pînă astăzi, Atlantida, misterioasa țară dispărută, a aprins imaginația multora, mai ales a oamenilor de știință, a scriitorilor și artiștilor. Atlantidei i s-au consacrat mii de articole, științifice sau mai puțin științifice, sute de cărți, serioase sau fanteziste, un număr important de picturi, excelente sau mai puțin reușite. Dată la iveală cu mai bine de două milenii în urmă, legenda cu privire la existența Atlantidei aprinde și astăzi imaginația oamenilor, stîrnește dispute aprige. Nu de mult, referitor la Atlantida a publicat un articol revista franceză „Science et vie", la datele căruia facem apel pentru materialul de față.

DE LA PLATON CITIRE

Primele vești despre Atlantida le datorăm marelui Platon (reamintim că ilustrul filozof a trăit între anii 427 și 347 î.e.n.). În două din cunoscutele lui dialoguri, Platon vorbește despre Atlantida, utilizînd însemnările făcute cu două secole mai înainte de Solon, din care Platon descindea pe linie maternă. Vestitul om politic și reformator din Atena (a trăit între anii 635 și 559 î.e.n.), inclus între „cei șapte înțelepți", a auzit legenda cu prilejul unei călătorii în Egipt și și-a notat-o. Două secole mai tîrziu, Platon a inclus legenda Atlantidei în dialogurile „Timaios" și „Criton". În cel dintîi, marele înțelept al antichității face o primă descriere, incompletă, a Atlantidei; în al doilea, rămas neterminat, el reia povestirea cu mai multe amănunte. Potrivit acestor relatări, Atlantida ar fi fost o insulă imensă, situată dincolo de Coloanele lui Hercule (așa se numeau în antichitate stîncile Gibraltarului) și aparținînd lui Poseidon, căruia i-a revenit ca urmare a împărțirii Pămîntului între zei. „Insula era mai mare decît Libia (nume dat pe atunci Africii) și Asia (adică peninsula Asia Mică) luate la un loc". Atlanții, scrie în continuare Platon, aveau o împărăție puternică, ce se întindea pe un teritoriu imens, pînă în Egipt. Ei au încercat să cucerească Atena, dar au fost înfrînți. Armata atenienilor se găsea aproape de țărmul Atlantidei, unde a pierit din cauza unui cutremur puternic. Din aceeași pricină, Atlantida însăși s-a scufundat, într-o zi și o noapte.



Care este adevărul? Ce este Atlantida: invenție, legendă sau realitate? Herodot, „părintele istoriei", care a trăit în secolul al V-lea î.e.n., amintește, cu o jumătate de veac înaintea lui Platon,

→



de atlanți, popor care locuia o zonă vastă de pe continentul african, de la munții Atlas pînă la litoralul atlantic. Totuși, de-abia la Platon este menționată **insula** Atlantida. În epoca Renașterii, interesul pentru țara misterioasă a crescut brusc, după ce dialogurile lui Platon au intrat într-un circuit larg. Dar adevărata explozie a interesului general față de această problemă s-a produs către sfîrșitul secolului al XIX-lea, cînd a început să apară o bogată literatură de specialitate și populară. Au fost emise cele mai diverse, cele mai neașteptate și uneori cele mai fanteziste ipoteze cu privire la locul unde s-ar fi aflat Atlantida, după cum urmează.

UNDE A FOST ATLANTIDA? ÎN OCEANUL ATLANTIC?...

Dacă îl urmăm exact pe Platon (cu toate că în cele două dialoguri amintite sînt multe contraziceri), cea mai logică apare ipoteza că Atlantida se afla în Oceanul Atlantic. Unii partizani ai acestei ipoteze sînt ferm convinși că insula a fost înghițită de mare în urma unui cataclism natural. Potrivit afirmațiilor acestora, Insulele Azore și Canare, precum și Insulele Capului Verde, sînt vestigii ale continentului dispărut, și anume vîrfuri de munți, care au rămas deasupra nivelului oceanului din cauza înălțimii lor considerabile. Situarea Atlantidei în acest perimetru ar oferi argumente în plus celor care apără existența unei legături între flora și fauna Lumii Vechi și flora și fauna Lumii Noi, asemănarea culturii indiene americane cu culturile egipteană și minoică. Însă cercetări geologice recente au arătat șubrezenia ipotezei cu privire la existența Atlantidei în zona respectivă a Atlanticului.

Au fost luate în considerație și alte porțiuni, mai ales periferice, ale oceanului menționat. Astfel, omul de știință german G. Wierth a elaborat, în perioada dintre cele două războaie mondiale, o teorie potrivit căreia Atlantida s-ar fi aflat la nordul Groenlandei, unde pe atunci, cu peste 10 milenii în urmă, clima era cu mult mai blîndă decît în zilele noastre. Savantul a susținut că atlanții, care au trăit în locul indicat, sînt strămoșii celor mai multe grupuri de popoare indo-europene și chiar ai unor popoare din Africa răsăriteană. Răcirea bruscă a climei i-a obligat să părăsească această regiune cu 8000 de ani î.e.n. și să se stabilească în Europa și, parțial, în America. Unii eschimoși albi ar fi, după părerea omului de știință german, descendenți ai atlanților rămași pe locurile natale. Foarte interesantă și ispititoare, întrucît existența atlanților în acea zonă nordică ar da răspuns la multe întrebări, teoretic posibilă, ipoteza acestui savant n-a fost, din păcate, confirmată de nici o descoperire arheologică demnă de crezare.

...ÎN AFRICA?

Cînd, în 1910, cunoscutul etnograf german Leo Frobenius a descoperit în Nigeria civilizația neagră Ife, s-a născut ideea că de fapt acolo s-ar fi aflat Atlantida. Au urmat numeroase săpături arheologice, în Ife și în împrejurimi. Ele au arătat că era vorba de o civilizație foarte dezvoltată. „Clasicismul" excepționalelor sculpturi ale acestei civilizații i-a condus pe unii savanți la presupunerea că operele respective prezintă urme ale unei influențe adînci a artei grecești. Totuși, s-a lămurit curînd că civilizația descoperită datează din secolele XII—XVI ale erei noastre. Prin urmare, nu există nici o îndreptățire ca ea să fie legată de un mit al cărui autor a trăit cu 15 veacuri mai înainte. S-au făcut încercări de a se stabili puncte comune între atlanți și tuaregi, locuitori din deșertul Saharei. Romanul lui Pierre Benoit „Atlantida", apărut în 1918, înfățișează povestea a doi ofițeri francezi, luați prizonieri de legendara regină a tuaregilor, ai căror strămoși ar fi fost vechii atlanți. După șase ani de la apariția romanului a



fost descoperit la Abalessa un mormînt antic, care a slujit multă vreme drept fort, iar pe urmă a devenit mausoleu. Aici a fost găsit un schelet, presupus a fi al reginei tuaregilor. Totuși, și de această dată nu s-au găsit nici un fel de dovezi în sprijinul existenței reale a Atlantidei.

...ÎN EUROPA APUSEANĂ?

Din relatările diferiților autori greci se știe că lîngă Coloanele lui Hercule și delta fluviului Guadalquivir, în sud-vestul Spaniei, se afla orașul Tartes, capitala unui regat prosper. Bogăția se datora minelor care se găseau în diferite părți ale țării. Vistieria se umplea și pe seama comerțului cu populația de pe litoralul Atlanticului. Acest oraș a fost considerat de unii autori ca fiind biblicul Tarsis, unde fenicienii își trimiteau corăbiile cu argint. Tarsisul s-a aliat cu coloniile grecești apusene împotriva cartaginezilor. Dar biruitori au ieșit cartaginezii, și ei au distrus orașul la sfîrșitul secolului al VI-lea î.e.n. Arheologii au căutat fără succes ruinele acestui oraș și au ajuns la concluzia că ele se află undeva, pe fundul deltei Guadalquivirului. Un alt specialist german, Adolf Schulten,





care a făcut mai multe săpături în Spania în primele trei decenii ale secolului nostru, a propus ca legenda consemnată de Platon să fie privită ca un „ecou" deformat al istoriei regatului distrus de cartaginezi, care au devenit după aceea stăpînii Gibraltarului, închizîndu-l pentru greci. În vremea cînd au fost lansate, presupunerile savantului german păreau cu totul convingătoare. Însă pînă la urmă nici una din presupuneri n-a putut fi probată în chip mulțumitor. Misterioasa Atlantidă le scapă mereu din mînă savanților.

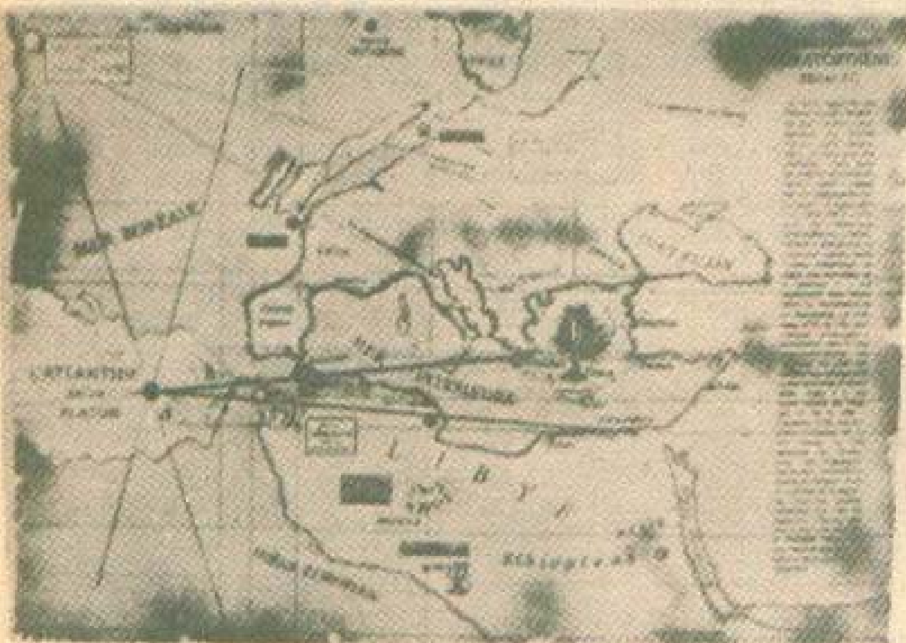
la Knosos, Feste, Malli și Kato Zacros. În principal, aceste palate au fost construite la începutul mileniului II î.e.n. și definitiv distruse în anii 1500—1400 î.e.n., în urma unor cutremure puternice.

Atît aceste săpături arheologice, cît și cercetările geologice și oceanografice au permis să se descopere o nouă cultură, necunoscută mai înainte, deosebit de dezvoltată, cultura minoică. Săpăturile și cercetările dau, de asemenea, posibilitatea de a stabili cauzele și împrejurările decăderii civilizației, victimă a unui cataclism natural: erupția nemaipomenit de puternică, unică în istoria omenirii, a unui vulcan — vulcanul din insula Santorin din Marea Egee, care a erupt în secolul al XV-lea î.e.n.

...ÎN MAREA EGEE?

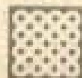
Enigma Atlantidei și-a găsit o mată și de săpăturile arheologice făcute în 1967 în insula Acrotiri. Sub lavă a fost descoperit un adevărat „Pompei al epocii de bronz", din care pînă acum au fost debarasate doar vreo 15 clădiri — case de locuit, depozite și alte construcții — care, judecînd după obiectele de ceramică ale culturii minoice găsite aici, au fost îngropate sub cenușă cu 1500 de ani î.e.n.

La puțin timp după începerea săpăturilor în Acrotiri, în Anglia au fost publicate două cărți în care autorii susțineau ipoteza că Atlantida nu este altceva decît Creta minoică. În cartea „Atlantida. După legendă — adevărul", seismologul grec Anghelos Galanopoulos și istoricul și arheologul englez Edward Bacon stabilesc o legătură strînsă între textele lui Platon și faptele reale referitoare la civilizația minoică. După părerea lor, „Metropola antică" despre





Ochiul reginei Atlanților, într-una din ilustrațiile la celebrul roman al lui Pierre Benoit (stînga). Pe străvechea hartă de alături, cvasicontemporană cu Platon, „părintele Atlantidei", sînt marcate zonele în care, de-a lungul veacurilor, s-a presupus că s-ar fi aflat legendara civilizație înghițită de ape.



...ÎN CRETA?

La începutul secolului al XX-lea, datorită săpăturilor arheologice făcute în Creta de englezi (la Knosos) și de italieni (la Feste), a fost descoperită o civilizație necunoscută pînă atunci, aparținînd epocii de bronz. Arheologul englez Arthur John Evans a numit-o civilizația minoică, după numele legendarului rege al Cretei, Minos. Arthur Evans și-a început lucrările la Knosos în martie 1900 și, foarte curînd, a descoperit ruinele unui palat cu fresce minunate și opere de artă aplicată care nu semănau nici cu cele grecești, nici cu cele romane. Săpăturile făcute ulterior au dus la descoperirea cîtorva ansambluri de palate

nouă dezvoltare în urma săpăturilor efectuate în insula Santorin. Aceste săpături au dovedit că, pînă la erupția catastrofală a vulcanului, pe insulă se afla un oraș foarte mare. Santorin este una din insulele Ciclade. Denumirea ei antică era Thira, iar mai înainte se numise Caliste (Preafrumoasa). Golful de astăzi al insulei s-a format ca urmare a erupției vulcanului. În timpul expedițiilor oceanografice din anii '40 și '50 ai secolului nostru, în adîncurile mării, pe o suprafață imensă din Ciclade, a fost descoperită cenușă vulcanică. În partea de sud-est a Cretei, grosimea stratului de cenușă atingea 2 metri. Erupția vulcanului din Santorin cu circa 3500 de ani în urmă a fost confir-

care vorbește Platon și „Orașul regilor" sînt două lucruri diferite. Prima este „o insulă mică, rotundă", în care ei văd Thira; al doilea ar fi valea Messara, din sudul Cretei. Prin urmare, atît Creta, cît și Santorin, ar putea să fi fost Atlantida lui Platon.

După cum cititorul a observat, fără îndoială, nici una dintre ipoteze n-a putut fi dovedită. Iată de ce enigma Atlantidei, născută o dată cu scrierile amintite ale vestitului filozof, rămîne și astăzi întreagă. Dar tot întregi rămîn și speranțele că, într-un viitor nu prea îndepărtat, oamenii de știința vor putea să facă lumină în această problemă pasionantă.

ION D. GOIA



Utopiile de ieri, realități de azi și de miine

MIRACOLELE GENETICII

Genetica a visat întotdeauna... vise imposibile. A visat universul cromozomial al propriei noastre specii, a visat genele... Nu credea nimeni în aceste vise. Cum să diseci genele? Cum să identifici poziția lor, a celor 100 000 de gene? A apărut însă ingineria genetică și totul s-a schimbat. Nimic nu mai pare irealizabil în acest domeniu. Sau aproape nimic. Dovadă...



Dovadă afirmația specialiștilor că, în următorii 10 ani, vor fi decodificate cele 3,5 miliarde de componente ale eredității noastre. Și că, tot pînă atunci, vor fi terminate primele hărți cromozomiale. Primele, deoarece vor mai trece niște ani pînă cînd vom înscrie în cataloagele noastre întreaga variabilitate a speciei. Știm că fiecare dintre noi este un unicat, dar nimeni nu știe prin cîte gene ne deosebim de celelalte unicate. Vom ști. Oricum, a fost stabilită poziția a 1500 de gene. Încă un vis ce prinde contur de realitate: cromozomii artificiali. Este adevărat, aventura lor abia a început. Foarte curînd însă ei vor intra în cotidian. Dar de ce e nevoie de asemenea cromozomi? Răspunsul este simplu: pentru că trebuie să înțelegem dinamica diviziunii celulare; pentru că trebuie să înțelegem, de asemenea, geneza accidentelor cromozomiale – care sînt extrem de frecvente; pentru că genetica are nevoie de un transportor al genelor. Sînt semne că, pînă în anul 2000, genetica se va „juca" cu cromozomi pe care evoluția nu i-a cunoscut niciodată. Și, implicit, cu noi specii de plante și de animale. Ce se va mai întîmpla în perspectiva apropiată?



Vor fi create, ne spun specialiștii, gene fundamental diferite de cele cunoscute, capabile să inducă sinteza unor proteine inedite (de care medicina are atîta nevoie). Foarte probabil, la începutul secolului viitor va deveni obligatorie detectarea prenatală, urmată de corectarea mutațiilor. Va fi, evident, o operație extrem de dificilă, avînd în vedere că se vor naște zeci de milioane de copii anual. Beneficiile vor fi însă imense. Un asemenea scenariu pare încă utopic. E sigur însă că automatizarea investigațiilor va transforma și acest vis în realitate. Nu este deloc exclus ca lumea de miine să reconsidere (chiar să legifereze) obligativitatea determinărilor genetice prenatale. Este una dintre cele mai vechi speranțe ale geneticii, și una dintre cele mai firești. Căci, să nu uităm, întreaga „istorie individuală" implică un coeficient genetic mai mult sau mai puțin important.



În curînd, fecundația va avea loc în condiții fundamental diferite de cele tradiționale. Fecundația **in vitro** a devenit deja un fenomen obișnuit, iar congelarea embrionilor este mai mult decît o simplă perspectivă. Predeterminarea sexului (selecția sexului copilului înainte de fecundație) se va înscrie printre performanțele apropiate ale biologiei reproducției. Înainte de a extinde aceste metode va trebui însă să anticipăm toate consecințele posibile. Vorbim despre clonare sau despre regenerarea organelor sau țesuturilor, dar nu știm unde ne vom opri în acest domeniu. Vorbim, de asemenea, despre prelungirea speranței de viață, dar nu știm cum va arăta o planetă îmbătrînită. Genetica visează însă mai departe. Nimic nu ne împiedică să credem că oamenii de mîine vor trăi cu zeci de ani mai mult decît cei de azi. Manipularea genelor îmbătrînirii și ale morții va remodela destinul speciei noastre.



Mai mult, vom redesena însăși înfățișarea speciei. Și chiar viața ei psihică. Vom controla evoluția coeficientului de inteligență, vom elimina tulburările creierului, vom da noi dimensiuni memoriei. Se crede că hormonul de creștere va ameliora dimensiunile corporale ale speciei (dacă nu cumva medicina va folosi hormoni sintetici mult mai activi!).



Evoluția a presupus întotdeauna un mare coeficient de hazard. Acum însă întîmplarea nu mai are nici un rol. Noi vom decide care specii vor supraviețui și care specii vor dispare. Tragic, numeroase specii aparțin deja amintirilor. Numărul lor se va amplifica continuu. Dar indiferent de amploarea pierderilor, viața va continua. Și încă în forme de o inestimabilă bogăție.

O serie de descoperiri spectaculoase ne apropie de momentul în care vom descifra marile clipe ale devenirii speciilor Homo. Este cert că hominidele au apărut foarte recent; ele nu au mai mult de 5–10 milioane de ani. Dar unde a avut loc umanizarea? Iată una dintre întrebările perene ale antropologiei. Pînă nu demult eram siguri că procesul s-a desfășurat în Africa, potrivit vechii afirmații a lui Charles Darwin. Acolo au fost descoperite toate formele de trecere de la Australopiteci la Homo sapiens. Este adevărat, uneori s-a presupus că istoria umană s-a conturat în Asia, dar puțini antropologi au susținut deschis această ipoteză. Și totuși...





Undeva, în Birmania, au fost găsite urmele unei maimuțe care avea cîteva caractere umane. Ea a fost numită Amphipithecus mogaungensis. Și are o vechime de 43 de milioane de ani! Din această maimuță au plecat, pare-se, toate speciile care au jalonat evoluția hominidelor, atît în Lumea Veche cît și în Lumea Nouă. Dacă ipoteza este corectă, vom fi obligați să rescriem drumurile propriei noastre istorii. Deci Africa a fost populată, în secundar, de maimuțe asiatice. O simplă presupunere sau o primă explicație a începuturilor umanizării? Răspunsul îl va aduce studiul comparat al genelor maimuțelor contemporane.



...Și miracolele geneticii – cea mai tînără și, poate, cea mai fascinantă dintre științe – sînt, după toate semnele, încă la început! Viitorul apropiat ne va aduce, și în acest domeniu, grație eforturilor unor savanți deschizători de drumuri, surprize pe care – azi încă – le considerăm utopii...

CONSTANTIN MAXIMILIAN

În clișeele noastre:
Duhul Geneticii (stînga);
„Dumneata, stimabile,
ai manipulat genele micuțului?" (mijloc);
Șoarecii viitorului?! (dreapta);
(După „Science et vie")





Din nou despre

INVESTIGAȚII BIOMEDICALE ÎN TANATOLOGIE





„...Trebuie să se înțeleagă bine că actualele noastre cunoștințe despre materie, oricît de vaste ar fi, sînt doar ca niște insule care răsar dintr-un ocean necunoscut; și că înseși progresele care au fost realizate de la începutul secolului au ca straniu revers să ne facă materia mai puțin familiară și mai puțin «naturală». Așa progresează știința: ea nu deschide căi noi decît cu prețul părăsirii celor vechi.”

A. KASTLER

În Almanahul Flacăra 1988 am publicat un scurt articol cu titlul de mai sus. Mai mulți cititori mi-au scris, solicitîndu-mi și alte date la temă. Cu voia lor, voi porni, în rîndurile ce urmează, de la o veche credință populară care pretinde că, după moarte, organismele își modifică greutatea. Cît adevăr conține această credință?

În numărul din mai 1907 al prestigiosului „Journal of the American Society for Psyhical Research" a apărut o comunicare a dr. Duncan Mac Dougall, de la Massachusetts General Hospital, care a stîrnit, pe lîngă resuscitarea interesului pentru problemele tanatologice, o dispută științifică de durată, vie încă și în zilele noastre. Dr. Dougall comunica încercările sale de a stabili, printr-un șir de teste, variația greutății unor bolnavi irecuperabili, în momentul morții acestora. Iată ce scria el, printre altele:

„Primul meu subiect a fost un muribund bolnav de tuberculoză. Pacientul a fost ținut sub observație timp de trei ore și patruzeci de minute înainte de moarte; el se afla întins pe un pat așezat într-un cadru luminos, dispus pe o platformă de măsurare cu o scală foarte sensibilă. În tot acest timp, bolnavul a scăzut în greutate cu o rată de o uncie pe oră, datorită evaporării umidității prin respirație și evaporării transpirației. Pe durata celor trei ore și patruzeci de minute am menținut capătul unei bare (scale) indicatoare puțin deasupra echilibrului, lîngă bara limitatoare superioară, cu scopul de a face testul cît mai decisiv.

La sfîrșitul intervalului, bolnavul a expirat și, brusc, simultan cu exitusul, capătul barei a căzut cu o smucitură audibilă, lovind bara limitatoare de jos și rămînînd acolo, fără a mai reveni. Pierderea stabilită a fost de trei pătrimi de uncie".

După dr. Dougall, pierderea bruscă a greutății nu se putea pune pe seama evaporării umidității prin ventilație pulmonară sau transpirație; aceasta, datorită ratei scăzute a respectivelor procese; cît privește greutatea volumului de aer expirat (în jur de 300 inci cubici), ea se cifra doar în jurul valorii de o șesime de uncie.

Experimentele dr. Dougall au provocat o avalanșă de critici. Aceste teste au dat însă și ideea unor cercetări de laborator, întreprinse de dr. R.A. Watters. Efectuîndu-și investigațiile pe șoareci, dr. Watters a reușit, prin utilizarea unor camere cu ceață Wilson, să fotografieze direle de ionizare produse în cameră o dată cu expirarea aerului ionizat din momentul exitusului animalelor. Acest efect stă, se pare, la baza unei alte serii de experiențe, făcute la Paris, în aprilie 1907, de către dr. Hippolit Baraduc, experiențe care au stîrnit în lumea cercetătorilor o agitație similară celei provocate de dr. Dougall. Fotografiindu-l pe fiul său André la o oră după moartea acestuia, dr. Baraduc a constatat, la developarea pozelor, prezența unor „vîrtejuri" deasupra capului cadavrului. Șase luni mai tîrziu, dr. Baraduc își fotografiază soția în clipa morții. La developarea fotografiilor apar imaginile a trei formațiuni globulare luminoase, flotînd deasupra capului muribundei.

Fenomenele pe care le-am menționat nu au putut fi explicate în epocă. Ele au rămas, decenii la rînd, o enigmă, alimentînd teorii dintre cele mai fanteziste. Iată însă că, în cu totul alt timp (anul 1954) și într-un alt domeniu (cel al motoarelor), s-a înregistrat, din nou, un fenomen curios, tangent celor observate în 1907. Niște experiențe făcute la standul de încercare a unor motoare au revelat faptul că, atunci cînd respectivele motoare intrau într-un regim de vibrații de înaltă frecvență, greutatea agenților oxidanți și a combustibililor folosiți se modifica. Apărea un „surplus la cîntar" de 10^{-3}, față de greutatea motoarelor la luarea tarei. Astfel, pentru o tracțiune calculată de 44 tone, se ivea un surplus de 44 kilograme. Nici de data aceasta nu s-a putut da o explicație satisfăcătoare a fenomenului.

Alte fapte, la fel de bizare, au intrat, rînd pe rînd, în atenția cercetătorilor. S-a constatat astfel că, atunci cînd busola unei nave se plasează în zona de vibrații a instalației de forță, apare o abatere sistematică, față de Nord, a acului indicator. Prin anii '70, prof. N.A. Kozîrev, ale cărui studii de astrofizică au pus în evidență o seamă de fenomene de aceeași natură, a demonstrat că, în condiții de vibrații ale unui sistem de măsurare, corpurile își modifică greutatea relativă cu o valoare egală cu 10^{-4}.

Pe de altă parte, din celebra formulă a lui Einstein: $E=mc^2$ (în care E= energia, m=masa, c^2=viteza luminii la pătrat) rezultă că, adăugînd energie unui corp (să zicem, prin încălzirea acestuia), masa sa trebuie să crească.

Încercînd să explice fenomenele mai sus pomenite – care, cel puțin în aparență, ar intra în contradicție cu legea conservării masei și energiei – prof. Mstislav Miroșnicov a recurs la o serie de alte experiențe. Împreună cu doi colaboratori, el a urmărit variația greutății unor substanțe anorganice (apă distilată, cu temperaturi între 20 și 100°C), cum și a unor organisme biologice (șoareci albi, cu temperatura situată între 36,7 și 20°C), în procesul lor de viețuire și moarte. Cantități de apă de cîte 0,5 g au fost închise în fiole, iar șoarecii albi, în greutate de cîte 100 g, introduși în flacoane cu capac. Pentru apă, determinările au fost făcute cu ajutorul derivatografului – aparat prevăzut cu înregistrarea automată a greutății și temperaturii, sistem „Setaram TAL 24-8" – într-o cameră vacuumată avînd presiunea de 10^{-4} col Hg, precizia relativă a măsurătorilor fiind de 10^{-7}. Cîntărirea șoarecilor s-a făcut cu o balanță analitică, cu o precizie de 10^{-5}; ea a durat pînă la consumarea oxigenului din flacon și moartea animalelor.

Experiențele au demonstrat proprietatea, necunoscută pînă atunci, atît a substanțelor anorganice, cît și a organismelor vii, ca, în condițiile echilibrului instabil, să-și modifice greutatea →

E GREU... DAR VIAȚA LUNGĂ AȘA SE CUCEREȘTE!







cu o mărime de ordinul a 10^{-5}-10^{-4}. În stare de stres, organismul viu cîntărește mai puțin decît în stare normală. Fapt ce poate explica și scăderea bruscă a greutății corporale a bolnavilor în momentul morții, semnalată de dr. Dougall (căci, firesc, starea dinaintea morții iminente induce muribundului o stresare deosebită).

Cît privește experiențele dr. Baraduc, ele au căpătat o explicație științifică abia o dată cu apariția electronografiei, metodă prin care s-au putut pune în evidență emisiunile unui flux de aeroioni debitat de organismele biologice.

Colectivul condus de prof. M. Miroșnicov a făcut publice, în 1987, cercetările sale privind proprietățile gravitațional-dinamice ale substanțelor și organismelor vii, prin comunicarea intitulată „Observarea experimentală a unor proprietăți, pînă acum necunoscute, ale substanțelor și organismelor vii, prin aceea că, în procesul modificării temperaturii, intensitatea emisiunii electronice a substanțelor în stare solidă, lichidă, ca și a organismelor vii, inclusiv în procesul morții, își modifică greutatea într-o reprezentare relativă a unei mărimi egală în medie cu 10^{-5}–10^{-4}".

Faptele experimentale înfățișate au pretins, evident, și o prezentare teoretică. La acest capitol, prof. M. Miroșnicov introduce, prin concepția pe care o dezvăluie, ipoteza prezenței a încă două feluri de simetrie a tipurilor fundamentale:

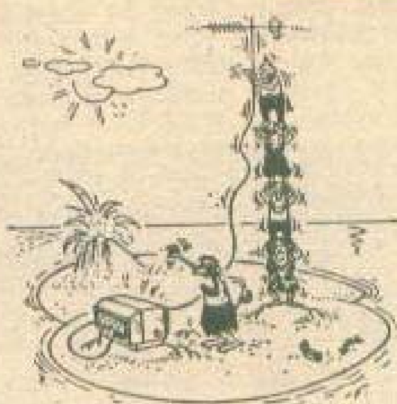
1. Simetria ideală aleatorie (haos), ca fiind axiomatică față de termodinamica clasică și mecanica cuantică;

2. O simetrie mai generală (determinismul și haosul fiind cazuri particulare ale acesteia) a proceselor în afara echilibrului, care apare ca o axiomatică a biologiei.

Expresia cantitativă a proceselor în afara echilibrului se vădește, în această concepție, ca fiind reprezentată de diferitele legi entropice ale conservării. Apare astfel ideea că, în cadrul proceselor echilibrului, se produce o variație a masei de repaos egală, într-o aproximare relativă, cu 10^{-5}–10^{-4}.

EUGEN CELAN

racul

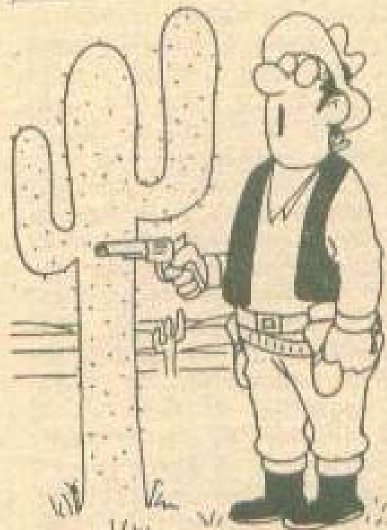

– Gata, stați așa, nu vă mișcați! Acum, imaginea este clară!


– Ți-am spus eu că i s-ar fi urcat la cap că l-am ales căpitanul echipei!


– Vreau altă farfurie; nu vedeți că în asta mazărea atinge cartofii?


– Scumpule, se zice „tata ESTE asigurat pe viață", și nu „ERA"...


– Îți închipui cît au să dea de gîndit omenirii, peste vreo două mii de ani, prostiile astea?


– Nu mă păcălești! Ridică mai sus mîna dreaptă!



CLIMA influențează STATURA?

Omul, se știe, este o ființă „cu sînge cald", cu o temperatură constantă (în jur de 37 de grade Celsius), indiferent de locul în care trăiește — la poli sau la ecuator. O temperatură care nu poate depăși anumite limite — nu poate fi mai mică de 26 sau mai mare de 42 de grade. Aceste limite îl fac pe om, într-o oarecare măsură, o ființă fragilă. Dar omul, datorită organismului său homeoterm, se bucură, în același timp, de o mare libertate față de condițiile de temperatură ale mediului extern.

Fiind stăpînul „climatului său interior", deci posedînd mecanisme biologice ce, după caz, limitează sau favorizează pierderile de căldură, omul poate trăi chiar și în medii unde (cum sînt regiunile arctice) temperatura ambiantă diferă de cea a corpului său cu zeci de grade.

S-a pus însă întrebarea: de ce oamenii din unele zone sînt mai scunzi, iar cei din alte zone — mai înalți? Nu e cumva aici o influență a climei, știut fiind faptul că homeoterapia implică un efort fiziologic, deci un efort al individului de apărare la mediu?

La frig, răspund specialiștii, rețeaua sanguină cutanată și capilară a omului este supusă unei vasoconstricții care reduce debitul de sînge bogat în calorii, adus din adîncul organismului, pentru a limita pierderea de căldură la nivel periferic. Dacă aceste acțiuni nu se vădesc suficiente intră în funcțiune alte mecanisme, ca, de exemplu, frisoanele, contracție involuntară și ritmică a musculaturii care poate multiplica, de aproximativ cinci ori, căldura generată în acel moment de organism. Răcirea sîngelui, asociată cu o contracție a vaselor, poate opri, temporar, circulația la extremitatea membrelor. În opoziție, căldura ambiantă ridicată duce la dilatarea vaselor sanguine, ceea ce face ca ritmul respirator să crească și să se declanșeze transpirația. Supuși la o căldură puternică, africanii din regiunile tropicale încep să transpire înaintea europenilor puși în aceeași situație (chiar dacă ultimii au fost aclimatizați în medii calde!). În schimb, într-un mediu cu temperatură joasă, transpirația africanilor se oprește mai repede decît cea a europenilor. Există, deci, o anume capacitate umană de rezistență la căldură, pe care natura o dirijează prin doi factori: statura și proporțiile corpului omenesc.

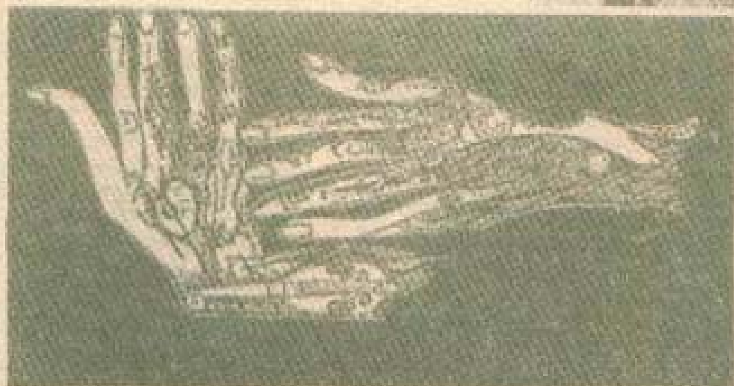
Să ne explicăm. Se știe că un centimetru cub din corpul nostru produce 10 calorii, în timp ce un centimetru pătrat de piele disipează numai o calorie din căldura produsă. De aici, un simplu calcul matematic: un cub cu latura de un centimetru produce 10 calorii și disipează 6, realizîndu-se un randament de 0,6. Cînd cubul are latura de 2 cm, el produce 80 de calorii, dar disipează 24, avînd un randament de 0,3. Randamentul scade la 0,2 pentru un cub cu latura de 3 cm și ajunge la 0,15 dacă latura sporește la 4 cm. Astfel, cu cît statura crește, cu atît randamentul de disipare a căldurii scade. Aceasta este și cauza pentru care indivizii cei mai apți de a suporta căldura sînt cei de talie mai mică. Iată de ce, indivizii cei mai mici la statură și cei mai fragili sînt pigmeii din tribul Guahariba, care trăiește în bazinul Amazonului, sau cei din Congo (unde rareori un bărbat depășește 1,45 cm înălțime), în timp ce oamenii cei mai înalți și mai masivi sînt cei din tribul Picior-Negru, de la frontiera dintre S.U.A. și Canada, și cei din tribul Massai, din Kenya, a căror înălțime medie este de 1,73 m. Clima influențează nu numai statura, ci și alte date ale corpului omenesc. Ea își spune cuvîntul în lărgimea umerilor, în mărimea bazinului, în lungimea relativă a mîinilor, în grosimea stratului de grăsime subcutanat etc. Este mai avantajos, pentru organism, de a fi mai „mare" în regiunile reci, pentru a dispune de o cît mai amplă masă de țesături producătoare de căldură. În schimb, într-un mediu cald, unde căldura produsă de metabolism trebuie să fie eliminată grabnic, trebuie ca suprafața corporală să fie mare în raport cu volumul. O schimbare a unității liniare antrenează o schimbare de suprafață, după pătratul acestei unități, în timp ce, pentru volum, acest schimb se face după cubul aceleiași unități. Aceasta înseamnă că un individ „de format mare" poate avea exact aceleași proporții pe care le are un individ „de format mic", dar care, în mod relativ, va dispune, la volumul său, de o suprafață corporală mai mică, necesară pentru disiparea căldurii (ceea ce, lucru limpede, ar însemna un dezavantaj în condiția în care viața s-ar desfășura într-un mediu cald).

AUREL DIANU

TATUAJUL

între ritual, modă, capriciu și incultură







Tatuaje clasice ale indigenilor din Hiva (imaginile de sus și din dreapta)

Tatuaje ale tribului Mafor (sus); dedesubt, „tatuaj Hippy"

Cuvîntul „tatuaj" ar avea, după unii cercetători, o rădăcină polineziană: *tatau*. Substantivul derivă dintr-un verb ce înseamnă a lovi, a ciocăni. Alții cred că originea poate fi tot atît de bine ebraică și, în acest sens, se citează un text din Vechiul Testament: „Am ucis totul, ca nimic să nu scape, bătrîni, tineri, fecioare, femei și copii, dar nu am ucis pe nici unul din cei care purtau, pe fruntea lor, THAU". În 1889, un medic de spital a definit tatuajul astfel: „Tatuajul este o boală cronică a pielii, cîștigată de bunăvoie". Cert este că el a apărut încă din zorii omenirii. Omul primitiv a fost, se pare, un om tatuat, chiar foarte tatuat. Se poate chiar stabili o analogie între fizionomia sa și cea a unei specii de maimuțe puternic colorate, numite mandril. Zbîrciturile, zgîrieturile roșii și violacee aflate pe fața acestui antropoid amintesc tatuajele ce s-au găsit pe unele statui primitive. O astfel de reprezentare în piatră, numitul „Sfînt



Cermin" din Aveyron, prezintă de fiecare parte a nasului un grup de patru crestături orizontale perfect distincte. Același amănunt poate fi observat pe menhirul din Bessière (Franța) și pe idolii de ardezie din Portugalia. Aceste stînci datează din prima parte a epocii bronzului. S-au găsit, de asemenea, oseminte, cranii zugrăvite în roșu, iar arheologii au scos la lumina zilei, din straturile magdaliene, borcănele cu vopsea de culori diferite, ce au servit, fără îndoială, la tatuaje și care s-au dovedit analoage culorilor utilizate, în același scop, în zilele prezentului, de către Ozacii din Missouri.

Dar tatuajul a supraviețuit pînă în contemporaneitate. Îl practică cei care se doresc cu orice preț originali sau care cred că pielea cu desene și inscripții le

conferă o notă de „virilitate". Există chiar și persoane specializate în „arta tatuajului", așa-numiții *tatuari*. Iar cîțiva au ajuns celebri: englezul Mac Donald, americanii Tatts, Thomas, frații Ryloi, japonezul Chio. Între persoanele sus-puse, cu pielea tatuată, sînt citați: regele Frederic al Danemarcei, Churchill, Roosevelt. Toți aceștia nu s-au sfiit să-și arate brațele încărcate de broderii tatuate.

Practica a intrat chiar și în domeniul tratamentelor medicale. În trecut, arabii recomandau tatuajul împotriva nevralgiilor. Tartal (1834), Pauli (1835), Schub (1858) l-au utilizat pentru a ascunde sau a face să dispară diferite cicatrici. Doctorul Comte, inventatorul arteriografiei, tatua pe piele traiectul arterelor pentru ca, în caz de hemoragie, să poată fi recunoscută rapid topografia lor.

În toate timpurile, tatuajul a purtat o anumită semnificație. La popoarele sălbatice reprezenta un semn de noblețe, o gradație. Polinezienii efectuau tatuajul, cu o deosebită solemnitate, băieților de 12 ani — la ei, vîrsta virilității. În insulele Marchize, tatuajul pe ambele brațe marca un semn de șefie, iar pe unul singur — tot o distincție, dar una inferioară. Într-un fel, galoanele și decorațiile nu sînt decît continuarea tatuajelor. Sclavii din Roma aveau tatuat pe corpul lor numele stăpînului. Sub unele regimuri monarhice, condamnații erau tatuați cu peceta florii de crin. După culoarea tatuajului se putea, tot în trecut, recunoaște o populație întreagă. Astfel, tatuajul negru pe pîntece era semnul caracteristic al unor triburi din Indonezia.



Tatuaj al unui indigen din Nuku-Hiva

Femeile din tribul Higent din Vietnam, regiunea munților Arakan, își tatuau obrajii cu negru și buzele cu roșu, spre a fi respingătoare, spre deosebire de femeile din toate timpurile, care și-au vopsit buzele tocmai pentru a-și spori farmecul. În Tahiti, regiunea No-ha-hiva, tatuajul este extins pe întreaga suprafață a corpului. În același timp, ca urmare, pielea se îngroașă și devine mai puțin sensibilă la înțepăturile țînțarilor, mai rezistentă la căldură și frig.

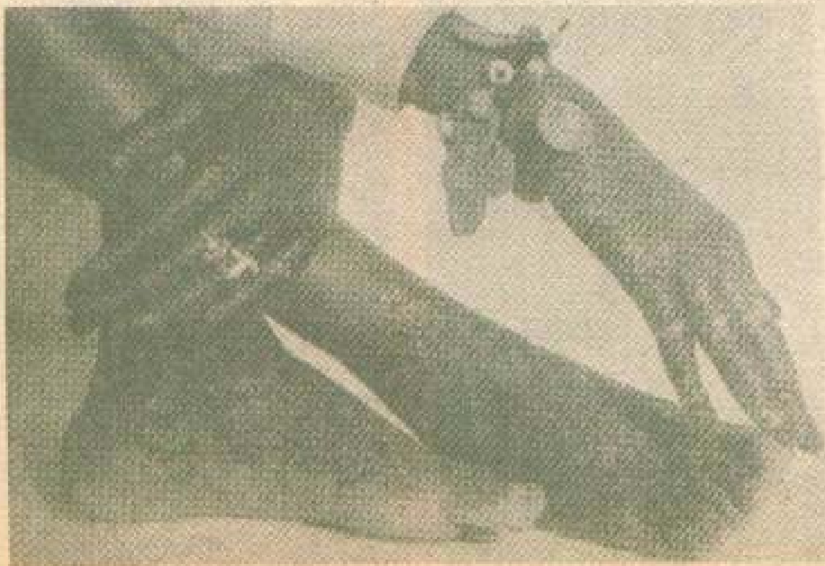
Pentru efectuarea tatuajelor sînt necesare ace foarte ascuțite. Unii tatuari se folosesc, în acest scop, de un desen sau de o schiță și fac să pătrundă acele prin presiune sau prin ciocănire. S-a demonstrat că vîrfurile găsite în monumentele celtice de la Amorgos (Franța) nu sînt, cum s-a crezut, vîrfuri de lance, ci instrumente pentru tatuaj. Mai recent s-au practicat tatuaje cu ace, penițe, prin scarificare, incizii, arsuri, înțepături etc. Pentru colorarea desenului s-a folosit, mai cu seamă, cerneală de China, care are la bază cărbunele și care garantează durabilitatea însemnelor cu mult mai mult decît sepia, indigoul, verdele etc.

În ultima vreme, moda a revenit în atenția sexului slab. În fapt, este vorba de un fals tatuaj, *decalcomania*, ce amintește tehnica abțibildurilor. Cu ajutorul ei, fața este decorată cu linii, culori și modele, după gust, dar acestea pot fi șterse cu un simplu solvent cînd „moda" se schimbă sau cînd posesoarea dorește un alt machiaj.

Tatuajul n-a făcut niciodată parte din obiceiurile de tradiție ale poporului nostru. La această concluzie ajunge și prof. dr. M. Minovici, într-un studiu destinat acestei practici barbare. „Tatuajul" — scria reputatul om de știință român — nu intră în obiceiurile poporului nostru, el a fost importat de străini și în special de greci. El este mai frecvent întîlnit la bărbați și în special la tineri cu ocupații neintelectuale... frecvent la delincvenți și la cei cu puțină pregătire școlară".

Observațiile doctorului Minovici și-au păstrat pînă azi valabilitatea. Într-adevăr, tatuajul apare îndeosebi acolo unde stăruie primitivismul, incultura, excentricitatea și prostia.

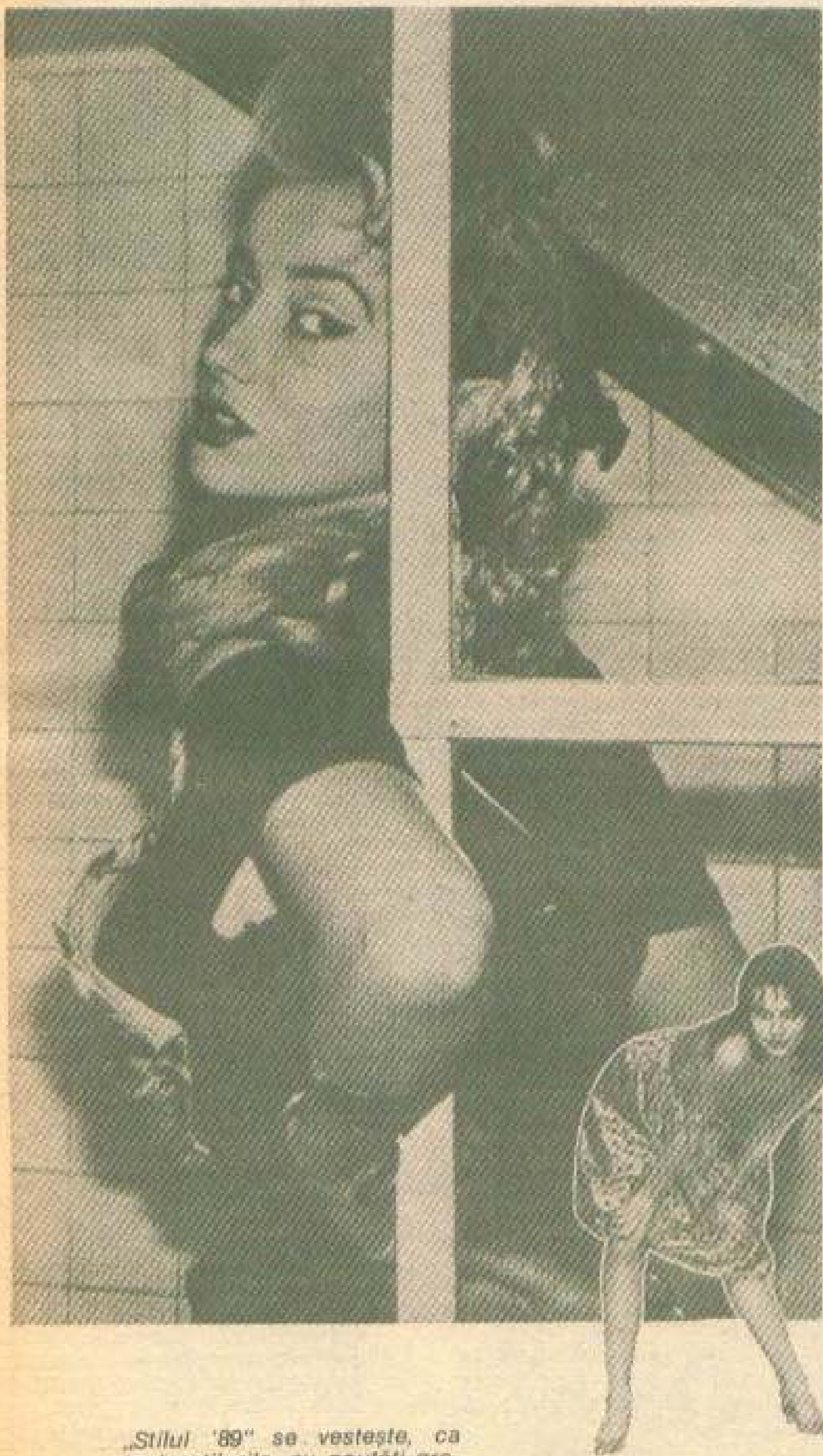
A. ROȘU





Tatuaje berbere, ținînd loc de... pantofi și mănuși! (stînga); mîna tatuată a reginei Van-Keu (sus)

Între ieri şi mîine, între Pămînt şi Cosmos



„Stilul '89" se vestește, ca toate stilurile, cu noutăți grefate pe tradiție – atît în țesături cît și în linii, croieli și culori

...Ce să vă spun despre cum vă veți îmbrăca în anul care va veni? Ultimul an al unui deceniu, dincolo de care este ultima sutime a unui mileniu? În vînzoleala străzii, unde se pare că totul e permis, că moda nu mai impune nici un fel de rigori, linii și oprelişti, mai e, oare, util să dirijezi pașii cuiva prin labirintul ei?! Eram gata să renunț, dar un film istoric mi-a schimbat hotărîrea. Totuși, moda a fost și rămîne un fenomen (și astfel un document) al timpului, ne defineşte viața și personalitatea, de la individ la epocă, mai mult decît o credem. Ce superb „personaj" alcătuiesc veşmintele în filmul lui George Moldovan „La răscrucea marilor furtuni", cît de bine desenează ele acel moment-prag între două lumi, cea care apune, cu fața spre Orient (drapată în brocarturi opulente și insidioase, cu fesuri turcești și căciuli fanariote cu ciucuri), și cea care se pregătea să vină, cu fața spre modernitatea apuseană! Și hainele acestei ultime lumi sînt revoluționare, ca și ideile ei. În loc de caftane și paftale, retrase în palate și în culisele lor, străzile bucureștene de la 1848 erau invadate de costumele „nemțești", de pălăriile și „țilindrurile" omului nou, modern.

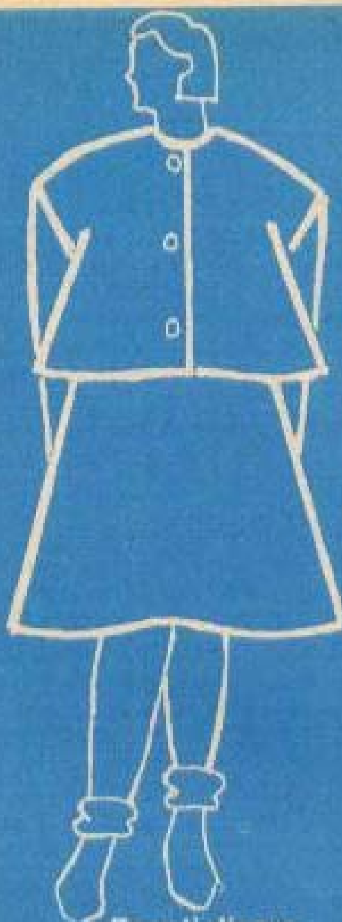
Mersul modei în lume, de la scrijeliturile rupestre din peșteri la Coco Chanel și Sonia Rykiel, de la mantia romană și cea dacică la stilul „cosmos" și „foto-cinema", preocupă critici de artă, dar și istorici, sociologi, filozofi, economiști și ingineri. Spuneam (și altădată) că azi, pe mapamond, croitoria de lux și confecția de haine au ajuns între „industriile de inteligență", cultivate alături de biotehnologii, aparatajul medical, microelectronică, informatică, telecomunicații, centrale nucleare..., adică între acele domenii care produc mult cu consumuri mici (de materii prime și energie), accentul fiind pus pe marele conținut de creativitate și de calificare a forței de muncă. De aici, o inventivitate debordantă; se vinde și cîștigă piața confecția cu gradul cel mai mare de complexitate. De aici, de la un sezon la altul, avalanșa „noului". De aici, o întreagă istorie a „șocului" în moda contemporană, care place sau irită, dar nu mai mult și nu altfel decît o carte, un film, un disc, un spectacol. Asa cum este un „sentiment violent al timpului" (Roland Barthes), moda este, tot mai pregnant, artă. Și tot mai persistent intră, de la un timp, în rîndul alternativelor dezvoltării. Ea, străvechea haină a omului...

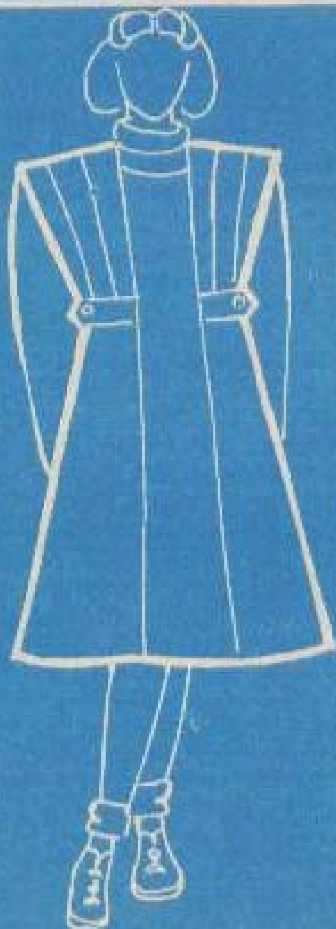
Dar să nu vă rețin prea mult în „subteranele" modei — vă resimt

nerăbdarea, curiozitatea, întrebările —, și să urcăm la lumina zilei, pe podiumurile ei. E treaba celor de mîine să ne „foarfece" și să afle de ce ne-am îmbrăcat azi cu mîneci chimono, pantofi balerini și pălării florentine... Noi, deocamdată, asta facem.
Ce vom purta, deci?
Pentru răspuns, am mai făcut un popas prin laboratoarele Centrului de estetică a produselor industriei ușoare, prin secțiile de producție ale Întreprinderii de confecții din Bacău, prin atelierele cîtorva artiste plastice, specializate în design vestimentar. M-am reîntîlnit cu creatoarea Florentina Pantelimon, cu inginera Cornelia Popovici, cu plasticiana Maria Negreanu.

Colindați muzeele!

...E primul lor sfat. Chiar dacă nu vă place arta! Fiți cu ochii în patru la costumele medievale, revine spiritul lor. (Pentru noi, românceie, e cu atît mai binevenit, cu cît, în 1988, s-au împlinit 300 de ani de la urcarea pe tronul Țării Românești a lui Constantin Brâncoveanu, domnitorul care a înălțat foarte sus cultura națională și care a stimulat, în toate cele, un stil ce-i poartă numele).
Stilul lui 1989 vine cu invenții noi, extrase din tradiții vechi, pe toate cele trei căi — în țesături, în culori, în linii și croieli. Una dintre tendințe este tocmai „stilul miniatural medieval". „Analizate în context general mondial", ne informează Florentina Pantelimon, principalele teme ce definesc, generic, tendințele țesăturilor ar fi următoarele:
■ Esențializare. De bază pentru sezonul rece vor fi țesăturile clasice. Stofe cu structuri naturale, rustice, cu suprafețe reliefate, ușor neregulate, și, de asemenea, țesături și tricoturi duble, reversibile, ca și materiale scămoșate, catifelate, împîslite, șmirgheluite ori în carouri tip „pătură"... Fiți liniștite, se mențin și țesăturile pe bază de diagonale și cu efecte de matlasare!
■ Prețiozitate. Stil promovat de țesături cu suprafețe satinate, lustruite, de taftale și moaruri gen mătase, cu aspecte șanjante și metalizate, jacarduri „tapiserie", catifele „lucrate" (plate, reiate, cu efecte noi de structură și finisare), imitații de piele și piele prelucrată, piele de antilopă „Alcantara" etc. Efectul de prețiozitate și


Esențializare


Prețiozitate

bogăție, de lux și eleganță al ținutei, este dat, concomitent, și de desenele imprimeurilor cu motive de inspirație din stilurile „Recamier", „Directoire" și „Empire".
■ Modernitate (sau avangardă), susținută de țesături în pronunțată manieră futuristă, cu aspecte de fals-uri (fals-alb, fals-negru), cu materiale acoperite prin diferite tehnici de finisare (cauciucare, lăcuire, metalizare — bronzuri, argint patinat, oțeluri, alămuri...), cu efecte pestrițe ori șanjanate, cu desene geometrice „minimaliste", difuze, creînd impresia de fals-uri. Spre deosebire de sezoanele din urmă, cînd, de fapt, toate stilurile, genurile și tendințele se amestecau, se împrumutau unele de la altele, coabitau și se suportau, acum acestea sînt mai egoiste, mai orgolioase, își susțin unicitatea, nu acceptă interferențele de aspecte ori de elemente comune. Fiți, deci, exigente, alegeți-vă stilul potrivit firii și siluetei dumneavoastră; arborați unul singur, dacă vreți să nu riscați ridicolul...

Ascultați murmurul culorilor...

... cu toate simțurile! Dar aceasta, numai după o absolut necesară introspecție. Cunoașteți-vă bine temperamentul, firea, înclinațiile. Nu ignorați ce vă spune și oglinda, ea nu vă minte cînd e vorba de siluetă, vîrstă, conformație. În sezonul de toamnă-iarnă 1988—1989 e promovată o multitudine de tonuri și nuanțe mai liniștite, mai calme, după șocurile în fucsia și smaralde, după contrastele tranșante de negru-alb ori negru combinat cu toate culorile curcubeului. Fiecare din cele 6 grupe este o simfonie cu nota ei aparte, în tonuri mai curînd joase și „pianissimo". Sînt rupte fie din natură, fie din invențiile omului modern, numindu-se, după sugestiile pe care le oferă: foto-cinema, culise, natură statică, toamnă aurie, baroc, călătorie astrală. De la tonuri de alb-fildeș și negru-antracit, gama circulă pînă departe, în cosmos. Fiecare grupă, luată separat, vrea să impună o paletă cît mai diversă pentru toate gusturile, toate vîrstele, toate siluetele — pentru femei, bărbați și copii. Grupa foto-cinema — pentru femei: gri „film", alb „pozitiv", gri „peliculă", verde-gri negativ. Pentru bărbați: verde gri „clișeu", gri „film", galben „fleș", gri „peliculă". Pentru copii: verde gri „cli-
→

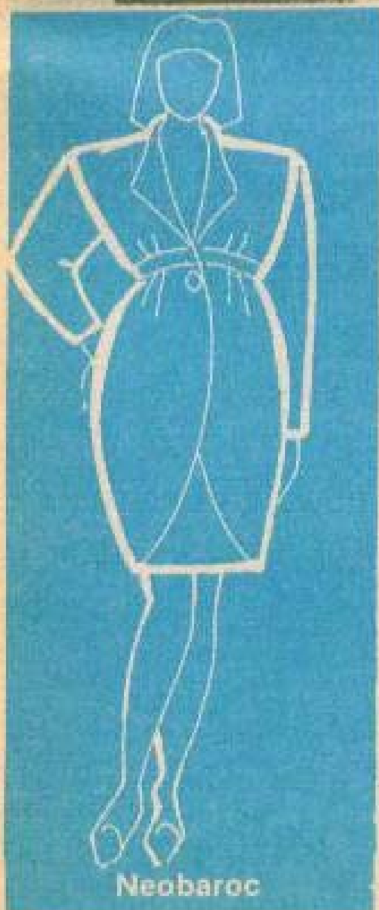
MODA

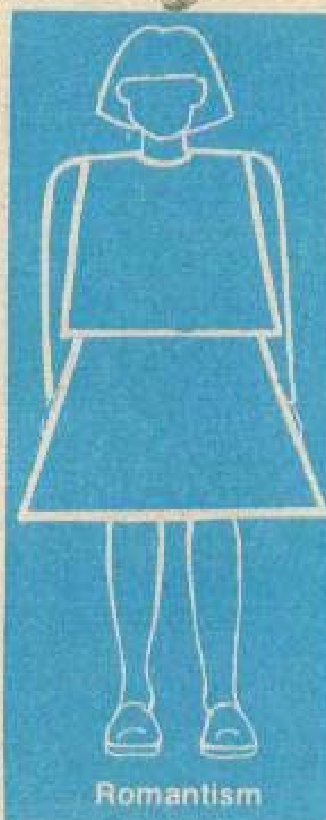
Între ieri şi mîine...













„Căutaţi-l pe «neo»!" – vă invită articolul nostru. Încă o dilemă: neomedieval, neobaroc?...

→

șeu", gri „peliculă". Grupa „culise" este dominată de nuanțe închise, ușor înnegrite, cu aspect satinat. Pentru femei — albastru decor, violet vitraliu, violet ametist, gri ardezie. Pentru bărbați — maro mahon, verde cortină, verde închis „codru", violet vitraliu, gri ardezie. (Copiilor, aceste culori nu le sînt destinate.) Natura statică avansează culori medii, discrete, ce pun în valoare și ridică importanța nuanțelor neutre. Pentru femei — ocru ceramică, violet levănțică, bej cinepă, verde. Pentru bărbați — ocru ceramică, violet levănțică, verde albastru smalț, bej galben eboșe. Pentru copii — ocru ceramică, violet levănțică, bej cinepă, albastru decor. Toamna aurie (atît de apropiată toamnelor românești!) vine cu o gamă caldă, însorită, de la galben și oranj pînă la roșu ars. Pentru femei — roșu ruginiu, oranj crizantemă, galben spic, verde mil. Pentru bărbați — roșu castaniu, roșu ruginiu, galben spic. Pentru copii—roșu ruginiu, galben spic. Viziunea barocă este dominată de albastruri cu tente violacee și de roșuri carmin. Pentru femei — carmin catifea, ultramarin satin, mangan, ceruleum pluș, galben stucatură. Pentru bărbați — carmin catifea, ultramarin satin, mangan brocard, galben stucatură. Pentru copii — carmin catifea, ultramarin satin. Călătoria astrală te poartă, cu adevărat, în nori, pe aripile nuanțelor din arta veche chineză. Pentru femei — roz panglică, violet nor, albastru cer, verde mugur. Pentru bărbați — roz panglică, albastru lac, verde mugur, fucsină. Pentru copii — roz panglică, albastru nor și fucsină.

Căutați-l pe „neo"!

...Ei bine, avem țesăturile, avem culorile, e rîndul liniei și al croielilor. Aici intervin o serie de mari subtilități și surprize. Ți se pare totuși că nimic nu s-a schimbat, coexistă umerii ampli, asimetriile, cutele și pliseurile, coexistă catarame, nasturi, buzunare și fermoare, tighele de tot felul, coexistă pantalonul și reverul, salopeta și jacheta... Și totuși, cele vechi sînt noi cu toate; tabloul e altul, indiferent de unde s-a inspirat creatorul. Oricît de tranșant ar fi stilul reînviat, se recreează, firește, unul „neo". Pentru răsfățatele noastre contemporane, trei tendințe străbat lumea — neomedieval (neomonahal), neobaroc și

→

Esențializare - prețiozitate - modernitate: trei tendințe ale modei '89, convergente de fapt la una singură: cea care vi se potrivește!









MODA

...între Pămînt şi Cosmos

→

avangarda. Pentru egalii lor bărbaţi... numai două — neoclasic şi neosport, iar pentru lumea liliputană a copilăriei — un neoromantism şi, desigur, altceva din stilul sport.

Neomedievalul (cu ţesăturile lui pe măsură) are forme lejere, bogate, unde se resimt, mereu şi mereu, sugestiile pelerinei, ale gulerelor ample, ca şi talia „princesse" (revine în modă, aşadar, talia „princesse"). Se menţine linia trapez şi uşor în X, se readuc în vogă pliseurile şi volanele. Lungimile sînt în contrast cu stilul de origine — nu sînt maxi, merg de la linia genunchiului pînă la jumătatea gambei.

Neobarocul de azi ne obligă la un test de memorie. Nu s-a adăpat chiar direct la sursă, a trecut prin prelucrările inspirate ale anilor 1950—1960. Şi el impune talia sub bust şi mînecl bufante şi umeri largi şi tăieturi redingotă, numai că întreaga construcţie e alta. Mantouri, rochii, fuste, pardesie, totul se strîmtează în partea de jos, geometria conului e suverană. Detaliile (fireşte, barocul e baroc!) sînt numeroase şi sofisticate (efecte de plătci, forme de capă, în contrast cu rezolvări stricte, geometrice). Este un stil unde inventivitatea n-are limite, dacă respectă canonul iniţial, astfel că se potriveşte mai curînd spiritului tînăr. (Ceea ce se imprimă tranşant în tivul care nu vrea să coboare mai jos de rotula genunchiului.)

Avangarda se afirmă în stilul sport, unde iarăşi imaginaţia e liberă. Sînt aici de toate — umeri ampli, tăieturi trapez, linia X, mîneci raglan, buzunare, foarte multe şi trăsnite buzunare, cordoane, catarame, cute, pliuri şi tighele. Lungimile „joacă" şi ele de la genunchi la glezne.

Piesele vedetă sînt trenciul şi salopeta.

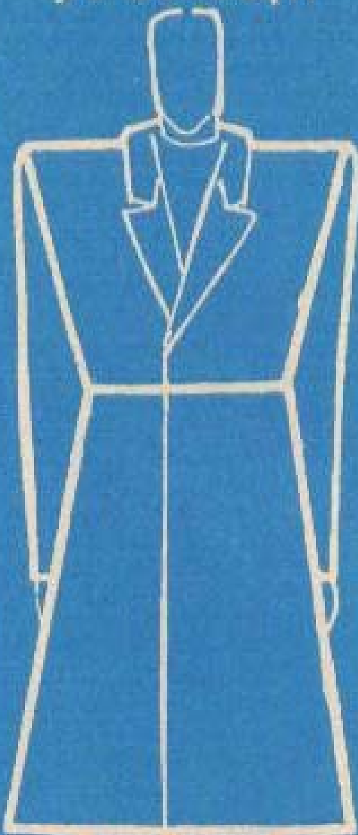
Neoclasicul bărbaţilor aduce la rampă formele proporţionale, umeri ampli, pantaloni fără extravaganţe şi excese. Sacoul este tradiţional sau derivat din „spencer" şi „smoking". Reverele sînt înguste, cu colţuri pronunţate; hainele se pot opri în talie, uşor sub talie, sau pot coborî la proporţiile tradiţionale şi, în consecinţă, se pot închide la unu, doi sau trei nasturi, la un singur rînd sau la două. Cravatele sînt mai ales înguste, ca şi papioanele pentru ţinută de ocazie.

Supersportul înglobează o gamă extrem de diversă, cu promovarea unor construcţii de maximă rigoare (în general, trapez şi dreptunghi) pe care se grefează cele mai neaşteptate şi ingenioase detalii. Nu gratuite, nu de amorul artei, ci polifuncţionale. Predomină buzunarele, ascunse sau aplicate, foarte mari şi astfel plasate încît să poată fi cît mai la îndemînă, marcate de tot felul de tighele. Garniturile şi combinaţiile de materiale diferite nu sînt nici ele noi, dar modul de a fi asamblate nu seamănă cu nimic din ceea ce a mai fost. Este dorinţa insului dinamic, activ, ocupat, de a se privi cu bucurie în oglindă, dimineaţa, cînd pleacă de acasă. Vrea să ştie că poartă o haină frumoasă...

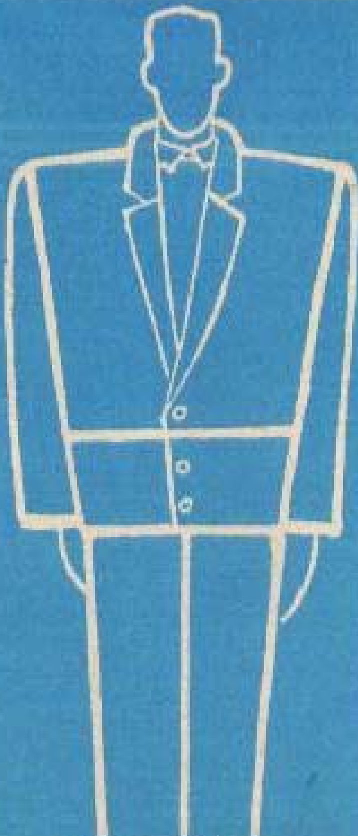
...Aşadar, ciudăţeniile modei nu sînt niciciнd ciudate.

CICI IORDACHE-ADAM

Să nu-i uităm pe bărbaţii!



Supersport



Neoclasicism



...Să nu-i uităm pe bărbaţi, dar să revenim, în încheierea rîndurilor noastre, la femei, căci, nu mai e nevoie s-o spunem, pasionatele modei sînt, în primul rînd, ele, iar moda, la rîndu-i, li se adresează cu deosebire. În imaginea de sus: o toaletă care, cel puţin aparent, e greu de încadrat într-o tendinţă sau alta a modei, dar care, credem, „face bine", cel puţin pentru cea ce o poartă. Revenim deci la ceea ce spuneam mai înainte: alegeţi „moda" care vi se potriveşte cel mai bine!

Moda-surpriză: Marilyn la București



O nouă colecție vestimentară particulară, purtînd semnătura Corneliei Vlad, creatoare cu un solid palmares (12 ani de belle-arte, 12 de grafică publicitară, 8 de design vestimentar), colecție recent prezentată publicului, ne-a adus-o la București pe Marilyn Monroe, creațiile colecției înscriindu-se în acea temă a modei de avangardă care, pe plan internațional, poartă numele celebrei actrițe. Colecția e generoasă în contraste ale liniei (de la mini-„mini" la maxi-„maxi", ultima însemnînd o lungime a rochiei pîna la trei degete deasupra gleznei), la fel în cromatică (gris foncé și negru antracit pentru ținuta zisă „elegantă", rozuri, galbenuri pai și alte tonuri pastelate pentru ținuta „de toată ziua"), oferind bogate sugestii pentru moda '89.







Fotoreportaj de ADRIAN POPESCU

Cum au apărut pe lume acești

PANTALONI ALBAȘTRI?



Levi Strauss, inventatorul „pantalonilor albaștri"





Sus: sfîrșitul veacului trecut, în fața unei mine de aur din California „Pantalonii lui Levi" sînt și ei prezenți.
Dedesubt: o veritabilă „uniformă" a tinerilor de pretutindeni

Omul care a îmbrăcat tineretul planetei cu prea bine cunoscuții pantaloni albaștri, ziși și „blugi" („Blue Jeans"), croiți din țesătură dură și garnisiți cu ținte, tighele, fermoare și buzunare aplicate, s-a chemat James Dean și a fost, în perioada anilor 50, unul din cei mai cunoscuți și îndrăgiți actori ai cinematografului american. De fapt, celebrului protagonist hollywoodian i-a revenit doar rolul de manechin; el a relansat o idee mult



mai veche, fiindcă moda pantalonilor „steif" s-a născut cu mai bine de un secol în urmă, iar meritul revine unui obscur negustor de stofe și textile. Numele acestuia: Levi Strauss.

Autorul de drept și de fapt al faimoșilor pantaloni s-a născut în micul orășel german Buttenheim, localitate aflată la mijlocul drumului între Nürnberg și Bamberg. În anul 1847, Levi Strauss trece oceanul, pornit să-și afle norocul în Lumea Nouă, unde doi din frații săi mai mari desfășurau, de mai mult timp, un înfloritor comerț cu stofe și pînzeturi. Sosirea lui în America celui de-al 6-lea deceniu al veacului trecut coincide cu un eveniment de răsunet în istoria Statelor Unite: descoperirea, în regiunile de vest, a unor fabuloase zăcăminte de aur. Spre acest nou și strălucitor El Dorado aveau să dea năvală, atunci, în jurul anilor 50, oameni de pe toate continentele, aventurieri zeloși și indivizi sărmani și disperați, o armată lacomă și flămîndă, încurajată de perspectiva îmbogățirii peste noapte. Levi Strauss i-a urmat, dar nu în calitate de căutător de aur, ci îndemnat de o idee simplă, dar extrem de comercială: aceea de a oferi spre vînzare un material dur și rezistent pentru confecționarea corturilor și prelatelor. Se răzgîndește însă în scurtă vreme și propune virtualilor săi cumpărători nu material pentru corturi, ci un nou tip de pantalon, croit din aceeași țesătură de bumbac aspră și rezistentă, foarte potrivit în viața unor oameni constrînși să presteze o muncă grea, să trăiască și să doarmă sub cerul liber. În sihăstria Munților Stîncoși, pe platourile aride ale vestului sălbatic, căutătorul de aur se îmbracă o singură dată și se dezbrăca abia în clipa în care norocul îi aducea sub uneltele sale rîvnitul metal galben. În aceste condiții, un pantalon la fel de rezistent ca pielea tăbăcită se dovedea o îmbrăcăminte ideală.

Dar aici e locul să facem o precizare. Levi Strauss nu e nici inventatorul celebrei țesături, nici cel care a născocit denumirea de „Blue Jeans". Materialul a fost, se pare, cunoscut încă din secolul al XVI-lea, la Genova, sub

denumirea de „Jene Fustyan", „geanes Fustion" sau „gene fustian", cel de-al doilea cuvînt fiind de origine arabă. El indica numele unei ţesături rezistente, folosite de către marinarii genovezi chiar pentru confecţionarea pantalonilor. Un material asemănător se fabrică mai apoi la Nimes, în Franţa, de unde este importat şi în Statele Unite sub numele de „Serges de Nimes", sau „Denim", cum aveau să-l boteze americanii. Dar meritul de a confecţiona, dintr-un asemenea material, pantaloni şi jachete şi, mai apoi, de a-l colora în albastru cu ajutorul indigoului revine în exclusivitate lui Levi Strauss. La sfîrşitul veacului trecut, ţesătura **Jeans** şi pantalonul **blue** s-au înfrăţit într-o sintagmă triumfătoare: Blue Jeans.

Într-una din zile, se mai spune, un croitor, statornicit şi el în vestul cotropit de căutătorii de aur, a avut ideea de a bate ţinte în cele patru colţuri ale buzunarelor aplicate, astfel încît acestea să devină nişte lăcaşuri sigure pentru depozitarea pietrişului aurifer. Găselniţa este însă fructificată de acelaşi Levi Strauss, expert în a prinde din zbor ideile generoase, care cumpără „invenţia" şi o brevetează în 1873. „Pantalonii lui Levi" devin o marfă extrem de solicitată, iar creatorul lor ajunge milionar.

Moda pantalonilor albaştri este preluată mai apoi de către muncitori, fermieri şi cow-boys, dar îmbrăcămintea continuă să rămînă o simplă haină de lucru. Nu puţine producţii cinematografice antebelice o demonstrează cu prisosinţă. În filmul „Timpuri Noi", Charlie Chaplin ni se înfăţişează într-o asemenea salopetă, la fel Oliver Hardy şi Stan Laurel (Stan şi Bran) în cîteva din celebrele lor secvenţe cinematografice.

Spre 1950, după cum aminteam în rîndurile de mai sus, actorul James Dean transformă pantalonii albaştri într-o vestimentaţie pentru toate zilele şi toate ocaziile.











Trei manechine celebre pentru pantalonii din ţesătură dură: Charlie Chaplin, Marilyn Monroe şi James Dean

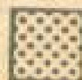
Exemplul lui e urmat de alte trei supervedete: Marilyn Monroe, Marlon Brando şi Elvis Presley. De ajuns pentru ca, în timp record, milioane de tineri americani să adopte moda.

Sociopsihologii au văzut în aceasta un soi de protest al tinerei generaţii faţă de ideile rigide, conservatoare ale celor vîrstnici. Perioada postbelică a dat naştere unui tineret ostil convenţionalismelor de orice fel, şi ale cărui opţiuni novatoare au ţinut să se manifeste şi pe această cale. Pantalonii „Blue Jeans" au devenit o veritabilă uniformă a celor tineri, vestimentaţie „chic", potrivită pentru toate împrejurările: la lucru, la şcoală, în sălile de dans, la concertele de muzică pop, la demonstraţii şi întruniri politice.

Atît doar că cei care au fost tineri cu patru decenii în urmă au ajuns, între timp, oameni în pragul bătrîneţii. Dar au făcut-o, mulţi dintre ei, îmbrăcînd în continuare haine de tip „Blue Jeans". La ora actuală, fireşte, pantalonii albaştri nu mai indică neapărat vîrsta juneţii, ci fac parte din garderoba omului de toate vîrstele. De altfel, vestimentaţia de acest tip s-a extins în numeroase variante: pantaloni, jachete, cămăşi, rochii, fuste, sarafane, veste, mantouri, pantofi şi chiar cizme.

Blue Jeans-ii au devenit astfel, în bună măsură, haina unui veac ce tinde să se elibereze treptat de prejudecăţi şi conservatorism, şi care, mai ales, condamnă cu ironie eticheta rigidă, savantă, lăsînd teren deschis ideilor în mişcare, naturalului, simplităţii.

LIVIU TIMBUS





Bal la muzeu



Vă prezentăm, în paginile de față, o insolită „Paradă a modei" – a modei de pe vremea bunicilor și a străbunicilor! – care se cheamă „Parada costumului istoric" și care, sub egida Muzeului de istorie și artă al municipiului București, are loc, din cînd în cînd, iarna, în fastuosul Palat Șuțu, sediul de azi al muzeului. De ce iarna și de ce în Palatul Șuțu? Pentru că iarna, în vremurile de care ne ocupăm, se desfășura carnavalul, iar în Palatul Șuțu se țineau pe atunci cele mai frumoase baluri din Capitală.
Muzeul amintit deține una dintre cele mai bogate colecții de veșminte vechi – poate, cea mai importantă din țară – acoperind toată perioada modernă, de la domniile fanariote încoace. Ca să le pună cît mai mult în valoare, apropiindu-le de public și pe cale sensibilă, muzeografii s-au gîndit să compună, cu ajutorul lor, un șir de tablouri vivante, sugerînd epoca, atmosfera și figurile ei reprezentative, multe din ele desprinse din literatura clasicilor români. Așa s-a născut „Parada costumului istoric", a cărei ultimă ediție v-o înfățișăm acum.
Substituindu-se personajelor care au purtat, cîndva, costumele respective, modelele de azi (lucrători ai muzeului sau prieteni ai lui) au simulat perfect atitudinile impuse de port. Două tinere „domnițe" au stat nemișcate, în poze hieratice, pe tronurile post-brâncovenești pe care fuseseră poftite. Rochiile lor lungi, muiate în fir de aur și argint, ce sclipeau pe fondul de catifea vișinie sau oranj, le confereau o prestanță pe care vîrsta juvenilă le-ar fi refuzat-o. Nu departe de ele, trîntite pe perini moi, două „orășence" bogate, cu șalvari din mătăsuri de culori stridente, brodați cu fir, cu ilice sau cepchene de catifea, cu fesuri și papuci cusuți cu perluțe și broderii aurii, își împărtășeau, în șoaptă, ultimele noutăți ale mahalalei, savurînd cafeaua și șerbetul din filigeane și din chisele lucrate cu măiestrie.
N-a lipsit din „paradă" nici „surugiul", cu hainele sale pline de găitane și înflorituri țărănești, în tonuri vesele (Pocnetul biciului și strigătele











sale fermecaseră sau înspăimîntaseră atîţia călători străini din veacul trecut, care străbatuseră Ţările Române în căruţa de poştă!) Alte tablouri vivante au ilustrat intrarea acestor ţinuturi în „concertul european al modei", moment ce coincide cu Unirea Principatelor, cînd fracul şi crinolina încep să fie purtate fără ca acei ce le arboraseră pînă atunci să mai fie consideraţi ca extravaganţi şi să fie etichetaţi de popor drept „nemţi". Într-un salon marcat de gustul pentru umplerea spaţiului cu cît mai multe mobile, draperii, lămpi, vase, ceasuri şi alte obiecte mai mult sau mai puţin folositoare, au luat loc elegantele de la mijlocul şi sfîrşitul secolului al XIX-lea, discutînd, cîntînd la pian sau cochetînd cu vreun cavaler galant. În timp ce publicul invitat la „paradă" urma trama de expunere a muzeului; modelele au rămas, împietrite, pe locurile şi în pozele ce le fuseseră desemnate. Dar, după aceea, ele au prins viaţă, iar monumentala scară a muzeului-palat a devenit scenă pentru parada tipurilor şi costumelor din trecut. Astfel că publicul s-a trezit invitat ba la un bal, ba la o vizită, ba la o „soarea", ba la un voiaj cu diligenţa sau la o partidă de echitaţie, în funcţie de veşmintele ce defilau prin faţa lui. Modele Fanarului şi ale Parisului s-au întîlnit, pe aceeaşi rampă a scării, fără să se înfrunte, ca în epocă, cu dispreţ sau trufie, ci pline de curtenie, salutîndu-se şi acceptîndu-se reciproc. Pasul molcom al odaliscelor, îndulcit de papucii moi, s-a împletit cu pasul sigur al botinelor de şevro sau mătase, cu tocul înalt învelit în metal (ce uneori era chiar argint). Privirile languroase ale frumuseţilor greceşti s-au încrucişat cu scrutătura obraznică, zvîrlită prin lornietă, a junilor de la mijlocul secolului. Dar totul s-a desfăşurat într-o perfectă înlănţuire de imagini şi sensuri, menită să le ofere prietenilor muzeului – printr-un spectacol de istorie vie – o felie de viaţă dintr-un ev apus

ADRIAN SILVAN-IONESCU
Fotografii de DINU LAZĂR



Sus: Omul din Neanderthal, la Field Museum din Chicago (desen de Z. Burian). Mijloc: miinile unui „Yeti" (de fapt, afirma cercetătorii, ale unei specii încă necunoscute de primate), expuse la Muzeul de științe naturale din Beijing. Jos: Omul din Neanderthal reconstituit de artistul plastic, specialist în științe naturale, Jay Matternes

OMUL DIN NEANDERTHAL printre noi?





Printre locuitorii Pamirului circulă tot felul de zvonuri referitoare la existența unei ființe mari, de peste doi metri înălțime, cu aspect ciudat, nici de om, nici de maimuță. Pentru identificarea acestei făpturi, o expediție sovietică s-a deplasat, acum cîțiva ani, în Republica Tadjică, pe valea muntelui Guisar, din lanțul Pamir-Altai. Cercetătorii au delimitat o porțiune de teren pietros, pe care l-au sfărîmat, transformîndu-l într-o pistă de pulbere pe care un vizitator nocturn să-și poată lăsa amprenta. După cîteva zile, unul dintre membrii expediției a găsit, pe pistă, urma unui picior, lung de 34 cm și lat, în dreptul degetelor, de 16 cm. Bizara ființă care lăsase această urmă a fost numită „bolșaia naga" (picior mare). O rudă a ei, care trăiește în nordul Statelor Unite, a fost botezată de cercetătorii de acolo tot așa: „big foot".

Astfel de ființe, în care numeroși cercetători văd niște supraviețuitori ai giganthopitecului, ori, după caz, ai Omului din Neanderthal, au fost semnalate și în alte părți ale lumii. Alpinistul englez Chris Bonington a declarat că a reușit să fotografieze, în munții Himalaya, la o altitudine de aproape 5 000 metri, urmele unui „om al munților". Presa chineză vorbește, din cînd în cînd, de posibilitatea existenței unor hominizi în munții Jiulong, situați în provincia Zhejiang. În acești munți sălbatici, acoperiți cu păduri întinse, cercetătorii au descoperit, la altitudinea de 1 550 metri, 11 nișe săpate în stîncă. În interiorul acestora se aflau, așternute pe sol, un fel de culcușuri groase, alcătuite din paie și frunze uscate. Locuitorii din zonă le-au povestit cercetătorilor că respectivii hominizi, pe care au avut cîteodată prilejul ca, de departe, să-i vadă, sînt înalți de 1,50-1,60 m, cîntăresc 70-80 kg și au corpul acoperit cu un păr roșcat, lung de 3-4 cm.

La Muzeul de științe naturale din Beijing se află expuse două mîini (cele din imaginea noastră), care, așa cum declară antropologul Zhon Guoxing, aparțin unei specii necunoscute de primate. Oamenii de știință chinezi au organizat o serie de expediții în Tibet, Junnan, Hubei, Shanxi și Zhejiang, pentru a obține date despre acest „Yeti", dar fără rezultat. Biologul Wang Tselin, care a cercetat o asemenea făptură omorîtă în anul 1940, în regiunea Gansu, a declarat: „Craniul ei seamănă foarte mult cu cel al «Omului de Beijing», dispărut de foarte multă vreme". Această viețuitoare, spun specialiștii, se hrănește cu insecte, rozătoare, rădăcini, plante și fructe. Savanții chinezi Zhon Guoxing și Wu Dingliang cred că este vorba de un descendent al gigantopithecului, animal care se deosebește de om, între altele, prin aceea că nu vorbește (scoate doar strigăte) și nu folosește unelte.

Antropologul englez Shackley este de părere că există două grupe de supraviețuitori ai unor ființe despre care se crede că au dispărut de mult. În unele locuri au fost semnalați supraviețuitori din grupa gigantopithecului, în altele din grupa Omului din Neanderthal.

ANDREI DUMITRAȘCU

SPORT



J.O. 88

LAURI PENTRU SPORTUL ROMÂNESC





Aeroportul Otopeni, joi, 8 septembrie 1988. Prezenți la plecarea spre Seul a delegației sportive a României la cea de-a 24-a ediție a Jocurilor Olimpice de vară, trăim emoția clipei cînd țara întreagă îi urează drum bun și succes.

Sportivii noștri, 64 cu toții (puteau fi mai mulți, dacă rîvna și pregătirea altora ar fi fost măcar pe măsura condițiilor create), mergeau la o nouă Olimpiadă însoțiți de dorința noastră, a tuturor, de a le vedea numele, al lor și al țării, în palmaresele de aur, de argint și de bronz ale celei mai importante competiții planetare. I-am urmărit apoi pe telegramele agențiilor de presă, imaginîndu-ni-i zburînd la paralele, stăpînindu-se pe standul de tir, pentru „muștele" victoriei, vîslind, în pragul leșinului, pe „pista" rîului Han, alergînd pe ovalul stadionului olimpic, luptînd pînă la epuizare pe salteaua de poliester, ridicînd grelele discuri de fontă, din ce în ce mai multe, înotînd frenetic în apele piscinei. Îi știam, îi văzusem de atîtea ori, așa încît un „10" la paralele pentru **Daniela Silivaș** însemna că i-au „ieșit" și Tkacev, și Delcev, și Tsukahara (ne permitem să reținem atenția că toate aceste nume sînt ale unor gimnaști, inventatorii elementelor care erau accesibile doar lor, bărbaților, pînă nu demult), văzînd un 3'53"96/100, în dreptul **Paulei Ivan,** urmat de un 4'00"24/100 al medaliei de argint, știam, fără să fi urmărit proba de 1 500 m, că fenomenala noastră atletă a plecat ca din pușcă luînd cursa pe cont propriu, cum a făcut-o și la Zürich, și la Londra, peste tot unde a luat startul în 1988, un rezultat de peste 100 puncte în →









1. Daniela Silivaș
2. Sorin Babii
3. Rodica Arba, Olga Homeghi
4. Vasile Pușcașu
5. Paula Ivan

MEDALII DE AUR — 7:

Sorin Babii - tir, pistol liber; **Rodica Arba** și **Olga Homeghi** - canotaj, 2 rame; **Daniela Silivaș** - gimnastică, paralele; **Daniela Silivaș** - gimnastică, bîrnă; **Daniela Silivaș** - gimnastică, sol; **Vasile Pușcașu** - lupte libere, cat. 100 kg; **Paula Ivan** - atletism, 1 500 m.

MEDALII DE ARGINT — 11:

Noemi Lung - înot, 400 m mixt; **Daniela Silivaș, Gabriela Potorac, Aurelia Dobre, Celestina Popa, Eugenia Golea, Camelia Voinea** - gimnastică, echipe; **Daniela Silivaș** - gimnastică, individual compus; **Elisabeta Lipă, Veronica Cogeanu** - canotaj, 2 vîsle; **Dimitrie Popescu, Ioan Snep, Valentin Robu, Vasile Tomoioagă, Ladislau Lovrenski** - canotaj, 4+1; **Dragoș Neagu, Dănuț Dobre** -

→

finala la pistol liber pentru **Sorin Babii** ne „spunea" că tînărul trăgător român și-a învins adversarii „pe terenul lor", al stăpînirii de sine, specifică experienței, iar 3" avans pentru schiful **Rodica Arba, Olga Homeghi** era nu o cifră seacă, rece, ci o victorie detașată, după o cursă „cap-cap", repetată, pînă la epuizare, pe Snagov. Tot astfel, un minim 1-0 în finala de lupte libere la categoria 100 kg pentru **Vasile Pușcașu** nu era doar o „trecere la spate", ci o revanșă extraordinară, aproape incredibilă, în fața unui sportiv, sovieticul Leri Habelov, care-și arătase clasa în ultimele finale disputate la europene și la mondiale. Iată, îmi spuneam, așternînd aceste gînduri, flacăra olimpică aprinsă la soarele Altis-ului turna în mușchii trudiți ai campionului nostru (32 de ani, de 20 de ani în concursuri) energii nebănuite, răsturnînd toate pronosticurile.

Olimpiada modernă cu numărul 24 a marcat, pentru sportul românesc, următorul bilanț: 24 de medalii, dintre care 7 de aur, 11 de argint și 6 de bronz, locul 8 pe națiuni între cele 160 prezente. Un bilanț care putea fi mai bogat, mai aproape de posibilitățile sportului nostru. Observația se impune atît prin absența la Olimpiadă a unor sporturi în care România ocupa altădată locuri de frunte, cît și prin faptul că la zestrea de medalii și puncte n-a contribuit decît o parte din delegația noastră olimpică. Sportivii români s-au impus doar la 8 din cele 10 discipline la care au participat (programul J.O. numărînd 23), unii dintre ei afirmîndu-se însă printre cei mai valoroși competitori.

Daniela Silivaș a fost prezentă în fruntea clasamentului, chiar în apropierea liderilor, a celor mai „titrați" sportivi ai Olimpiadei, prin fantastica sa recoltă: 3 medalii de aur, 2 de argint și una de bronz. Paula Ivan a „ținut" afișul într-un concurs, cel atletic, care nu duce lipsă de stele de primă mărime, de legende chiar. Rodica Arba și Olga Homeghi au realizat cea mai detașată victorie la canotaj academic, iar Sorin Babii și Vasile Pușcașu la tir, și respectiv lupte libere, s-au constituit printre surprizele competiției supreme, aceasta neînsemnînd că performanțele anterioare nu le dădeau speranțe la o clasare







4



5

canotaj, 2 rame; **Gabriela Potorac** - gimnastică, sărituri; **Paula Ivan** - atletism, 3 000 m; **Doina Bălan, Marioara Trașcă, Veronica Necula, Herta Anitas, Adriana Bazon, Mihaela Armășescu, Rodica Arba, Olga Homeghi, Ecaterina Oancia** - canotaj 8+1; **Nicu Vlad** - haltere, cat. 100 kg; **Daniel Dumitrescu** - box, cat. pană.

MEDALII DE BRONZ — 6:

Noemi Lung - înot, 200 m mixt; **Marioara Trașcă, Veronica Necula, Herta Anitas, Doina Bălan, Ecaterina Oancia** - canotaj, 4+1; **Marius Gherman** - gimnastică, bara fixă; **Daniela Silivaș** - gimnastică, sărituri; **Gabriela Potorac** - gimnastică, bîrnă; **Anișoara Bălan, Anișoara Minea, Elisabeta Cogeanu, Elisabeta Lipă** - canotaj, 4 visle... Și mai departe - succes la Barcelona!



onorabilă, cel puțin. Pe lîngă numele „olimpicilor", citate mai sus, s-ar cuveni să-i amintim și pe cei care, cu acest prilej, au rămas datori. O vor face, credem, forurile sportive, în ideea ca pe viitor prezența tuturor sportivilor noștri pe arena internațională să fie la înălțimea dorințelor și a condițiilor ce cu generozitate sînt puse la dispoziția sportului românesc.

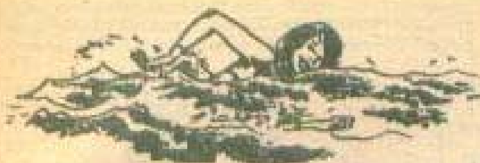
În momentul cînd citiți aceste rînduri, loturile pentru J.O. de la Barcelona '92 se vor fi constituit, antrenamentele vor fi început... Să sperăm că, pe temeiul învățămintelor trase la actuala ediție a J.O., succesele lui '92 vor fi mai mari, întru gloria sportului românesc și onoarea echipelor noastre.

LUCIAN OPREA

Înotînd peste oceanele lumii în timp record



Între 15 decembrie 1987 și 16 februarie 1988, echipa feminină de natație a țării noastre a întreprins unul dintre cele mai lungi, mai „încărcate de starturi" și mai onorante turnee sportive din cîte i-a fost dat să cunoască, poate, întregului sport românesc de pînă acum. Participînd la competiții legate prin date de desfășurare în America, Australia și Europa, înotătoarele noastre au parcurs în timp record nu numai „lungimile" unor prestigioase bazine ale lumii, ci și distanțele fizice dintre acestea, pe care numai o imaginație bine antrenată le poate cuprinde. Și cum dincolo de rigoarea concursurilor și de cifrele seci ale rezultatelor există un univers anume, plin de viață și de pitoresc, al oricăror întreceri sportive, vă propunem o călătorie prin acest univers pe care antrenorii emeriți Mihail Gothe și Gheorghe Demeca, elevele lor Tamara Costache, Anca Pătrășcoiu, Livia Copariu, Luminița Dobrescu, Stela Pura, Szighiarto Andrea l-au cunoscut și l-au trăit „înotînd peste oceanele lumii".



Din jurnalul lungului turneu

→ Invitația de a concura în Statele Unite n-a venit din senin. Ne întîlnisem cu echipa lor în circuitul european din februarie '87, unde i-am învins clar de cîteva ori. Asta le-a plăcut, dar au așteptat să vadă ce facem la europenele de la Strasbourg. Au văzut că am luat 8 medalii, pe echipe ne-am clasat pe locul doi, făcînd și singurele breșe (două medalii de aur, Tamara și Noemi) în supremația sportivelor din R.D.G. Pentru că, în unele locuri, respectul și onoarea față de cel care te învinge sînt intacte (pe lîngă dorința de revanșă, bineînțeles!), echipa noastră de natație a fost invitată la U.S. Open Swimming Orlando, altfel spus – campionatele internaționale ale Statelor Unite ale Americii, deschise pentru toți și pentru toate vîrstele. Aveam să ne convingem: au fost prezenți peste 1 200 de înotători, de la 250 de cluburi americane și din 22 de țări ale lumii. O densitate de concurs fantastică. De pildă, la proba de 200 m liber băieți s-au înscris 114 concurenți. Asta înseamnă 15 serii ori 4 minute, deci o oră de concurs numai la o probă! Pe 16 decembrie ne-am îmbarcat, la Amsterdam, într-un Boeing 747 al companiei olandeze „KLM", cu destinația New York. Tamara, Livia, Luminița, Stela și Andreea nu traversaseră niciodată oceanul. Am decolat pe la ora 14, dar zburam în sens invers față de rotația pămîntului, astfel că am ajuns la New York pe la ora 16. Peste o oră, decolare de pe aeroportul „Kennedy" spre Orlando, un oraș din Florida, cu 100 000 locuitori, dar de două ori mai întins decît Ploieștiul. Fetele s-au culcat cam pe la ora 7, ora noastră, și s-au trezit fără probleme pe la 10, ora locală: adaptare excelentă, cum aveam să constatăm, bucuroși, pe tot parcursul turneului. Oricum, mai aveam cinci zile pînă la concurs. Într-una din ele organizatorii ne-au înlesnit o vizită în „Walt Disney World", unul din cele patru parcuri de acest fel care există în America.

Concursul s-a desfășurat între 20 și 22 decembrie și, în sinteză, el a însemnat pentru noi: victorii la 50 m liber (Tamara), 200 m fluture (Stela Pura, care a învins-o pe „Miss Butterfly", americanca Mary Maeger, recordmenă mondială a probei), precum și victorii în probele de ștafetă 4x100 m liber (cu nou record național, timp mai bun decît la europenele de la Strasbourg) și 4x200 m liber. La ambele ștafete, S.U.A. a înscris cîte trei echipe care, însă, nu s-au putut impune în fața fetelor noastre. Ar mai fi de spus că la 50 m liber s-au calificat în finală trei sportive române, Tamara reușind s-o învingă pe Dara Torres, fostă recordmenă mondială a probei.

În 26 decembrie plecăm spre Australia pe ruta Orlando – Chicago – Los Angeles (escală 2 ore) – Honolulu (escală) – Oakland (escală) – Sydney.





Stînga: echipa feminină de natație a țării noastre, la startul lungului turneu peste mări și țări. Sus: Tamara Costache – și de data aceasta, inegalabilă!

ANTIPOZII VĂZUȚI DE APROAPE

Călătoria aceasta a durat 15 ore, dar nu mai știm cîte fuse orare am traversat. Atîta doar că am ajuns la Sydney pe la 10 dimineața și că, pe tot acest traseu, am „pierdut", convențional, o zi. Vroiam să facem un antrenament la 5 după amiază



dar John David, fost campion olimpic la Roma, acum secretar al federației australiene de natație, care ne-a așteptat la aeroport, a fost prevăzător: ne va da, în prealabil, un telefon. Bine a făcut, întrucît nimeni nu era în stare de antrenament, după atîtea fuse orare schimbate.

În Australia fusesem invitați la un „challenge", un turneu de trei concursuri în tot atîtea orașe, la sfîrșitul cărora se întocmea un clasament general după un anumit punctaj. Fetele noastre făceau parte dintr-o selecționată a Europei ce avea să sosească a doua zi prin Hong Kong, la fel de dărîmați ca și noi. Ne-am reunit și, pe 29 decembrie, am plecat spre Perth: 5 000 km, 5 ore de zbor, 5 fuse orare schimbate, am plecat la 5 după amiază și am ajuns la 6, tot după-amiază! Din cauza acestor diferențe, revelionul pe continentul australian nu are o oră fixă. Pe 1 ianuarie am fost invitați la o croazieră pe rîu și ocean, afară erau 34° Celsius. Zona orașului Perth, unul dintre cele mai frumoase din Australia și din lume, se bucură de o climă mai blîndă, în sensul că diferențele dintre iarnă și vară sînt de numai 10–12° (20–22° și, respectiv, 32°–34°). Challenge-ul a cuprins 6 zile de competiție: 2–3 ianuarie la Perth, 5–6 ianuarie la Adelaide și 8–9 ianuarie la Canberra. De la un loc în altul mergeam într-un fel de caravană, cu o întreagă suită de ziariști, reporteri de radio și televiziune care transmiteau tot timpul ce se întîmplă în concursuri și cu sportivii participanți.



Clipă de respiro
între două zboruri transoceanice

La Perth s-a concurat în bazinul „Superdrom", în care vor avea loc campionatele mondiale de polo și sărituri din 1990 (natația, într-un alt bazin, „Beuty Park"). La Canberra, capitala Australiei, am fost cazați la Institutul Australian de Sport – o instituție ultramodernă din toate punctele de vedere. La centrul video al acestui institut am putut realiza filmări sub și peste nivelul apei, simultan, deci ale aceleiași curse, iar un calculator putea analiza și descompune fiecare mișcare în parametrii biomecanici pe care-i conținea. Datele obținute puteau fi comparate cu un model ideal al fiecărei mișcări, astfel incît orice antrenament se putea desfășura în cunoștință de cauză.

Ne veți întreba, iarăși, de bilanțul „episodului australian". În cele șase zile de competiție, Tamara Costache n-a pierdut nici o cursă la 50 m, iar pentru rezultatul obținut la Canberra a fost desemnată „sportivul zilei". (În fiecare zi se desemna un astfel de sportiv, și anume cel care avea rezultatul cel mai bun, comparativ cu ale celorlalte probe. Cu o zi înainte, Livia Copariu obținuse acest titlu, întrerupînd supremația sportivelor din R.D.G., care fuseseră evidențiate în primele patru concursuri. Dar să revenim.) Livia Copariu a învins-o pe Kristin Otto la 100 m liber cu un rezultat (55,80) ce avea să fie pînă în aprilie pe locul întîi în topul mondial al anului (acum e al treilea). Ștafetele au obținut victorii la 100 și 200 m, Stela Pura a triumfat la 400 m liber în fața multiplei campioane Friederich Heike.

În clasamentul general al „challenge"-ului, cinci locuri din 10 sînt ocupate de fetele noastre; în rest, numai campioane și recordmene mondiale: Friederich Heike (200 m liber), brasista Hoerner Silke, fluturista Nord Kathleen, spatista Sirch Cornelia și binecunoscuta Kristin Otto, clasată abia pe 7. Acest clasament s-a obținut prin adunarea punctelor acordate în cele șase concursuri celui mai bun rezultat obținut într-o zi de sportivul respectiv, indiferent la cîte probe ar fi luat startul.

În tot turneul, fetele noastre s-au clasat de 11 ori pe locul întîi, străpungînd iarăși, chiar și la antipozi, supremația sportivelor din R.D.G. care au fost aici fără absolut nici o absență notabilă.

Pe 10 ianuarie am plecat din Sydney: noi, pe același semicerc circumterestru pe care venisem (Honolulu – San Francisco), restul echipei Europei, de asemenea, pe unde venise (Hong Kong). După 15 ore de zbor eram iarăși la New York, recîștigînd ziua pierdută la venire. A doua zi decolam spre Amsterdam și, de aici, la Nisa, întrucît ne aștepta concursul de la Cannes.

O NOUĂ COASTĂ DE AZUR

După traversarea a două oceane, întreruptă doar de o noapte chinuită la New York, fetele noastre au înotat fenomenal, cîștigînd 7 probe și dovedind, astfel, o capacitate extra- →





ordinară de adaptare la climă, atmosferă, fuse orare. Pe 14 ianuarie, în urma unei invitații primite de la organizatori, am plecat pentru un stagiu de pregătire la Font Romeau, în Pirineii Orientali, spre sud-vestul Franței, la baza sportivă a Liceului climateric și de sport, aflată la 2 000 m altitudine. După frecvența atît de mare a concursurilor se impunea un interval compact de pregătire, lucru pe care l-am realizat, timp de 2 săptămîni, la Font Romeau. Două bazine acoperite (cu pereți din geamuri duble între care era aer cald, astfel încît Pirineii se vedeau în toată splendoarea lor), patru săli de sport, un patinoar acoperit și multe alte instalații ne-au creat posibilitatea realizării unei pregătiri și refaceri extrem de bine venite.

Pe 1 februarie participăm la un concurs organizat la Hamburg, primul din circuitul „Arena", pentru care primiserăm invitație încă dinaintea plecării spre Statele Unite. Fetele noastre cîștigă 7 probe din cele 8 la care au luat startul. De reținut victoria asupra ștafetei sportivelor chineze în proba de 4x50 m liber (probă neoficială în concursurile internaționale). În ștafetă, Yong Venyi, cea care avea să stabilească mai tîrziu un nou record mondial cu 24,96, a înotat 50 m în 25,79, iar Luminița Dobrescu în 25,58! În proba individuală, Tamara a cîștigat cu 26,19, iar Venyi s-a clasat a patra, cu 26,71. Cum o fi făcut fata asta acel record mondial de 24,96 nu-mi dau seama!

Între 5 și 7 februarie, concurs la Paris; locuri întîi: Dobrescu – 200 m liber, ștafeta de 4x100 m mixt (nou record național, Tamara, la bras, 1:11,2 – un timp excelent), Stela Pura – la 400 m liber și 200 fluture, ștafeta de 4x100 m liber (nou record național), Pătrășcoiu – 200 m mixt, din nou Dobrescu, la 100 m liber (învingînd-o direct pe Kathrine Meisner, cea mai bună din lume în această probă). Marea surpriză, victoria Andreei Szighiarto la 400 m mixt. Mențiune necesară: concursul s-a desfășurat în bazin de 25 m.

Pe 8 februarie plecăm spre Berlin, noaptea, cu trenul. La „NOK Schwimmfest" au participat sportivi din 23 de țări, inclusiv din Australia – „personaje" de care abia ne despărțisem și pe care le-am reîntîlnit aici. Anul trecut, la această competiție obținusem patru locuri întîi; acum, oboseala și-a spus cuvîntul...

Din nou o noapte în tren, la clasa a doua, pe ruta Berlin-Bonn, la ceea ce organizatorii numesc „Das gröste Hallen-Schwimmfest der Welt" – un fel de campionat mondial în bazin de 25 m, ultima competiție din circuitul „Arena", la care, cu „ultimele sforțări", fetele noastre obțin șase locuri întîi. De la Bonn ne reîntoarcem, tot noaptea și tot cu trenul, la Berlin, de unde decolăm spre București în amiaza zilei de 16 februarie.

Așa s-a încheiat un periplu de 62 de zile în jurul lumii, o călătorie a gloriei și a speranței, a încrederii și a talentului, a muncii și a pasiunii, un turneu triumfal peste meridianele planetei, început într-o noapte de decembrie în cursa de persoane Buzău–Ploiești–București, pentru a se ridica în „Trade Center"-ul din New York la înălțimea celor 107 etaje ale „gemenilor" și a reveni, apoi, pe pămînt, pentru a reîncepe „circuitul" incomensurabil al unui efort adesea epuizant, în sălile de forță și bazinele de antrenament, o muncă anonimă și un calvar al luptei cu fracțiunile de secundă de care știu numai cei în cauză, dar pe care, iată, lumea întreagă are curiozitatea și bucuria și onoarea de a le cunoaște și recunoaște.

OCTAVIAN ȘTIREANU

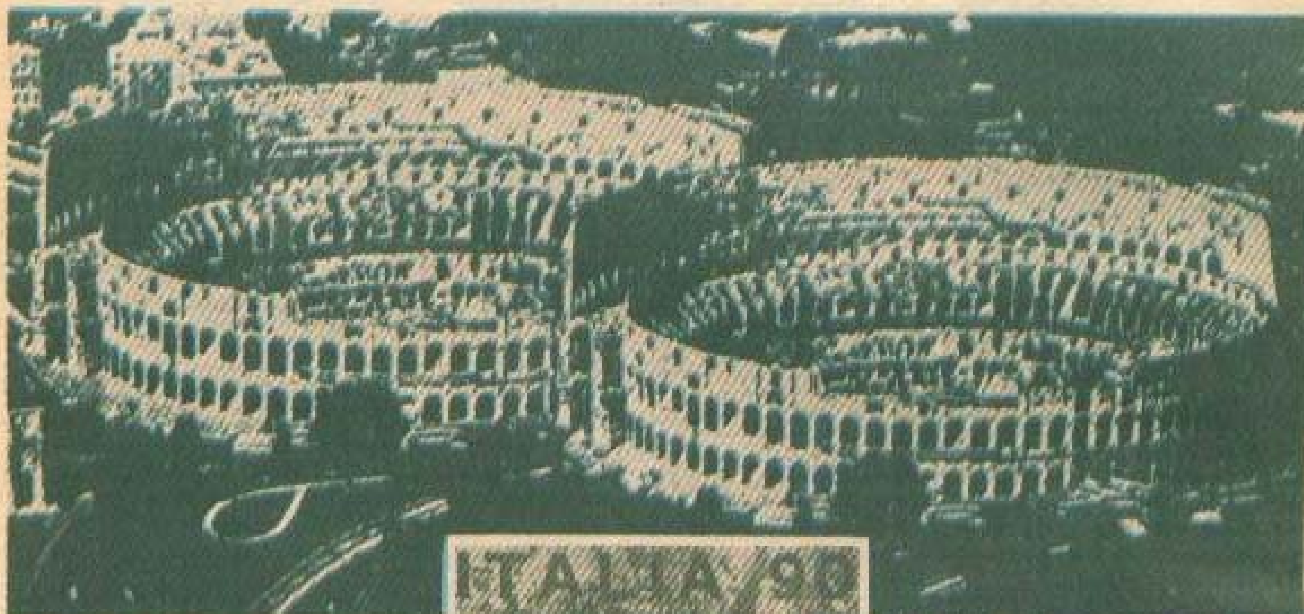




Aeroportul Otopeni, februarie 1988 înotătoarele noastre se întorc acasă după un lung turneu peste meridianele globului, soldat cu prețioase trofee

Toate drumurile vor să ducă la ROMA





E vorba de „drumurile fotbalului" pe care s-au angajat, odată cu înscrierea pentru tragerea la sorți din 12 decembrie 1987 („Hallenstadion", Zürich), nu mai puțin de 111 reprezentative naționale (Italia „stă", fiind țară organizatoare): 32 din Europa, 25 din Asia, 24 din Africa, 10 din America de Sud, 15 din America de Nord și Centrală și 5 din zona Oceania/Israel. Dintre acestea vor ajunge la destinație – turneul final al C.M. 1990 – doar 22:13 echipe europene, 3 sud-americane, cîte 2 din Africa și America de Nord și Centrală, plus altele 2 stabilite în urma unor baraje de calificare între echipe din zonele Asia și Oceania/Israel. Acestor 22 care trec prin „purgatoriul" preliminariilor li se vor alătura Italia și Argentina, aflate deja „acolo" (ultima în calitate de deținătoare a titlului).

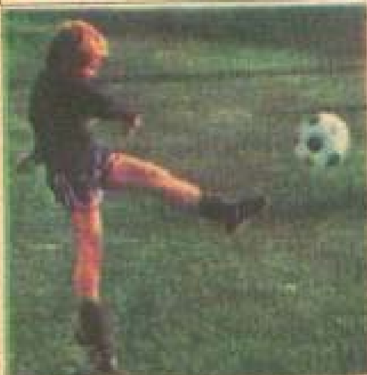
Se înțelege că pe noi ne interesează îndeosebi zona europeană, ale cărei echipe, în urma amintitei trageri la sorți, au fost împărțite în grupele preliminare pe care le prezentăm mai jos. La acest „tablou de concurs" s-a ajuns după o operație premergătoare, destul de sugestivă pentru cota diferitelor echipe naționale la „bursa F.I.F.A.", și anume repartizarea în grupe (și urne) valorice, după criteriul rezultatelor obținute la turneele finale ale C.M. precedente și în preliminariile C.E. '88. Conform acestui criteriu, echipele europene se structurează pe cinci nivele sau urne valorice: în prima – Spania, Anglia, Uniunea Sovietică, Danemarca, Belgia, R.F.G. și Franța (care a urcat la acest nivel datorită absenței Italiei, calificată din oficiu). Aceste șapte echipe au fost distribuite, tot prin tragere la sorți, drept capi de serie la cele șapte grupe →



Sus: emblema oficiala a celei de-a 14-a ediții a campionatului mondial de fotbal – Italia, 1990. Dedesubt: afișul oficial al marii întreceri – un teren de fotbal desenat în incinta Colosseumului.







CAMPIONATUL MONDIAL

Programarea jocurilor din grupa I

1988 19 OCTOMBRIE:	Grecia — Danemarca Bulgaria — ROMÂNIA
2 NOIEMBRIE:	ROMÂNIA — Grecia Bulgaria —Danemarca
1989 17 MAI:	ROMÂNIA— Bulgaria Danemarca— Grecia
11 OCTOMBRIE:	Bulgaria — Grecia Danemarca — ROMÂNIA
15 NOIEMBRIE:	Grecia— Bulgaria ROMÂNIA— Danemarca

→ preliminare. În a doua urnă au fost incluse echipele Bulgariei, Olandei, Portugaliei, Poloniei, R.D. Germane, Scoţiei şi Ungariei – cîte una fiind, de asemenea, distribuită în cele şapte grupe preliminare. La „clasa a III-a" au fost nominalizate reprezentativele României, Cehoslovaciei, Ţării Galilor, Iugoslaviei, Irlandei de Nord, Austriei şi Suediei. Mai urmează două categorii de valoare: Elveţia, Grecia, Irlanda (deşi în primele 8 la actualele europene!), Norvegia, Finlanda şi Albania şi, respectiv, Malta, Cipru, Turcia, Luxemburg.

Conform regulamentului F.I.F.A., din grupele de cîte 5 formaţii se vor califica pentru „Italia '90" primele două clasate (în total 8), iar din grupele de 4 – doar echipele de pe primul loc (deci încă 3 echipe). Celelalte două locuri în turneul final vor fi atribuite la două echipe din cele trei clasate pe locurile secunde în grupele preliminare de cîte 4, în ordinea punctelor, golaverajului şi numărului de victorii obţinute în preliminarii. Prevederea aceasta îşi va avea importanţa ei la momentul potrivit, întrucît de ea s-ar putea să beneficieze, de pildă, Olanda sau R.F.G., aflate într-o asemenea grupă de 4 echipe! În situaţie similară se află Polonia şi Suedia (presupunînd că grupa a II-a va fi cîştigată de Anglia), ca să nu mai spunem că şi echipa ţării noastre este vizată de o asemenea şansă – o şansă înşelătoare, totuşi, întrucît riscul bazării pe ea este mult prea mare ca să nu tragem dintru început pentru ocuparea locului întîi, ce ne-ar califica fără emoţiile dependenţei de rezultatele altora.

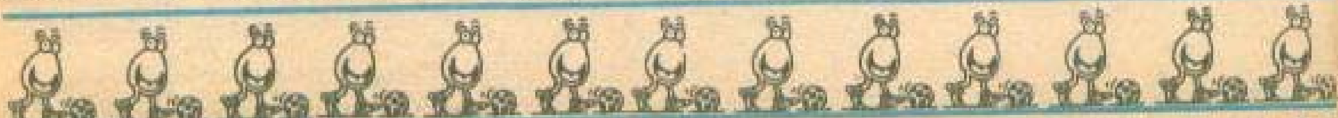
Mai menţionăm că tot dinspre grupa Olandei şi R.F.G. – şi anume de la Ţara Galilor – venise propunerea ca cele trei echipe clasate pe locurile secunde să dispute un turneu de baraj pentru desemnarea celor două calificate, deci să nu se lase această decizie pe seama rezultatelor indirecte din grupele respective. După consultarea a 12 federaţii naţionale, F.I.F.A. a respins această propunere, rămînînd în vigoare clauza amintită mai sus.

Deşi „umbrită" de actualitatea turneului final european, caravana preliminariilor campionatului mondial s-a pus în mişcare: la 21 mai, Irlanda de Nord – Malta 3–0. Pînă la ora apariţiei acestei publicaţii se vor mai fi disputat şi alte partide inaugurale în grupele preliminarii: Finlanda – R.F.G. şi Islanda – U.R.S.S. (31 august), poate şi Irlanda de Nord – Irlanda (altă festă a sorţilor, după acel R.F.G. – Olanda), Norvegia – Scoţia, Olanda – Ţara Galilor (toate programate pe 14 septembrie) sau Turcia – Islanda (pe 12 septembrie).

Vor fi în total 116 meciuri preliminarii, disputate, în răstimpul unui an şi jumătate (ultimul joc, Franţa – Cipru, 18 noiembrie 1989), o sită mare şi deasă prin care vor trece, cum spuneam, doar 22 de echipe.

Despre „poziţia de start" a echipei noastre s-a mai vorbit de îndată ce s-a aflat rezultatul tragerii la sorţi. Facem parte dintr-o „grupă balcanică", bruiată doar de prezenţa Danemarcei. Cum bine s-a spus la momentul potrivit, rezultatele echipei daneze la turneul final european nu trebuie nicicum să ne „liniştească", întrucît îi vom întîlni pe nordici la un an şi jumătate de la data acelei competiţii, abia în toamna lui 1989 – timp suficient pentru ca Danemarca să-şi construiască o altă echipă, pentru că are şi de unde.

Multă vîlvă a mai făcut şi sistemul de programare a jocurilor din grupa noastră (total deosebit faţă de uzanţă şi de celelalte grupe) – în cuplaj, la date fixe (vezi programul din stînga, sus) – o programare care, se pare, ne-ar dezavantaja prin aceea că va trebui să jucăm cu Danemarca de două ori în 36 de zile, şi chiar în încheierea preliminarii-



lor. Sîntem de acord că decizia, luată în majoritate (Atena, 28–29 ianuarie 1988) de reprezentanții celorlalte trei federații (și validată de F.I.F.A.), contravine propunerilor sau intențiilor noastre, dar ea „dezavantajează" în aceeași măsură, nu-i așa?, și echipa Danemarcei – dacă nu cumva și mai mult, întrucît danezii vor juca a doua partidă cu noi în deplasare (ca să nu mai spunem că au fost cazuri în care chiar noi am solicitat să jucăm în aceeași zi și la aceeași oră cu partida paralelă din grupă!). Deci să nu ne mai facem probleme false și să ne apucăm de treabă, pregătind cum se cuvine echipa națională. Încă o remarcă: asemenea preliminariilor europene, cînd am ratat startul, 0–1 cu Spania, și actuala campanie debutează cu o partidă ce se va dovedi decisivă, 12 octombrie, cu Bulgaria, în deplasare. Calificarea noastră va fi foarte greu de obținut fără o victorie în acest joc.

Cum organizarea turneului final al C.M. nu poate fi încredințată de două ori consecutiv unor țări de pe același continent (Anglia '66, Mexic '70, R.F.G. '74, Argentina '78, Spania '82, Mexic '86), acum era din nou rîndul Europei – pentru a fi gazdă acestei a 14-a ediții candidînd Italia, Uniunea Sovietică, Grecia și, pînă la un moment dat, Anglia. F.I.F.A. a reținut doar „dosarele" primelor două țări, încredințînd, pînă la urmă, această onorantă dar dificilă misiune Italiei, țară care-și mai probase capacitatea organizatorică și cu prilejul altor mari competiții sportive (Jocurile Olimpice – de iarnă, 1956, și de vară – 1960, campionatul mondial de fotbal – 1964, turnee finale europene de fotbal – 1968 și 1980 ș.a.). Cu aceste precedente, la care se adaugă preparativele speciale evidențiate de controalele exigente ale F.I.F.A., se anticipează că ediția italiană va fi o excepțională reușită. Vom vedea (măcar să ajungă echipa noastră acolo...). Deocamdată să spunem că cele 24 echipe prezente la turneul final vor fi împărțite, ca și la Mexic '86, în șase grupe



CAMPIONATUL MONDIAL

Grupele preliminariI din Europa



32 echipe pentru 13 locuri

GRUPA I
Danemarca
Bulgaria
ROMÂNIA
Grecia

GRUPA A II-A
Anglia
Polonia
Suedia
Albania

GRUPA A III-A
U.R.S.S.
R.D. Germană
Austria
Islanda
Turcia

GRUPA A IV-A
R.F. Germania
Olanda
Țara Galilor
Finlanda

GRUPA A V-A
Franța
Scoția
Iugoslavia
Norvegia
Cipru

GRUPA A VI-A
Spania
Ungaria
Irlanda de Nord
Irlanda
Malta

GRUPA A VII-A
Belgia
Portugalia
Cehoslovacia
Elveția
Luxemburg

de 4, care-și vor disputa jocurile după cum urmează: grupa A – **Roma** și **Florența**; grupa B: **Milano, Napoli** și **Bari**; grupa C: **Torino** și **Genoa**; grupa D: **Milano** și **Bologna**; grupa E: **Verona** și **Udine**; grupa F: **Cagliari** și **Palermo.** Deocamdată se știe că Italia va face parte din grupa A, iar Argentina din grupa B – restul „distribuției" fiind stabilit în decembrie 1989, după încheierea preliminariilor. Jocurile turneului final (52 la număr) se vor disputa între **8 iunie** și **8 iulie 1990**, meciul inaugural disputîndu-se pe stadionul „San Siro" din Milano între Argentina și o altă echipă din grupa B, iar finala – pe Stadionul Olimpic din Roma (8 iulie, ora 20 – pentru a fi scrupuloși). Italia este, așadar, pregătită. Care din echipele de fotbal ale lumii va putea spune, în seara lui 8 iulie 1990, „veni, vidi, vici"?

OCTAVIAN ȘTIREANU





Conclav la Monaco: Maricica și Ion Puică, împreună cu prințul de Monaco (în mijloc), dr. Primo Nebiolo, președintele Federației internaționale de atletism (stînga), și recordmenul mondial la 100 m plat, Ben Johnson

În elita atletismului mondial

Maricica Puică este un personaj de legendă al sportului românesc. Nu ne dăm prea bine seama de acest lucru pentru că ea încă **aleargă**, continuîndu-și exemplar o carieră de peste două decenii, pentru că ea încă este prinsă în cotidianul disputelor și comentariilor care însoțesc viața atletismului nostru, pentru că ea încă trăiește integral emoțiile de concurs, fapt care adesea ne este suficient. Dar dacă vom avea răbdarea să înțelegem pilda pe care o oferă viața și cariera sportivă ale Maricicăi Puică, vom putea rosti adevărul că această femeie este un simbol: al sacrificiului, al tenacității, al luptei cu propriile limite, al forței de a trece cu fruntea sus prin situații nu de puține ori potrivnice – pe pista de concurs și în afara ei. Cu alte cuvinte, Maricica Puică oferă exemplul viu și „rețeta" cea mai pură pentru ceea ce înseamnă performanța sportivă.

Am putea invoca aici impresionantul ei palmares, dar simpla lectură a cifrelor nu întotdeauna ne poate edifica pe deplin. De aceea, și totuși convențional, ne vom rezuma la a spune că Maricica Puică este singura sportivă din țara noastră medaliată în toate marile competiții ale lumii. Poate ar merita adăugat și faptul că, la intrarea în anul 1988, era singura sportivă româncă prezentă pe tabloul recordmenelor mondiale.

„Gloria și plăcerea nu se întîlnesc niciodată", scria Sofocle. Și dacă rezultatele care i-au adus glorie Maricicăi Puică pot ocupa spațiul cîtorva file de dicționar, universul privațiunilor care i-au făcut posibile aceste rezultate este, în mod cert, de necuprins. Dar lumea, privitoare la sport ca și la teatru, reține adesea numai „replicile", numai rezultatele, fără a se mai gîndi la truda acestei ieșiri în public. Desigur, truda în sport oferă satisfacția gloriei – și poate nu numai a gloriei. Dar e o decență elementară să înțelegem un sportiv nu numai prin satisfacțiile pe care i le aduce sportul, ci și prin sacrificiile care-l conduc la aceste satisfacții. Nu de puține ori, Maricica Puică a fost privită, nedrept, numai din primul punct de vedere – și poate, vreodată, va avea timpul și răbdarea și capacitatea să-și povestească viața din spatele acestor satisfacții, de dincolo de ceea ce rămîne trecut în fișele de concurs.

Desigur, sportul aduce satisfacții ce nu pot fi convertite în nimic, decît, poate, într-o amintire fără egal. Una dintre acestea, trăită de Maricica Puică nu demult, a fost de a se vedea aleasă, într-un clasament sui-generis, printre cei mai buni zece atleți ai lumii. Așa a fost posibilă prezența ei la Monaco, la respectivul conclav al elitei atletismului mondial. Așa a fost posibilă o prezență „în civil" alături, dacă acest lucru spune ceva, de „managerul" atletismului mondial, dr. Primo Nebiolo, și de marele Ben Johnson. Așa a fost posibilă, deci, fotografia de mai sus.

Dar, chiar așa, cum au fost posibile toate acestea?





Adrian Bumbescu în luptă cu olandezul Wim Kieft (sus); alături, coperta-program a meciului România-Olanda din 1 iunie 1988

Antrenînd campioana Europei

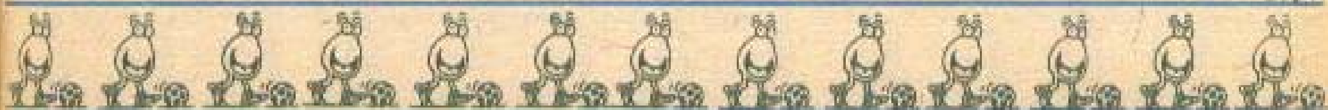
Acum 15 ani, înainte de a merge la mondialele din R.F.G. echipa Olandei a avut un ultim joc de verificare în compania echipei noastre naționale (0–0 la Rotterdam, 5 iunie 1974). Totuși, la turneul final ce începea peste numai 8 zile, le-a mers bine olandezilor, ei calificîndu-se în finală (pierdută antologic, 1–2 cu echipa R.F.G., după ce conduseseră cu 1–0 în min. 1!).

Presupunînd, probabil, că „avem mînă bună", Olanda a dat curs vreunei superstiții și ne-a solicitat în acest an tot pentru un ultim joc de verificare înainte de a merge (ei, nu noi!) la turneul final european. Rezultatul e cunoscut: 2–0, la Amsterdam, 1 iunie 1988. Peste 4 săptămîni, olandezii aveau să ciștige titlul de campioană europeană – primul titlu obținut de fotbalul „țării lalelelor" la nivel de echipe reprezentative!

În jocul cu echipa țării noastre Olanda a aliniat un „11" ușor diferit de cel care avea să se consacre la „europenele" din R.F.G. E suficient, în această privință, să amintim că Gullit n-a jucat deloc, iar Van Basten a intrat în teren abia în min. 61, înlocuindu-l pe Van't Schip. Dar iată „portocalii" care au evoluat atunci: Van Breukelen – Van Tiggelen, R. Koeman, Rijkaard, Van Aerle – Wouters, A. Mühren (min. 78, E. Koeman), Van't Schip (min. 61, Van Basten), Vanenburg – Bosman, Kieft. Strategie a antrenorului Michels, prevăzător în a-și feri echipa standard de priviri indiscrete (îndeosebi asupra modului în care „se manifestă" cuplul Gullit – Van Basten) sau simplă testare a altei variante de atac (în care „perechea a doua", Bosman-Kieft, a dat deplină satisfacție, înscriind și golurile înfrîngerii noastre)? Credem că și una, și alta. Oricum, pentru turneul final, Gullit și Van Basten au fost titulari, strălucind în mai toate evoluțiile lor. Dar a fost un meci extrem de important, cel cu Irlanda, în care, la un exasperant 0–0, Michels și-a trimis în luptă ambele sale perechi de atacanți, în teren evoluînd, de la un moment dat, și Van Basten, și Gullit, și Bosman, și Kieft – ultimul înscriind providențialul gol al calificării în semifinale! Importantă este și inspirația lui Michels, dar și faptul că a avut „de unde" să trimită în teren patru vîrfuri de atac („testate" gata, cum s-a văzut).

Așadar, ne putem mîndri că am pierdut în fața Olandei la același scor ca finalista campionatului european. Pentru a fi mai realiști, ar trebui, însă, să transformăm punctul de la sfîrșitul frazei de mai sus în semn de întrebare și să încercăm să răspundem cît mai obiectiv. Un 0–2 cu Olanda are, aposteriori, o altă valoare „de palmares", dar numai de palmares. Pentru că diferența dintre cum am jucat noi în Olanda și cum a jucat Olanda în R.F.G. ar pune în alți termeni datele problemei. Și anume în aceea că am putea considera testul de la Amsterdam nu numai ca o „obligație de protocol" care ne-a onorat (din moment ce am antrenat campioana Europei), ci și ca un prilej de a folosi, în beneficiul echipei noastre naționale, experiența privilegiată a unui asemenea joc. Dacă tot îi antrenăm pe alții, să mai tragem cu ochiul și la cum ne-ar putea antrena ei pe noi...

O.ȘT.



PELÉ 1 000. *Pe unul din micile stadioane cum e cel din dreapta, care umplu Brazilia, s-a antrenat, cîndva, și cel ce avea să ajungă incomparabilul Pelé. Dedesubt: poarta în care Pelé a marcat golul său cu numărul 1 000.*



FOTBALUL BRAZILIAN

ieri azi mîine

Pentru iubitorul de fotbal există două Mekka: Anglia și Brazilia, și două temple ale fotbalului: Wembley și Maracana. Dacă asiști la un meci pe stadionul Maracana, îți dai seama imediat că nu există limite ale dragostei brazilianului pentru ceea ce, în această țară, este socotit pur și simplu, după afirmațiile revistei „Veja", drept „ideea dominantă"!

Brazilia este singura țară din lume a cărei echipă națională a fost prezentă la toate turneele finale ale Cupei Mondiale, cucerind de trei ori titlul suprem, în anii 1958, 1962 și 1970 – în acest din urmă an formația antrenată de Mario Zagalo și condusă în teren de celebrul Pelé reușind să ciștige toate meciurile, începînd din calificări pînă în finală! Aceste rezultate se explică prin uriașul rezervor de talente fotbalistice. Cum apar aceste talente? De ce trăiesc brazilienii în primul rînd pentru fotbal și prin fotbal? Să încercăm a descrie fenomenul pătrunzînd în interiorul lui.

PELADAS ÎN NOAPTE ȘI FOTBALUL PE NISIP

La Rio de Janeiro, între hotelul Gloria și plaja Flamengo, pe marginea bulevardelor pe care, pentru un pumn de cruzeiros, numeroși „Fittipaldi ai taximetrelor" riscă permanent viața lor și a clienților care se încumetă să-i solicite, se pot vedea numeroase „peladas". „Pelada" este un teren tare, de pămînt, cu dimensiuni reduse, pe care se joacă de obicei opt contra opt cu o minge mai mică decît cea obișnuită. La fiecare sfîrșit de săptămînă, meciurile de pe aceste terenuri atrag numeroși spectatori. Echipele poartă tricouri cu culorile cluburilor celebre: Flamengo, Fluminense, Batafogo, Vasco da Gama. Ca și în țările africane sau mediteraneene, jucătorii crescuți pe peladas au o tehnică individuală remarcabilă. Seara, cînd soarele renunță să-i mai încălzească pe competitori, cu ajutorul unor proiectoare, aprigele dispute continuă pînă noaptea tîrziu... Copacabana este cea mai lungă, cea mai largă și cea mai frumoasă plajă din lume. Aici se călesc așa-numiții „fotbaliști ai deșertului", a căror rezistența este inimaginabilă. E suficient să încerci a alerga puțin pe acest nisip pentru a simți ce





Fotbalul „ţării fotbaliştilor" – prezent şi viitor

efort e necesar. Abilitatea tinerilor brazilieni în meciurile pe nisip este extraordinară. Mingea e jucată, în majoritatea cazurilor, dintr-o singură atingere. Poţi vedea multe execuţii de mare virtuozitate. O echipă românească aflată, cu ani în urmă, în turneu prin Brazilia a încercat într-o dimineaţă să joace pe Copacabana cu o formaţie de adolescenţi. Ai noştri au cîştigat cu preţul unor mari eforturi. Unul dintre ei mărturisea după acest mini-meci: „Ne-au scos sufletul dracii ăştia, jucînd numai din voleuri!"

GOOOOOOL!

Cînd se dispută o mare competiţie cum este Cupa Mondială, fotbalul transformă întreaga viaţă a Braziliei, posturile de radio şi televiziune consacră ore întregi evenimentului şi în special meciurilor echipei naţionale care sînt transmise de zeci de crainici-reporteri. În aceste zile, pentru omul de pe stradă nu mai există decît două categorii de fotbalişti: învingători şi învinşi. Pentru primii – totul: bani, glorie, statui şi aureolă de eroi. Pentru ceilalţi – oprobriul public. În 1950, cînd echipa unei generaţii foarte dotate (cea a lui Bauer, Danilo, Ademir şi a marelui Zizinho) a fost învinsă în finala campionatului lumii, chiar la Rio de Janeiro, cu 2–1 de Uruguay, 40 000 de chitare menite să sărbătorească victoria au fost sparte şi puse pe foc – un uriaş rug al durerii – iar învinşii s-au transformat din idoli în „echipă bună de dat la cîini". Finala aceasta memorabilă a stabilit şi un record mondial de asistenţă (203 849 spectatori) care nu se ştie dacă va putea fi întrecut vreodată. Stadionul Maracana, inaugurat în această „cea mai neagră zi din istoria fotbalului brazilian" – 16 iulie 1950 –, ocupă o suprafaţă de 186 000 mp; la construcţia sa au fost necesari 500 000 de saci cu ciment şi 4 000 mc de piatră; înălţimea construcţiei atinge 318 m, fiind necesară escaladarea a 945 trepte de la bază pînă la vîrf.

De atunci însă, de la 16 iulie 1950, numeroase triumfuri ale fotbaliştilor „cariocas" au dus gloria stadionului pretutindeni în lume. Pe zidul din dreapta al marii arene se află acum o placă pe care stă scris: „Pe acest stadion, la 19 noiembrie 1969, Edson Arantes do Nascimento-Pelé a marcat al 1 000-lea gol, încoronînd o carieră de aur ce-l face să fie cel mai mare fotbalist al tuturor timpurilor". Atunci, la meciul dintre Santos (echipa lui Pelé) şi Vasco da Gama, la ora 19 şi 23 de minute, cînd „perla neagră" a înscris din penalty „gol mil", o Brazilie întreagă a explodat în faţa televizoarelor o dată cu comentatorul postului Tv Globo – Luciano do Vale – care a bătut recordul celui mai lung „gooooool": 67 de secunde!

PELÉ — NR. 1 AL SECOLULUI 20

Cunoscuta revistă pariziană „L'Equipe Magazine" a avut inspirata idee de a organiza o mare anchetă internaţională – la care au răspuns numeroase redacţii sportive de pe tot globul – cu tema: **„Care este cel mai bun sportiv al secolului?"** Cine merită acest titlu unic? Ce →







Două nume de referință: Rivelino și Socrates

criterii să stea la baza alegerii unui singur sportiv? Performanța sau popularitatea? Perenitatea unui rezultat sau strălucirea fulgerătoare a unei mari performanțe? Întrebări dificile, ale căror răspunsuri urmau să conducă la această alegere. În cele din urmă, titlul de cel mai bun sportiv al secolului l-a cucerit Pelé – un fotbalist de geniu.

Omul al cărui nume a fost spălat cu tot untdelemnul adjectivelor frumoase ale gazetarilor sportivi nu s-a moleșit nici o clipă, nu l-a cuprins vertijul, n-a rătăcit drumul strădaniei, nu s-a înecat în suficiență, nu s-a cufundat într-o viață de serai. Dimpotrivă, a rămas un truditor în slujba uriașului său talent. La Montreal, cu ocazia Expoziției Mondiale din 1967, Pelé a fost invitat să vorbească lumii de mîine, alături de alte nume ilustre, pentru o fonotecă dăruită viitorului. El a monologat liber timp de 4 ore (!), despre fotbal, despre oameni, despre viață, uimind prin orizont, prin densitate și distincție. Pelé a fost investit, deci, drept unul dintre ambasadorii prezentului, acreditați, în forul omului de mai tîrziu.

„ECHIPA DE VIS" A ANULUI 1970

La campionatul mondial din Mexic 1970 – spun specialiștii – Brazilia a fost la apogeu. Atunci, „unsprezecele" FELIX – CARLOS ALBERTO, BRITO, PIAZZA, EVERALDO – CLODOALDO, GERSON, RIVELINO – JAIRZINHO, TOSTAO, PELÉ a condus „balul" fotbalului mondial atingînd perfecțiunea.

Dacă Pelé era deja o mare vedetă, revelația incontestabilă a acestei echipe a fost Roberto Rivelino, care a impresionat prin tehnică, vitalitate, plasament remarcabil și șuturi năprasnice. Să „ascultăm" pe Rivelino, acum: „Am format o echipă extraordinară sub conducerea unui mare antrenor: Zagalo. Puteam juca cu ochii închiși, ne simțeam, ne intuiam. Ne domina dorința de a reuși. Repetam mereu: «Vamo la!» Eram un grup unit, ca un bloc. Nici o meschinărie. Nimeni nu trișa!"

A fost, într-adevăr, un grup de jucători exemplari. O echipa aproape perfectă în care jocul colectiv se baza pe tehnica individuală. Niciodată, pînă atunci, lumea fotbalului nu mai văzuse 11 jucători care „să vorbească aceeași limbă" în tot ceea ce făceau pe teren. Ar fi putut juca și fără antrenor, rezultatul ar fi fost același. Și totuși, „tecnico" Mario Zagalo rămîne antrenorul care a dat fotbalului brazilian cea mai valoroasă națională, redîndu-i bucuria jocului, înlocuind tiparele defensive europene (atît de greu digerabile de sud-americani la ediția precedentă din Anglia 1966) cu inventivitatea jucătorilor eliberați de canoanele tacticilor care nu li se potriveau.

DUPĂ 16 ANI, DIN NOU ÎN MEXIC, CRIZĂ!

S-au schimbat multe în fotbalul brazilian între cele două ediții mexicane, 1970 și 1986. Conducătorii marilor cluburi, în goană



Pelé în familie







Victorie braziliană la fotbal: pe toate străzile se dansează Samba!

după profituri imediate, au neglijat perspectiva. Politicienii au profitat de popularitatea fotbalului în scopuri personale. După înfrîngerea din fața Franței (Guadalajara 1986), a izbucnit scandalul. Vîrful de atac Careca – actualmente la Napoli – a declarat: „Fotbalul brazilian este corupt pînă la rădăcini!" „Cupa Americii" a umplut paharul, Brazilia fiind învinsă de Chile cu 4–0! Un eșec nemaiîntîlnit în istoria fotbalului brazilian. Ca un imobil dinamitat din interior, echipa „cariocas" s-a prăbușit, apărătorii făcînd mari greșeli de plasament și de marcaj, înaintașii arătînd o surprinzătoare lipsă de concentrare. Internaționalul Zico, socotit cel mai mare talent apărut după Pelé, a pus sare pe rană: „Această înfrîngere este rezultatul tuturor greșelilor conducătorilor: competiții interne interminabile, meciuri bi-săptămînale, care au sfîrșit prin a-i obosi pe jucători și pe spectatori, restructurarea totală a reprezentativei naționale, atitudinile de nababi ale conducătorilor-turiști și absența unui dialog între jucători și federație, toate acestea au dus la catastrofa din meciul cu Chile". Declarația-bombă a lui Zico a fost susținută de Careca, Alemao și Junior care, apreciindu-l pe fostul lor coechipier drept „un exemplu pentru toți fotbaliștii brazilieni", au pus un accent grav pe problema ambițiilor politice ale conducătorilor federației și pe cea a inconsecvenței deciziilor acestora. În replică, Nabi Chedid, vicepreședintele forului fotbalistic brazilian, i-a amenințat cu darea în judecată. Semnificativ pentru definirea actualului climat.



„VOM JUCA UN ROL DE FRUNTE ÎN 1990!"

Ce ne rezervă Brazilia de mîine? Poate, confirmarea calităților tinerelor talente actuale: Josimar, Julio Cesar, Branco, Müller, Silas, Casagrande – „premianții" generației lor. Adăugîndu-i pe portarii Carlos (30 de ani) și Paulo Victor (27 de ani), pe Alemao, Romario, Mauricinho și Bebeto, nu este exclus ca „galben-verzii" să joace un rol important la campionatul mondial din Italia.

Pe plan național, o nouă politică: micșorarea numărului de echipe din vîrful piramidei (divizia specială), pentru întărirea elitei și ridicarea nivelului tehnic al jocurilor. Fantasticul rezervor de talente al fotbalului brazilian ne îndreptățește să credem că, în ciuda unor disensiuni interne încă nepotolite, pentru echipa „cariocas" vor veni în curînd zile frumoase.

„Vom juca un rol de frunte la campionatul mondial din Italia anului 1990" – afirmă Pinto Guimaraes, președintele confederației braziliene. O nouă politică? Jucători noi? Din 1970, Brazilia nu a mai cîștigat nici o competiție importantă. Nici Cupa Mondială, nici campionatul Americii de Sud. Noi am dori, pînă una alta, ca Brazilia să fie din nou o ambasadoare a fotbalului artistic, o echipă a fotbalului spectacol, așa cum a fost odată, în Mexic, într-un meci pe care nu-l putem uita, Brazilia–România = 3–2 ....

CRISTIAN ȚOPESCU







Mătură la minut

În urmă cu cîtva timp, în comuna Osica, din județul Olt, niște țărani au adus vorba din întîmplare despre ceea ce ei nu numeau chiar așa, dar am înțeles că putea să se numească o mătură perfectă. Într-o secție de industrie mică de la C.A.P., ei făceau niște mături de-un fel mai îngrijit, niște mături ceva mai grele decît cele obișnuite, avînd firele mai dese și mai bine presate. Ce să mai învîrtim vorba, erau niște mături făcute la mare meserie. Nici un firișor de sorg nu ieșea în răspăr, fiecare mătură arăta netedă ca pielea unui vițel periată de limba aspră a vacii, după fătare. Acest pașnic obiect gospodăresc, folosit cu intenții războinice numai de mamele pe care copiii neascultători le mai scot cîteodată din răbdări, era trecut în cele din urmă printr-o baie de sulf, dacă am înțeles bine. Și astfel se adunau, deoparte, grămezi de mături bine făcute și de culoare aurie. Marfa se vindea pe dolari și la un preț bun, chiar foarte bun.

Despre acestea mi-am adus aminte cînd am aflat de isprava, senzațională în felul ei, a țăranului Gheorghe Măcău din comuna Ghimpați de Giurgiu. Nu l-am cunoscut personal, în ziua aceea nimerindu-se ca el să nu fie, cum se zice, în localitate. Ceea ce știm despre el am aflat de la primarul comunei, Ștefan Țone. Gheorghe Măcău, țăran de vreo 60 de ani și cu ceva înclinații, cunoscute pe plan comunal, spre tehnică, a venit la primar și l-a înștiințat că el a pus la punct o mașină de făcut mături. Cum într-o secție de industrie mică aparținînd de Consiliul popular se fac și mături, primarul a fost interesat direct. A întins pasul către casa lui Gheorghe Măcău și l-a pus pe acesta să facă proba mașinii. Proba a fost făcută nu doar o dată și rezultatul s-a dovedit a fi excelent după fiecare încercare. Respectiva mașinărie face o mătură bună, de calitate, o mătură strînsă, cum zice primarul, iar operațiunea nu durează mai mult de cîteva minute. Ceea ce este un fapt de-a dreptul remarcabil, întrucît cu unealta cea mai veche de pe lume, cu mîna omului, la o mătură se lucrează, în general, cam o oră. Cel puțin așa ne încredințează Ștefan Țone.

Toată mașinăria e din lemn. Ea este un fel de combinație între strung și mașină de cusut. Primarul n-ar ști să spună mai mult, după ce a văzut obiectul, poate doar atît: că invenția lui Gheorghe Măcău funcționează prin apăsare de pedală și se pare că, în linii mari, mersul ei e foarte simplu.

În lupta, ca să zicem așa, pentru o lume mai curată, țăranul Gheorghe Măcău e un pionier. Pionieratul constă în faptul că el s-a gîndit la ceva la care nu s-au gîndit alții și a făcut o mașinărie care, în mod sigur, e bună la ceva. Desigur, sîntem liberi să privim cu umor apariția ei pe lume. Dar umorul, fără un grăunte de seriozitate, rămîne hlizeală curată. De aceea se pune destul de serios întrebarea: interesează această mașinărie și pe altcineva decît pe țăranii din Ghimpați?

De ce n-ar interesa ea și pe alții? La urma urmei, nici unui fel de muncă nu trebuie să-i fie străină ideea de productivitate. Și oamenii se pot îndeletnici cu atîtea alte lucruri pentru facerea cărora nu s-a inventat încă nici o mașină, nici măcar una de lemn.

D. CONSTANTINESCU

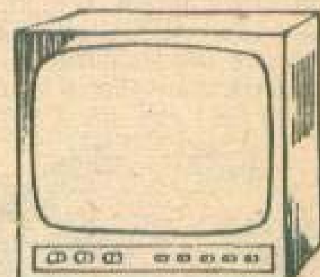
racul



– Ei, ia zi, îmi dai sau nu numărul de telefon al blondei ăleia?



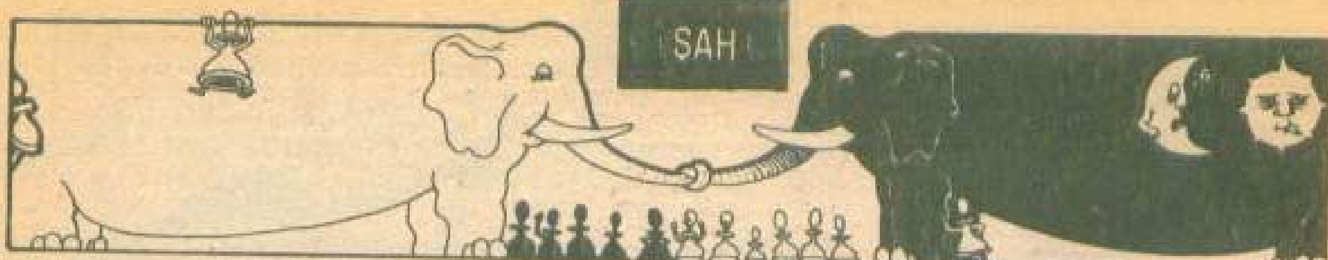






Fără cuvinte





CEL MAI PUTERNIC TURNEU

La Amsterdam, între 10—17 martie 1988, s-a desfăşurat cea de-a doua ediţie a turneului internaţional dedicat memoriei fostului campion mondial Max Euwe, deţinător al supremaţiei şahiste între anii 1935 şi 1937. Organizatorii planificaseră apariţia în turneul celor patru mari maeştri pe Kasparov, Karpov, Korcinoi şi Timman, jucători cu mare priză la publicul olandez. Că nu au reuşit, este vina tratativelor... Cu toate acestea, prezenţa în turneul de şase runde (s-a jucat tur-retur) a ex-campionului lumii Anatoli Karpov (37 ani), a învingătorului din super-turneul de la Linares, Jan Timman (37 ani), a celui mai puternic jucător iugoslav, Ljubomir Ljubojevici (37 ani) şi a foarte talentatului englez Nigel Short (23 ani) a asigurat un coeficient Elo mediu de 2 675,5 puncte, hotărînd pe deţinătorii de statistici să afirme că Memorialul „Euwe", la a doua sa derulare, a trecut pe locul întîi în clasamentele turneelor istorice de primă forţă. Întrunirea condiţiilor necesare stabilirii categoriei a XVII-a(!) a turneului a mai şters nemulţumirea organizatorilor de-a fi fost refuzaţi de campionul lumii să la startul într-o competiţie care omagia chipul unui alt campion al planetei. Tragerea la sorţi a desemnat următoarele numere jucătorilor: 1. Timman, 2. Ljubojevici, 3. Short, 4. Karpov. Marele favorit era Karpov, iar contracandidatul său putea fi Timman, proaspăt întors de la Linares cu un rezultat de excepţie. Prima rundă nu a durat prea mult timp. După trei ore de joc arbitrii consemnaseră egalitatea în confruntările: Timman—Karpov, remiză (16 mutări) şi Ljubojevici—Short, remiză (31 mutări). De-abia în runda a doua s-a încins adevărata luptă. În timp ce Timman n-a reuşit să folosească avantajul primei mutări în faţa lui Ljubojevici, remizînd în 51 mutări, pe celălalt eşichier s-a jucat o indiană a damei de mare profunzime. Cu negrele, Short a ales în deschidere o recomandare a ex-campionului lumii A. Alehin, apoi a avut de dezlegat „secretele" unei inovaţii teoretice a jucătorului sovietic, a încercat să-şi „debusoleze" rivalul printr-o trecere într-un alt tip de poziţie, dar n-a reuşit decît să se agite nervos în căutarea unui plan activ şi a sfîrşit prin a recunoaşte forţa strategică de neegalat a lui Karpov. Aceasta doar în cîteva cuvinte... Dar mai bine să urmărim pe larg ce s-a întîmplat.



KARPOV—SHORT

1.d4 Cf6 2.Cf3 e6 3.c4 b6 4.g3 Na6 (Alehin) *5.b3 Nb4 6.Nd2 N:d2 7. D:d2 00* (În partida **Timman—Short,** Montpellier, 1985, englezul încercase alt plan: 7...d5 8.c:d5 e: d5 9.De3 De7 10.D:e7 R:e7 11.Cc3 Cbd7 12.Nh3 Cf8 13.00 Ce6 14.Tfd1 Thd8 15.Ce5 şi albul menţinuse avantajul.) *8.Ng2 c6 9.00 d5 10.Db4!?* (Ideea lui Karpov este nouă şi sprijină strategia albului de control al animării centrului prin contrajocul pe coloana c, reducînd la inactivitate nebunul din a6.) *10...Ce4 11.Tc1* (Short pregătise o cursă simpatică la mutarea firească 11.Cc3?? c5! şi albul ar fi pierdut o piesă. Dar cursa era prea simplă...) *11...Cd7 12.Da3 Nb7 13.c:d5 e:d5* (La 13...c:d5 urma 14. Cc3 C: c3 15. T:c3 a6 16.Tac1 Tc8 17.T:c8 N:c8 18. Dd6! cu avantaj pentru alb din cauza pasivităţii poziţiei negrului.) *14. Cc3 f5!?* (Mutare discutabilă, care transferă indiana nouă într-o structură „Stonewall", aleasă de Short în ciuda faptului că slăbeşte structura de pioni ai regelui propriu.) *15.e3 Df6* (Short cunoaşte bine acest tip de poziţii şi remarcăm chiar că poziţia sa de acum este superioară celor similare obţinute de englez din apărarea olandeză. Dar Karpov a înţeles nuanţele poziţiei...) *16.Tc2 a5 17.Td1!* (Tehnica lui Karpov este exemplară! Nu dă nici o şansă adversarului, construindu-şi un plan strategic activ de contol al coloanelor c şi d.) *17...Tac8 18. Ce2* (Cu ideea de întărire a supravegherii cîmpurilor slabe c5 şi e5, prin plasarea calului pe cîmpul d3.) *18...g5* (Desigur, tactica lui Short de-a iniţia un atac asupra regelui şi a nu aştepta sufocarea strategică este cea mai bună metodă, dar nu şi împotriva lui Karpov, excelent jucător atît în atac cît şi în apărare.) *19. Cc1 g4?! 20. Ch4 c5 21.Ce2* (Karpov nu s-a răsgîndit, ci a sesizat că negrul a eliberat prin 19...g4?! cîmpul ideal f4 pentru calul său, care va ataca pionul d5, eliminînd iniţiativa negrului.) *21...c:d4 22.T:c8 N:c8* (Short n-a apreciat imediat valoarea exactă a complicaţiilor rezultate prin sacrificiul de pion: 22...T:c8 23.C:d4 f4!? care i-ar fi dat contraşanse, conform părerii unor specialişti.) *23. T:d4* (Albul are mare avantaj.) *23...Nb7 24.Dc1 Tc8 25.Dd1 Ce5 26.Cf4 Rh8* (Vezi diagrama nr. 1.) *27.h3!* (Strategia lui Karpov cunoaşte apogeul. Negrul este paralizat la apărarea pionilor slabi din →



d5 şi f5 şi nu are contrajoc pe coloana deschisă c. Karpov nu a căzut în cursa întinsă de Short prin oferirea pionului d5. Greşit era deci *27.C:d5?* N:d5 28.T:d5 Cc3 29.Td6 D:h4! 30.g:h4 C:d1 31.T:d1 Tc2 şi negrul... a înviat... Să urmărim maniera ex-campionului lumii de-a finaliza avantajul poziţional.) *27...Cc3 28.Dd2 g:h3 29.C:h3* (La 29.N:h3 urma o surpriză 29...D:h4!! 30.g:h4 Cf3 şi negrul recupera dama sacrificată, slăbind şi structura de pioni a regelui advers.) *29...Ce4 30.Dd1 Cc6?!* (Negrul stă rău. Short n-are prea multe de ales. Greşit era 30...Cc3 31.Dh5! cu dubla ameninţare C:f5 şi Cg5!)

a avut de suportat „reţeta" pasivităţii. La fel ca şi în meciul cu A. Sokolov şi apoi în meciul cu G. Kasparov, fostul campion al lumii a preferat la negru apărarea Caro-Kann. Doar că L. Ljubojevici avea pregătit un alt plan...

LJUBOJEVICI—KARPOV

1.e4 c6 2.d3 e5 3.Cd2 (Timman preferă aici 3.Cf3 d6 4.d4!? — recomandarea veche a lui Philidor de-a recontrola centrul chiar cu un tempo în minus, cum s-a şi jucat în prima rundă: **Timman—Karpov** 4...Cf6 5.Cc3 Cbd7. 6.a4 Ne7 7.Nc4 00 8.00 C:e4 9.N:f7 T:f7 10.C:e4 d5 11.Ceg5 N:g5 12.

portanţă şi menţine turnul negru pe e8. Putea foarte bine să joace 16...T:a8, dacă n-ar fi avut altceva de gînd...) *17.Ta1 d5?!* (Şi acum mai putea reduce din material prin 17...Nb7.18...Ta8, dacă nu s-ar fi lăsat captivat de o himeră combinativă.) *18.c:d5 c:d5 19.Cg5!* (Excelent! Albul deschide diagonala albă a nebunului şi ameninţă sacrificiul de cal la f7, de exemplu: 19...h6?! 20.C:f7! R:f7 21.e:d5 Dd6 22.Cc4 cu cîştig sau 21...Rf8 22.d6! D:d6 23. N: a8 şi albul recîştigă în mare avantaj piesa sacrificată.) *19...Dd6 20.e:d5 N:d5 21.Cc4! Dc6* (Vezi diagrama nr. 3.) *22.Ce3!!* (Ljubojevici execută o mutare de

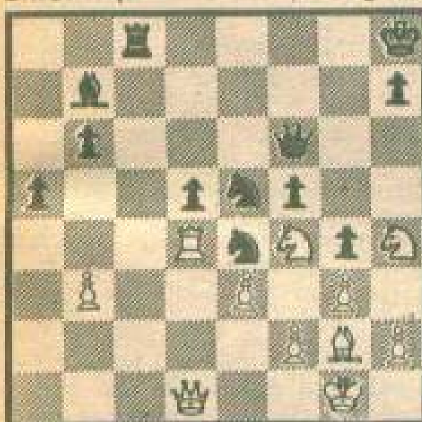


diagrama nr. 1

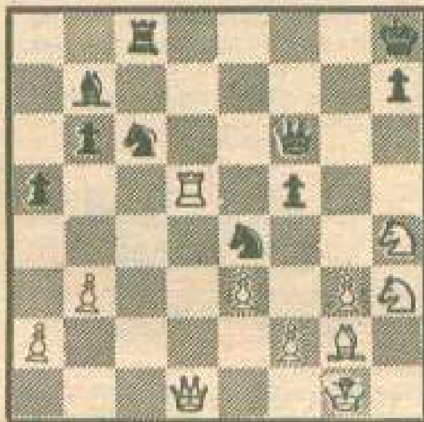


diagrama nr. 2

Karpov-Short, Amsterdam, 1988

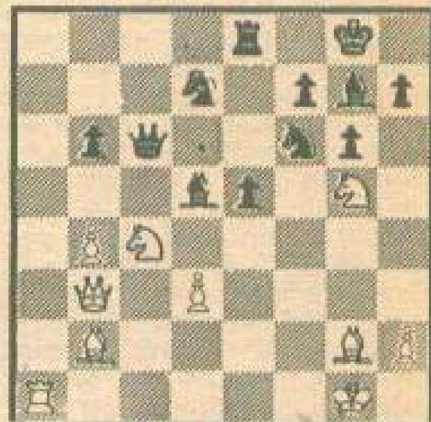


diagrama nr. 3

Ljubojevici-Karpov Amsterdam, 1988

31.T:d5! (Vezi diagrama nr.2.) *31...Cc3 32.Td6 De5* (Nu era bine 32... D: h4? 33.g:h4 C:d1 34.T:d1, deoarece albul cîştigă uşor finalul.) *33.Dd3 Ce2 34.Rh2 Tg8 35.Cf4* (Împotriva eventualelor sacrificii: T:g3, C:g3.) *35...C:f4 36.e:f4 Dc5 37.N:c6 N:c6 38.T:c6! şi negrul cedează.* (Dacă urma 38...D:c6 39.Dd4 Tg7 albul ar fi cîştigat prin 40.C:f5.) *Timpul de gîndire înregistrat a fost 1:57 (alb) şi 1:59 (negru).*

Prin această victorie A. Karpov a preluat conducerea în turneu, dar pentru scurtă durată: chiar în ziua următoare a fost învins de jucătorul iugoslav într-un duel greu, în care

N:g5 Dc7 13.Nh4 e4 14.Ng3 Dd8 15.Ce5 C:e5 16. N:e5 Nf5 remiză.) *3...Cf6 4. Cgf3 d6 5.g3 g6 6.Ng2 Ng7 7.00 00 8.a4 Cbd7?!* (Avînd în vedere superioritatea de spaţiu pe flancul damei a albului, Karpov putea încerca recomandarea teoretică de contrajoc prin manevrele 8...a5, 9...Ca6. 10...Cc5, dar el a preferat o mutare incoloră.) *9.a5! Te8 10.b4! Tb8 11.Nb2 b5 12.a:b6 a:b6 13.Ta7 Nb7 14.c4* (Negrul stă înghesuit în propriile tranşee şi-i este greu să construiască un plan activ.) *14...Dc7 15. Db3 Ta8 16.T:a8 N:a8* (Karpov este de părere că stăpînirea coloanei a n-are im-

mare efect la public, determinîndu-şi adversarul să accepte variante forţate.) *22...N:b3* (Karpov n-avea de ales 22...N:g2 23.D:f7! Rh8 24.C:g2 şi intra într-o poziţie cu un pion în minus şi fără resurse de apărare.) *23. N:c6!* (Se ameninţă decisiv 24.Ta7!) *23...h6 24. Ta3! h:g5* (Nu era mai bine 24...Ne6 25.C:e6 25.b5 — şi albul, cu perechea de nebuni foarte activă, pătrundea şi pe linia a şaptea prin Ta7...) *25.T:b3 Nf8 26.Rg2 Te6 27.Nb5* (Negrul se sufocă sub presiunea pieselor albe care colaborează foarte bine. Dar Karpov nu se resemnează.

→

deși are și timp de gîndire puțin.) *27...Rg7 28.h3 Ne7 29.Nc3 Nd6 30.Ta3* (Lent, dar sigur, Ljubojevici mărește presiunea.) *30...Nb8 31.Ta8 Te7 32.Nd2 e4 33.d4! Nc7 34.Tc8 Cf8 35.Nc3* (Nebunul revine pe diagonala mare semi-deschisă pregătind combinații decisive.) *35...C8h7 36.Nc6 Cf8 37.b5.* Deși putea ceda liniștit, Karpov a ales o altă alternativă: nu s-a recunoscut învins în fața necruțătoarelor amenințări. 38. Cc4 și 39.Nb4, ci..., a acceptat pierderea partidei prin depășirea timpului de gîndire.

Runda a patra a avut două partide decise: Short l-a învins magistral, într-o suită de combinații atractive, pe Ljubojevici, iar Karpov a dispus de Timman cu destulă ușurință. Partida dintre englez și iugoslav este un exemplu superb de joc agresiv, Ljubojevici primind o usturătoare lecție tactică în apărarea siciliană.

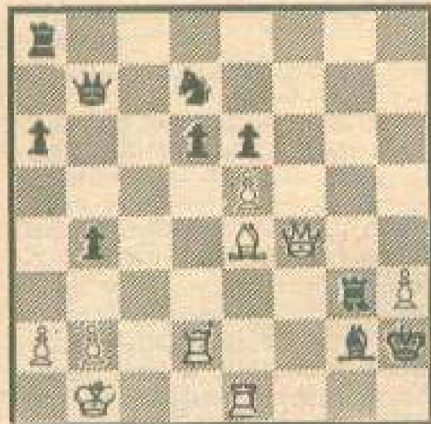


diagrama nr. 4

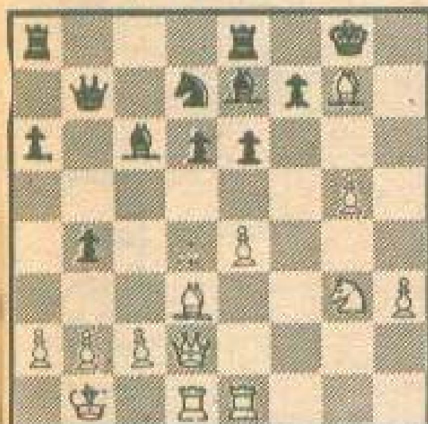


diagrama nr. 5

Short–Ljubojevici, Amsterdam, 1988

SHORT— LJUBOJEVICI

1.e4 c5 2.Cf3 d6 3.d4 c:d4 4.C:d4 Cf6 5.Cc3 Cc6 6. Ng5 e6 7.Dd2 a6 8.000 h6 9.Ne3 Nd7 10.f4 b5 (Variantă la modă, cu multiple analize de mare profunzime.) *11. Nd3 Ne7 12.Rb1* (Short își adăpostește regele înainte de începerea tipicelor atacuri de flanc.) *12...b4?! 13.Cce2 00 14. h3* (Mutare cu tîlc. Ljubojevici era pregătit să obțină joc bun la continuarea firească 14.C:c6 N:c6 15.D:b4 prin acțiunea tematică în centru 15...d5!, dar Short este de părere că, o dată precizată poziția regelui negru pe flancul opus, poate inițiа atacarea lui datorită pieselor cu bătaie lungă, sub scutul pionilor mărșăluitori.) *14...Dc7 15.g4 Db7 16.Cg3! C:d4 17.N:d4 Nc6 18. The1 Tfe8 19. g5 h:g5 20.f:g5* (Albul are avantaj clar, deși negrul nu a greșit niciodată grav. Operațiunile albului în atac sînt clare, negrul este întîrziat în contraatacul pe celălalt flanc și nu are amenințări imediate.) *20...Cd7 21.N:g7!!* (Iată o surpriză! Short a calculat cu lux de amănunte acest sacrificiu de mare frumusețe. Vezi diagrama nr. 4.) *21...R:g7 22.Ch5! Rg6* (Mutare unică de preîntîmpinare a deschiderii căii de acces a damei albe, prin sacrificiul de pion g5—g6, pe flancul regelui negru.) *23.e5!* (Short excelează în idei și oferă cu dărnicie încă o piesă!) *23...R:h5 24. Df4* (Se amenință 25.Dg4 mat.) *24...N:g5* (Din nou singura apărare!) *25.D:f7! Rh4* (Regele negru încearcă să scape în tranșeele adversarului, dar nici acolo nu-l așteaptă zile liniștite...) *26.Dh7 Rg3 27.Dh5! Rh2 28.D:g5* (Short începe să strîngă „recolta".) *28...Tg8.* (Ljubojevici mai caută încă să intervină în apărare cu piesele sale, pînă acum simple spectatoare la „exilul" regelui, dar e mult prea tîrziu...) *29.Td2 Ng2 30.Df4 Tg3 31.Ne4* (vezi diagrama nr. 5.) *31...D:e4* (Este clipa cea mai dureroasă pentru Ljubojevici. Se amenința dama din b7, indirect turnul din a8, dar cel mai dur era matul imparabil prin T:g2. N-avea de ripostat nici prin 31...R:h3 32.Te3! Tag8 — sau 32...T:e3 33.N:g2 mat — 33. T:g2 T:e3 34. Dh2 mat.) *32.D:e4 și negrul a cedat. O asemenea „bătaie" n-a mai luat Ljubojevici din... copilărie!*

În runda a V-a s-au înscris următoarele rezultate: Timman—Short 0:1, Karpov—Ljubojevici remiză. Aflat într-o formă sportivă slabă sau, poate, prea obosit după turneul spaniol, olandezul n-a mai contat în acest mini-turneu. Se pare ca s-a consolat cu ideea că cineva, adică el, trebuie să fie ultimul în clasament... Într-o poziție clasică de gambit de damă (vezi diagrama nr.6.), Timman și-a supraevaluat șansele în atac și s-a trezit că, pe criza de timp a adversarului, execută o mutare de neînțeles: *26.Tee3?? Tf4 27.Ce2 Tf5 28.Tef3 Nd7 29. Cf4 Dd4 30. Rf1 Rh7 31. Th3 Tc5.* Aici Timman a fost nevoit să cedeze. Remiza dintre cei doi urmăritori ai lui Short, Karpov și Ljubojevici, s-a semnat în apărarea Grünfeld la mutarea a 79-a, după opt ore și zece minute de joc! În criza de timp de la primul control al ceasului, Karpov nu s-a descurcat în complicațiile ivite prin sacrificiul de pion al adversarului, iar marele maestru iugoslav s-a strecurat dintre amenințările ex-campionului lumii fără a fructifica eventualele resurse ale poziției. Odată ajuns în final de nebun contra cal cu pioni egali, măiestria lui Karpov n-a fost suficientă pentru cîștig în ciuda lecției de final cu pion liber oferită spectatorilor. Ljubojevici nu s-a lăsat intimidat de adversar și a recurs la blocadă, obligîndu-l pe marele maestru sovietic fie la tripla repetare „la fotografie" a poziției, fie la un sacrificiu. Sacrificiul de nebun n-a fost suficient pentru cîștigarea partidei....

Ljubojevici și-a jucat șansa în ultima rundă în fața lui Timman și a punctat scurt, în numai 28 mutări, într-un duel sicilian. Era de așteptat ca ultima confruntare dintre Short și Karpov să dureze pînă ce pe tabla de joc ar fi rămas doar regii și să fie încheiată la capătul unor tumultuoase zvîrcoliri ale lui Karpov, care putea, printr-o eventuală victorie,

→

să cîştige laurii de învingător al celui mai puternic turneu din istoria şahului. Numeroşii spectatori prezenţi la ultima rundă au fost profund dezamăgiţi de evenimente. Karpov a ales din nou apărarea Caro-Kann. **SHORT—KARPOV:** 1.e4 c6 2.d4 d5 3.Cd2 d:e4 4.C:e4 Cd7 5.Cf3 Cgf6 6.C:f6 C:f6 7.c3 Ng4 8.h3 N:f3 9.D:f3 Dd5 10.Ne2 e6 11.00. În această poziţie, la scurgerea a numai 18 minute de joc (0:04/0:14). Karpov a fost de acord cu semnarea „păcii", recunoscîndu-se... al doilea. De necrezut!

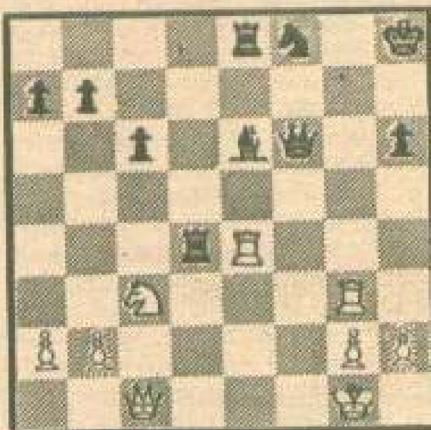


diagrama nr. 6
Timman-Short, Amsterdam 1988

Memorialul „Max Euwe" — Amsterdam, 10—17 martie 1988.

Categoria a XVII-a, Elo mediu 2657,5 p

	Elo		puncte
1. N. Short (Anglia)	2630	0 0 = = 1 1 1	4
2. A. Karpov (URSS)	2715	1 = 0 0 = = 1	3,5
3. L. Ljubojevici (Iugoslavia)	2610	= 0 1 = 0 = 1	3,5
4. J. Timman (Olanda)	2675	0 0 = 0 = 0 0	1

Cel mai tînăr participant al super-turneului şi-a adjudecat victoria de o manieră convingătoare, practicînd un joc modern, plin de idei constructive, de mare exactitate, demonstrînd multă vigoare în calcul şi o ambiţie de fier. Ultimele rezultate ale lui Nigel Short i-au adus prestigiul de jucător de extra-clasă şi un „bagaj" Elo de mare importanţă. Acum Timman, pierzînd la Amsterdam cele 20 puncte Elo cîştigate la Linares, nu mai poate crede, deocamdată, în depăşirea barierei de 2700 p, dar Short visează la aceasta. Lupta dintre Timman şi Short, pentru a demonstra care este cel mai bun jucător occidental, continuă. Cu siguranţă, unul dintre ei va trece pe poziţia jucătorilor care au realizat peste 2700 puncte Elo: Fischer (2780), Kasparov (2730) şi Karpov (2715). Evaluînd valoarea victoriei sale din C.M. în meciurile candidaţilor asupra lui Sax şi succesul din Memorialul „M. Euwe", englezul împarte poziţia trei-patru în clasamentul Elo cu Timman.

Nigel Short are o vîrstă apropiată de cea a campionului lumii. Încă de la apariţia sa în arena mondială, a fost considerat un copil minune. În anul 1985 era cel mai tînăr mare maestru din lume. Englezul n-a fost niciodată mulţumit de rezultatele sale din adolescenţă, chiar dacă erau de răsunet. O neagră amintire poartă campionatelor mondiale de juniori, unde nu s-a afirmat la adevarata valoare. Ambiţia l-a îndemnat la mai mult. A muncit din greu. Ca pregătire a fost un autodidact. L-au ajutat mult atmosfera de efervescenţă a şahului britanic din ultimii ani, accesul la o literatură de specialitate scrisă de oameni competenţi şi relaţiile camaradereşti cu ceilalţi jucători de talent din ţara sa, canalizîndu-şi talentul spre un şah viu, plin de riscuri şi frumuseţe.

MARGARETA MUREŞAN

SĂ RÎDEM CU ŞAHIŞTII



O GREŞEALĂ „RECORD"

În campionatul Australiei din anul 1883, după cum relata ziarul „Adelaide Observer" din 10 martie 1883, Crane a susţinut în compania lui Charlick o partidă cu record de mutări: 219. Cînd s-a încercat omologarea „recordului", s-a constatat că Charlick a numărat din plin şi mutările albului, dar şi pe cele ale negrului... De fapt, partida durase doar 110 mutări, încheindu-se între mutarea 110 a albului şi 109 a negrului!
Una dintre cele mai lungi partide a fost jucată timp de 23 ore la Mar del Plata, între Pilnik şi Czerniak, şi remiza a fost consemnată la mutarea 191.

VAI DE CAP, CÎND N-AI PICIOARE!

Succesele lui Julius Perlis, jucător vienez de origine poloneză, n-au fost de mare răsunet. Totuşi, el s-a clasat în renumitele turnee de la Viena (1910, 1911) pe locul al treilea. Nereuşind să escaladeze treptele ierarhiei mondiale a şahului, s-a rezumat la o ascensiune în...Alpi şi cariera sa şahistă s-a curmat brusc, la 33 ani, cînd J. Perlis a murit de frig.

MUSCA

În perioada strălucitelor sale succese din turneele de la Saint Sebastian (1911 — locul al II-lea, 1912 — locul I), cînd atinsese apogeul talentului său, comportarea lui Akiba Rubinstein (1882—1961) părea extrem de ciudată pentru cei care nu pricepeau mişcările mîinilor sale. Era stăpînit de obsesia prezenţei unei muşte pe frunte. Consultînd un mare psihiatru din München, Rubinstein a avut surpriza să audă de la medic următoarele cuvinte: „Sînteţi nebun, dar n-are importanţă. Ceea ce contează e că sînteţi jucător de sah."

SFATUL CAMPIONULUI

Era în anul 1930. Alehin trăia pe Coasta de Azur. Frecventa des cluburile de şah, pentru a juca partide cu miză şi handicap. Obişnuia să consume băuturi alcoolice şi fuma ţigară de la ţigară. Într-una din zile, între două partide amicale cu B. Reilly, un jucător al clubului din Nisa l-a deranjat pe campionul lumii cerîndu-i părerea asupra unei poziţii dintr-o partidă întreruptă: pe tablă se înfruntau doi nebuni contra un cal şi un nebun. Privind cîteva clipe tabla, Alehin a apreciat: „Cei doi nebuni cîştigă!" La încheierea partidei, jucătorul a venit la Alehin să-i reproşeze că rezultatul n-a fost conform pronosticului: deşi avusese cei doi nebuni, pierduse partida. Alehin a replicat sec: „Eu v-am spus... cei doi nebuni cîştigă! Nu cei trei!"

DINTR-UN MECI DE ŞASE PARTIDE

Condus cu scorul 5:0 de către Bobby Fischer în meciurile candidaţilor la titlul mondial, danezul Bent Larsen a făcut o remarcă istorică: „Se pare că sînt pe cale să pierd meciul!"

IERI ŞI ASTĂZI

Ultimele succese ale profesionistului Jan Timman au şters una dintre declaraţiile sale făcute pe vremea cînd se clasase doar al treilea în campionatul Olandei: „Probabil că aveam părul prea lung şi o ambiţie insuficientă". În mod curios, el a rămas acelaşi „tînăr blond şi rezervat"...

OPTIMISM

Cu ocazia turneului de mari maeştri de la Nikşici (Iugoslavia), Svetozar Gligorici şi-a sărbătorit a 60-a aniversare. Viitorul campion al lumii, Garri Kasparov, i-a adresat felicitări şi o urare scrisă: „Voi fi aici pentru cea de-a 100 aniversare. Eu vin din Caucaz, unde vîrsta de 60 de ani este considerată ca prima tinereţe."

CONSERVATORISM

În urmă cu un deceniu, în publicaţia iugoslavă „Politika", ziaristul Branko Atanaţkovici demonstra clar necesitatea „fabricării" de către FIDE a unui titlu internaţional suplimentar celor existente: maestru FIDE, maestru internaţional şi mare maestru internaţional, ca urmare a apariţiei unei „inflaţii de mari maeştri". Propunea un nou titlu: super-maestru, care să fie acordat foştilor campioni ai lumii: M. Euwe, M. Botvinnik, T. Petrosian, B. Spasski, R. Fischer, A. Karpov, marilor maeştri prezenţi în meciurile pentru titlul suprem, marilor maeştri care au luat parte de cel puţin trei ori în turneele sau meciurile candidaţilor: Gheller, Larsen, Reshewsky, Gligorici, Szabó, Portisch; şi să fie atribuit şi acelor mari maeştri care au sau au avut un coeficient Elo peste 2600: Polugaevski, Mecking, Timman, Hort, Romanişin, Ljuboievici, Smejkal. Se propunea şi o acordare retroactivă a titlului pentru succesele din turnee jucătorilor: Fine, Najdorf, Kotov, Taimanov, Ivkov, Uhlmann, Flohr, Liliental. Dar FIDE n-a plecat urechea la şoaptele ziariştilor şi, deşi în presa de specialitate s-a încetăţenit expresia „super mare maestru", Federaţia internaţională tace... Tace şi acum, cînd bariera coeficientului Elo de 2700 p a fost depăşită...



KORCINOI ŞI COMPUTERELE

Cîştigă tot mai mult spaţiu, în paginile revistelor de specialitate, cuceririle electronice în domeniul „maşinilor de jucat şah". Se dau detalii tehnice, se stabilesc ierarhii, se comunică rezultate din campionatul mondial al computerelor, se apreciază evoluţia forţei de joc a maşinilor, se fac pronosticuri pentru viitoarea relaţie dintre om-maşină pe planul gîndirii — ca profunzime în calcul, ca volum al memoriei. Unii vorbesc deja de o viitoare „supremaţie" a computerelor, lipsite de tracul creaţiei. Marile computere au de pe acum, în „palmaresul" lor, victorii asupra unor jucători cu titluri internaţionale. „Fiind un profesionist, nu voi încerca niciodată bucuria de-a juca împotriva computerelor. Am nevoie de un adversar uman, pentru a încerca sentimentul luptei". Aceasta este părerea lui Victor Korcinoi.

IRONIA NEAGRĂ A UNUI CAMPION PREA TÎNĂR

Garri Kasparov: „Trebuie să mulţumesc acelora care au inventat sistemul după care trebuie să jucăm pentru titlul mondial în fiecare an."

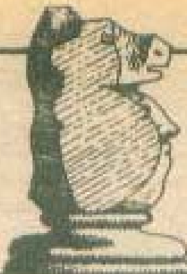
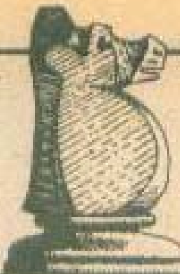
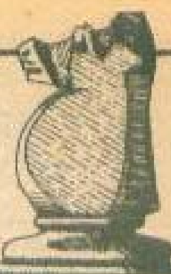
TAL ŞI FISCHER

În 1959, cînd Bobby Fischer juca la numai 16 ani, în turneul candidaţilor, M. Tal a fost întrebat dacă americanul are şanse la titlul suprem. Răspunsul a fost dur: „Da, dar pentru titlul de junior!" I-au trebuit 13 ani marelui maestru american pentru a demonstra contrariul...

APLAUZE ÎN C.M.

Cînd Kasparov a cîştigat o strălucitoare partidă la Leningrad, în meciul pentru titlu împotriva lui Karpov, şi spectatorii au izbucnit în aplauze la „scenă deschisă", arbitrii au cerut: „Păstraţi liniştea!"

→

Nu aceeași a fost situația în ultimul meci dintre cei doi „K": la Sevilla, la finalul penultimei partide, care adusese nu numai victoria, dar și conducerea în meci pentru Karpov, spectatorii s-au manifestat zgomotos, în stil de coridă: „Torrero! Olei!" — și arbitrii n-au mai avut puterea de a restabili liniștea. Replica lui Kasparov a fost imediată: a restabilit egalitatea în meci în ultima partidă, menținîndu-și titlul de campion al planetei și demonstrînd că „a cîștiga fără riscuri înseamnă a triumfa fără glorie".

ZIARIȘTII SE AMUZĂ

Cea mai bună reclamă pentru un turneu de șah în Iugoslavia este aceea de-a anunța că Bobby Fischer este invitat cu această ocazie ca oaspete de onoare. Organizatorii super-turneului de mari maeștri de la Nikșici (1983) n-au uitat acest lucru, strecurînd curiozitatea în sufletele cititorilor ziarului „Sport" cu un anunț pe prima pagină: „Și Bobby Fischer va veni!?" Mai apoi, cînd turneul deja începuse, publicația „Politika" anunța cu regret că „Fischer a cerut 30 000 dolari pentru a veni." Dar, probabil, Fischer nici nu aflase de „invitație"...

UN PRONOSTIC EXACT

Înaintea începerii turneului de blitz de la Nikșici V. Korcinoi a stîrnit rîsul spectatorilor și încruntarea jucătorilor, afirmînd: „În absența lui Bobby Fischer, primele două locuri sînt rezervate pentru Kasparov și pentru mine." Deși gurile rele au comentat că „atunci cînd, întîmplător, nimeni nu trage la titlu, campionul este cel mai puternic", victoria a revenit și în turneu, și la blitz lui Kasparov. Korcinoi l-a secondat în clasamentul celor mai rapizi jucători.

GAFĂ GEOGRAFICĂ

Un ziarist britanic, comentînd în 1982 un eveniment șahist, situa turneul internațional de la Alès în... Spania. Riposta confraților francezi a fost usturătoare și promptă, dezmințirea apărînd cu litere mari în paginile ziarelor pariziene. Nu de alta, dar campionatul Franței era anunțat... la Alès!

NEHOTĂRÎRE

Marele geniu șahist al secolului al XVIII-lea, François-André Danican Philidor (1726—1795), a fost considerat drept „cel mai mare șahist printre muzicieni și cel mai mare compozitor printre șahiști"... Aceasta, datorită faptului că a cochetat cu cele două muze, fără a se putea decide la una singură. În anul 1747, la Londra, după un reușit turneu de meciuri demonstrative, Philidor a avut o idee năstrușnică: să joace un meci împotriva lui Philip Stamma (autorul primei cărți scrise cu notație șahistă algebrică, „Nobilul joc de șah") în condiții curajoase: francezul dădea avans de un pion din deschidere, iar Stamma socotea fiecare remiză ca... punct întreg. Scorul a fost fantastic: 8—1 pentru Philidor.

Reîntors în Franța, Philidor a scris în 1749 minunata sa carte „Analiza jocului de șah" și, apoi, a renunțat, plictisit, la cariera de jucător, întorcîndu-se la prima sa pasiune: muzica. Din cînd în cînd, Ph. Stamma se interesa de vechiul său adversar și primea mulțumitorul răspuns: „Tot nu mai joacă"... pînă într-o zi, cînd, prin anii '70, lui Philidor i-a fost clar că nu mai poate deveni un compozitor celebru și a revenit în viața șahistă, practicînd de această dată jocul orb. Replica amară a contemporanilor a fost: „Tot degeaba!" Niciodată Philidor n-a găsit adversar pe măsură...



PĂREREA UNEI FEMEI

Turneul internațional de la Nikșici (1983) a revenit lui G. Kasparov, la distanță de două puncte de cel de-al doilea clasat, Bent Larsen. Soția danezului, Laura, prezentă rundă de rundă în sala de joc, îl urmărea cu atenție pe... rivalul familiei. Într-una din zile, ea și-a lăsat soțul consternat, afirmînd în public: „Mie îmi place mult Garri, el cîștigă cu tot corpul!"

NU DERANJAȚI!

Un afiș cu aceste cuvinte putea fi văzut, seară de seară, pe ușa camerei de hotel de la Nikșici în care locuia maghiarul Lajos Portisch. Nu voia să fie deranjat nici seara, după rundă, și cu atît mai mult dimineața devreme. S-ar fi crezut că Portisch iubește teribil liniștea. „Departe de așa ceva!" — se plîngeau soții Larsen, vecinii săi de cameră, nevoiți să suporte, pînă noaptea tîrziu, țăcănitul mașinii de scris la care marele maestru din Budapesta își comenta amănunțit partidele jucate. „Nu deranjați!" era un îndemn pentru alții!

UMOR CAUSTIC

Imediat după meciul, pierdut, cu Kasparov, Anatoli Karpov a fost apostrofat de ziaristul Christophe Bouton: „După meci ați fost la Viena, pentru a da, după cîte știu, un simultan. Korcinoi afirmă însă că v-ați dus acolo ca să vă odihniți într-un spital psihiatric..." Karpov l-a întrerupt: „Dacă televiziunea austriacă este o casă de nebuni, atunci, da, am fost într-un spital psihiatric!"



O DAMĂ PENTRU UN REGE

Într-una din rundele turneului internațional studențesc de la București, Carlo d'Amore a sosit cu întîrziere la partida. Didier Chevallier îl aștepta cu răbdare. Așezat la masa de joc, în loc să efectueze mutarea de alb, italianul comunică arbitrului că nu poate juca. Zîmbea misterios. Motivul? Pe cîmpurile e1 și d1 se aflau... două dame. Ceru un rege... Dintre spectatori se auzi replica: „Se poate să nu-ți placă damele? Că doar te cheamă D'Amore!"

SĂ-L CREDEM PE CUVÎNT?

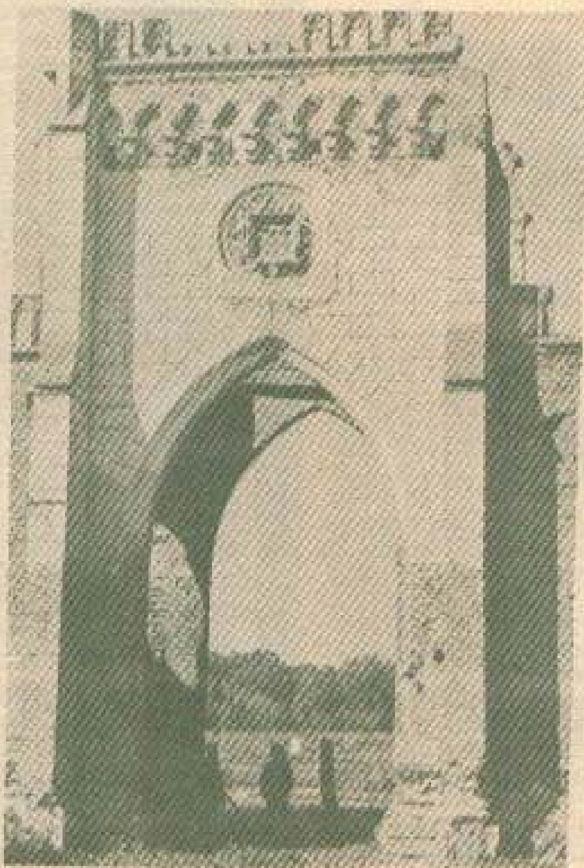
Luînd parte la turneul de mari maeștri din cadrul Festivalului de la Wijkaan Zee (1982), candidatul la titlul mondial Victor Korcinoi s-a clasat pe un loc modest. Deși a pierdut șase partide, marele maestru a afirmat: „Nu am jucat slab!" Dar cum doar punctele contează pe diagrama concursului, nimeni nu l-a crezut...

M.M.

un roman de altădată

Conăcheștii și Vogorizii





„Arcul de triumf" de la Țigănești, fief-ul lui Costache Conachi. În medalioane, Costache Conachi și Ștefan Vogoride



o rivalitate de trei generații

ra în 2 iunie 1846 și la curțile Vornicului Costache Conachi din Țigăneștii Tecuciului era petrecere de nuntă mare cum nu se mai văzuse de multă vreme prin acest ținut de margine de țară. Repudiindu-și faima de zgîrcit, stăpînul locului, „poetul din livada de la Țigănești" – cum atît de fericit l-a numit istoricul Al. Papadopol Calimah – poruncise să se desfunde mai multe buți cu vin și înzestrase douăsprezece perechi de tineri cu dovezi de pauperitate eliberate de preoții de pe moșiile conăcheștene, cu cîte doi boi, o vacă și bani cîte o mie de lei, în vederea întemeierii de familii. Un anume Burduja Ion, om al casei boierului, își va aminti mai tîrziu cum „după cununie și ridicarea meselor din ograda caselor de la Țigănești, unde satele toate erau adunate, care parte juca și parte ședea la mese, desfundîndu-se și cîteva vase cu vin, iar Beizade Dimitre asvîrlindu-le bani din cerdacul caselor". Oaspeți de seamă la această cinstită nuntă erau domnul țării, Mihail Sturdza, și fostul caimacam de la 1821, Ștefan Vogoride, mai apoi bey de Samos și prim-dragoman al Porții cu titlul de pașă.

Mica ctitorie din Țigănești, construită de Conachi, devenise și de această dată neîncăpătoare. Marele velit invitase, pentru săvîrșirea tainei sfintei cununii, un întreg sobor de preoți și cînd, din strana din dreapta, s-a pornit corul a cînta „vino din Livan mireasă", bătrînul boier-cărturar, însoțit de cei doi oaspeți de vază, nu și-a mai putut stăpîni gîndurile despre destinul omului, „slabă ființă și la patimi cu plecare". Își va fi amintit, poate, și de acel episod din anii eteriei, cînd, cu inima strînsă, a trebuit să ia drumul bejeniei, laolaltă cu marea boierime, lăsînd țara în voia „zurbagiilor" și a trufașului caimacam numit de Poartă, Ștefan Vogoride. Cel care acum, în ctitoria plină de norod, asista liniștit la ceremonia religioasă, în calitate de mare socru, fu-

→



sese numit atunci în „vremelniceasca căimăcămie" cu sprijinul cabinetelor din Viena și Stambul și cu asigurarea că va dobîndi în curînd și înaltul caftan domnesc, dacă se va dovedi demn de încredere și dacă va respecta întru totul instrucțiunile venite din capitalele celor două imperii. Și nu se poate spune că nu s-a arătat destul de credincios susținătorilor săi, numai că evenimentele aveau să evolueze în alte direcții, să deschidă alte perspective țării în fruntea căreia se găsea, dar pe care nu le putea înțelege un venetic, predispus să facă oricînd, din interesele sale de familie, voință politică de stat.

Atunci, în vălmășagul acelor vremi, cînd Moldova era tulburată de eteriști și ocupată de turci, marea boierime, în rîndul căreia se găsea și Costache Conachi, refugiată pentru un timp în Bucovina și Basarabia, făcea o opoziție dîrză caimacamului pe care-l știa străin de idealurile țării. Prin Iordache Rosetti-Roznovanu, ei trimiteau mitropolitului Veniamin Costache, rămas la Iași fiindcă aici „ființa sa iaste de neapărată trebuință", scrisori de înaltă simțire patriotică: „Fericirea noastră iaste nedezbinată de fericirea obștească, fără care cele particularnice sînt deșertăciuni asemănate cu norii ce se împrăștie de vînturi". O asemenea profesiune de credință politică nu putea îmbrățișa un Vogoride preocupat mai mult să cîștige grațiile cancelariilor străine decît ale poporului peste care domnea. Numai în chip diplomatic și din dorința de a-și face partizani arăta afabilitate în relațiile cu mica boierime rămasă în jurul tronului, ridicînd în ranguri și demnități oameni din starea a doua, aducînd astfel „atingere pronomiilor țării", ba chiar, depășindu-și atribuțiile limitate de caimacam.

Marea boierime pribeagă află, de asemenea, de promisiunile bănești făcute de caimacam serascherului de la Silistra pentru a-l ajuta în obținerea tronului, ceea ce-o determină să facă o plîngere către cabinetul de la Petersburg. În plîngere se mai arătau și dorințele lor de reformare a țării. Printre marii boieri era o fierbere generală și Costache Conachi, aflat la Chișinău, unde îndeplinea și unele „misiuni secrete", îi trimitea lui Veniamin Costache știri și îndrumări despre ceea ce urma să facă, invitîndu-l mai apoi, prin scrisoarea din 29 oct. 1821, la Chișinău „pentru rezolvarea unor afaceri politice". Ștefan Vogoride succedase în această funcție căimăcămiei naționale – constituită din șase boieri, printre care și Conachi, și numită așa fiindcă era aleasă de țară și instalată după plecarea ultimului domnitor fanariot. Or, Poarta, obișnuită de mai bine de o sută de ani cu drepturi discreționare în această privință, nu se putea obișnui cu ideea renunțării la acest apanaj. Ea avea nevoie, ca și pînă acum, de un personaj devotat și supus, ușor de manevrat în țesătura evenimentelor. Față de noul intrus, Conachi nu putea arăta decît neîncredere și dezgust, întrucît, se știe, în concepția sa „binili opștesc va fi cu covîrșiri ales preste acel particularnec, pentru cari pricină lingușirili și îmbinările vor fi zgonite.

→

Remember

1988: 150 de ani de la nașterea lui B.P. HASDEU



Un „suflet uraganic"

Ca să-l înțelegem cît de cît pe Hasdeu va trebui să încercăm să ne apropiem de formula omului. Un mare temperament, aflat într-o ardere continuă, sau, după expresia lui Mircea Eliade, „un suflet uraganic".

Nimic nu-l limitează, nimic nu-i ajunge în cunoaștere sau viață. Iată cum se definește el insuși prin cîteva formulări: „Unii grămădesc, fără a avea geniul de a crea; cei mai mulți creează, fără a fi avut răbdarea de a grămădi. Unii fac temelie, fără edificiu, alții fac edificiu fără temelie". Hasdeu a grămădit uriașe cunoștințe, a avut geniul de a crea, necontenit a pus temelii, necontenit a ridicat edificii, chiar dacă n-a avut timp să le termine. El însuși era uimit de propria amploare a creației, astfel încît scria: „Ce e de făcut? Încă nimeni nu m-a înțeles complet, eu singur abia mă înțeleg". Era devorat de un imens orgoliu, de un sentiment intangibil al libertății sale, ca să nu scrie: „Am ținut totdeauna prea mult la demnitatea individu-

→

ală pentru a nu suferi disciplina nimănui, și am respectat totdeauna prea mult natura umană pentru a nu disciplina pe nimeni". Se considera el însuși destinat unei opere unice, indicat ca atare de „degetul providenței." O și declară: „Ne-am înțeles misiunea pe o scară colosală."

Cine este acest om care vede totul la o scară colosală, care trăiește o nemăsurată foame a afirmării, a depășirii de sine, a victoriilor, ca o revanșă personală la un șir anterior de frustrări, o revanșă de proporții cosmice? Desigur, se va spune, Hasdeu era un geniu romantic. În formula lui interioară intră toate temele existenței romantice: obsesia originarului, obsesia grandiosului, obsesia libertății, obsesia personalității exemplare, dar și obsesia mulțimii făcătoare de istorie, obsesia vieții ca scenariu cosmic. Nu lipsește nimic din recuzita exterioară: excentricitate, ironie, enigmă, sarcasm; opera însăși este neclasică, o catedrală gotică, amețitor de extinsă și de înaltă, cu schelăria pierdută în nouri. Și totuși, romantismul nu-l explică suficient pe Hasdeu, îi oferă doar cadrul, nu însă și motivația. Căci, iată, cîteva trăsături îl despart de romantism: Hasdeu nu cunoaște melancolia romantică, depresiunea romantică, fascinația morții; la aceste atribute romantice el opune un optimism grandios, pe care-l și întemeiază ca doctrină. Să pornim pe o altă cale ca să-l înțelegem.

De la început, trebuie să spunem că în discutarea cazului pe care îl reprezintă opera lui Bogdan Petriceicu Hasdeu nu se poate face abstracție de rolul decisiv al experienței existențiale a savantului, o experiență sui-generis, care i-a marcat destinul. Este vorba de o tragică experiență de familie, urcînd înapoi în timp cu cinci generații, care a definit cazul Hasdeilor în cultura română. Iată, pe scurt, cazul: în 1673, principele Moldovei, Ștefan Petriceicu, care se revoltase împotriva Porții Otomane, este silit să-și părăsească țara și să se expatrieze în Polonia. Rămași fără țară, urmașii lui Petriceicu-Vodă au pribegit prin tot nordul continentului, din Polonia pînă în Lituania și Rusia, înstrăinîndu-se treptat, adoptînd alte limbi, alt port, alte titluri decît cele de acasă, dar salvînd nostalgia întoarcerii, asemeni păsărilor călătoare, mișcate de atavismul cuibului dintîi. Primul care dă glas acestei chemări este bunicul Tadeu, care se reîntoarce la Iași, în capitala Moldovei, încercînd să recupereze — pe baza actelor de proprietate — moșiile neamului său, de mult pierdute. Tot ceea ce se alege din această experiență nefericită a lui Tadeu — procese interminabile, răscolire prin arhive — este o pricepere juridică ieșită din comun, o acerbă conștiință a dreptului, care vor trece intacte de la bunic la fiu și la nepot. În scurt timp, Tadeu a devenit o autoritate în materie de drept vechi românesc, așa-numitul drept consuetudinar, în care a



ca unii ce întunică și pătează pe adevăr."

Este firesc ca marele cărturar să nu fi privit cu ochi buni acțiunile caimacamului Ștefan Vogoride, care strica bunele rînduieli și înlocuia „prențipiile" cu bunul plac, al lui sau al stăpînirii care îl instalase. Atitudinea lui fermă, chiar dacă n-a cunoscut forme de expresie fățișă, trebuie închipuită ca manifestare firească a cărturarului autohton cu dragoste de țară, care „ardea de dorul înaintării neamului său".

Dar de atunci trecuseră ani grei, de uitare și de iertare, căci acum, simțindu-i alăturarea în mica biserică, preschimbat din calitatea sa de „Talleyrand al Orientului", cum îl va numi I.C. Filitti, în cea de cuscru, își dădu repede seama că vechile resentimente se tociseră. În mintea sa mai vii erau acum supărările îndurate din pricina celuilalt oaspe, Mihail Sturdza, ce se proptise cu străşnicie în jilțul marelui Ștefan de peste zece ani, scaun la care rîvnise și el, și cu mai mulți sorți de izbîndă, atunci, în 1834, de n-ar fi fost la mijloc imensa sumă de piaștri dăruită de socrul lui Sturdza, Ștefan Vogoride, celuilalt rival din care va împărți peșcheșuri grase tuturor celor ce-l puteau ajuta în trecerea vămilor de obținere a înaltului firman. Costache Conachi a îndurat atunci cea mai mare ofensă și nimic nu i-a mai putut zdruncina hotărîrea de a se retrage definitiv din viața politică a țării. (De altfel, nici noul domnitor nu l-a îmbiat cu oferte.)

Cununia la care asista acum îi aducea din nou față-n față pe toți trei și, probabil, fiecare gîndea evenimentul în felul lui. Oricum, cel mai mulțumit dintre ei trebuie să fi fost Ștefan Vogoride care, după ce-și măritase fata cu Mihail Sturdza și-l ajutase în luarea tronului, asigura acum și fiului său o semeață perspectivă prin această căsătorie cu fata lui Conachi, una din cele mai bogate și mai frumoase din Moldova, împămîntenindu-l în solul cel mai fertil pentru ambiții politice.

Și se va mai fi gîndit bătrînul Conachi atunci, în tărăgănarea soborului de preoți din scunda biserică sătească, și la viața lui, care n-a fost prea darnică în satisfacții, multe din beteșugurile lumii lovindu-se de el ca de un zid chinezesc, dominîndu-le greu și numai prin cinste, înaltă iubire de țară, muncă neobosită și chivernisire în administrarea averii. Cîtă vreme a ținut logofeția cea mare, instalată în casele sale din Copou, lucra mult și cu spor, de la 4 la 10 dimineața, rezolvînd pricini de unul singur, după care începeau audiențele ce țineau pînă seara tîrziu.

De la părintele său, vornicul Manolache Conachi, fire petrecăreață și risipitoare, moștenise multe datorii și o avere diminuată, pe care el a reușit încet, încet s-o rotunjească, devenind în cele din urmă unul dintre cei mai bogați boieri din Moldova. Avea faimă de mare zgîrcit deși era numai econom și „neîmpăcăluit vrăjmaș a luxului zadarnic". În ceasurile libere lucra în atelierul său de tîmplărie de la Țigănești sau umbla într-un rădvan original, tras de cai îmbătrîniți ținuți în frîie putrezite de vizitii octogenari – dac-ar fi să punem temei pe memoria lui George Sion. Altminteri era larg la inimă, ba



chiar mînă spartă, întrucît împărțea lunar văduvelor și orfanilor bani între 50 și 300, hrănea sărăcimea în fiecare sîmbătă în curtea caselor unde le împărțea și cîte un firfirig de cap; și numai cu doi ani înainte de această nuntă împărțise prin secretarul său Dimitrie Burduja imensa sumă de 7 000 de lei. Ca om școlit (învățase carte cu Fleury, revoluționar francez emigrant în Moldova, denumit „le regicide" întrucît, ca membru al Convenției Naționale franceze, votase pentru ghilotinarea regelui Ludovic al XVI-lea), Conachi sprijinea eforturile de ridicare culturală a țării. Era prieten cu doctorul Iacob Cihac și întreținea pe Alexandru Flechtenmacher ca bursier la Viena, pentru a urma cursuri de vioară și compoziție.

A fost un vajnic apărător al dreptății și s-a purtat cu dreptate în toate dregătoriile pe care le-a ocupat, fiind convins că „pravilili" trebuie „întemeiate pe obiceiurili firi prinse din hotărîrili vechi a cărților de giudecată, iar nu din cabinetul domniții Marghioalii". Aici, în principiul dreptății, atît de mult nesocotit de stăpînire și de toată șistima evghenită, stă cauza „burzuluirilor de norod". Într-o Moldovă ajunsă într-un stadiu ridicat de „politefsire" (de civilizație), lucrurile puteau „de acum să ia o bună rînduială".

De bună seamă, asemenea convingeri politice Conachi și le-a format în timp, printr-o îndelungată exprientă de oblăduitor, asistînd și mai apoi antrenînd suirea și repedea coborîre din scaunul țării a nu mai puțin de 14 domnitori. Prins mereu în vîrtejurile vieții administrative a țării, nu prea a avut timp să-și administreze și propria sa viață, să extragă satisfacții private dintr-o poziție socială bine apreciată în înalta societate a Moldovei.

Retras, după insuccesul de la 1834, în liniștea moșiei sale de la Țigănești, se va consacra chivernisirii averii și preocupărilor cărturărești, rostindu-și ofurile de veșnic înamorat sub forma cadențată a gîndului. De la scrisoarea Neacșului din Cîmpulung, rostirea românească, dăltuită trudnic de cancelariile domnești în zapise și hrisoave, în anafore și urice, înflorită de cinstite mîini prin schituri și chilii mănăstirești, sau cristalizate în creații folclorice de mare vitalitate, dăduse, pînă la Conachi, totuși, puține dovezi concludente de transfigurare artistică. Apariția sa în orizontul spiritualității noastre a însemnat, așadar, o sfărîmare de zăgaz, o erupție delicioasă în rafinarea expresiei literare. Avea dreptate Vasile Pogor cînd îl numea „luminat cu-nvățătură,/ Și rîvnitori foarte mari di-a limbii polietură,/ Scrietori înalt la proză și vestit la viersuire,/ Înzestrat cu bunătate pre cît este cu simțire".

Poetul cu moșii întinse pe suprafața a trei județe, Tecuci, Covurlui și Putna, trăitor de bine, cu ighemonicon, era bine apreciat printre contemporani. Căminarul M. Pastiescul, într-o scrisoare publicată în „Curierul românesc" din 5 ianuarie 1830, se exprima în termenii unei elogieri nereținute: „D. Vornicul Costache Conachi, bărbat luminat și cu suflet mare, bun patriot, plin de rîvnă →

→ lăsat lucrări importante. A lăsat moștenire urmașilor și marele său talent literar, manifestat în poezie, proză, corespondență, o vastă operă, parțial editată, rămasă în arhivele din Polonia. A mai făcut însă ceva bunicul lui Hasdeu pentru ai săi; și-a strămutat casa în vatra primă, în Moldova, întemeindu-și gospodăria pe malul Nistrului, la Cristinești. Dacă o mare avere Tadeu nu putea să le lase urmașilor, el s-a gîndit să le dea moștenire măcar limba strămoșească; or, limba nu se poate învăța decît acasă.

Bunicul lui Hasdeu scria în poloneză și se formase la școala iluminismului polonez; tatăl său, Alexandru, format în climatul umanist al culturii ruse, mare patriot, croind îndrăznețe planuri de recuperare a istoriei românești, nu-și putuse însuși noua limbă literară, emancipată în principatele române după anul 1812, nu se putea sluji de ea, la modul literar, iar în casă și cu prietenii vorbea ca un țăran de la Hotin. Culme a nefericirii, pînă la sfîrșitul zilelor sale Alexandru Hasdeu n-a putut trece Prutul, nici ca să-și vadă feciorul ajuns ilustru în România, nici ca să primească el însuși titlul de membru al Academiei Române. Să recapitulăm această dramă: după Petriceicu-Vodă, care-și dicta decretele în limba română, lanțul limbii strămoșești se rupe pentru Hasdei; urmează mari abateri, pentru ca abia prin stră-strănepot, prin Bogdan Petriceicu-Hasdeu, să se reinstituie biruința scrisului în limba română în neamul Hasdeu. Dar ce biruință și la ce nivel de grandoare, atît ca artă cît și ca teorie! El intră în limba română și din afară, și dinăuntru, beneficiind de un unghi simultan de vedere absolut nou.

Acest cumul de tensiuni genealogice îl forjează pe tînărul Hasdeu, propulsîndu-l vijelios în cultura română, cu prestigiul de astru prim, apărînd la orizont, de la debut, într-o lumină strălucitoare. Cînd și cum s-a format? se întreabă și azi istoricii literari, care constată că Hasdeu are studiile universitare neisprăvite. Îndrăznim să credem că incubația geniului hasdeian s-a petrecut acasă, la Cristinești, în climatul familial și al țărănimii moldovene, al unei uriașe biblioteci cu cărți rare și al unui magistru — chiar tatăl său — care l-a învățat latina, elina, germana, franceza, poloneza, rusa, lituaniana și alte limbi. Așa cum țîșnește, gata format, Hasdeu pare produsul șocant al unei explozii astrale, care la rîndu-i provoacă un șoc pe cerul culturii române.

Totuși, pentru a oferi reperele exacte, trebuie să spunem că în cultura română personalitățile de tip enciclopedic precedaseră cu peste două veacuri apariția lui Hasdeu. Îl precedase astfel spătarul Nicolae Milescu, știutor de greacă, latină, ebraică, năzuitor la descifrarea hieroglifelor egiptene, omul care a dăruit Europei primul jurnal al unei călătorii în China, pe drumul transcontinental al →

Siberiei. Îl precedase, ca erudit, Dimitrie Cantemir. Îl precedaseră, cu puțin înainte, Ion Heliade Rădulescu, Timotei Cipariu, Mihail Kogălniceanu, ultimii fiindu-i contemporani. Ce putea aduce nou Hasdeu, pe un cer destul de plin de aștri? Un lucru esențial: o redimensionare a culturii române.

De la început, Hasdeu a introdus în cultura română măsurile mari, proporțiile cosmice. Nimic nu-l ajunge acestui titan, toate frontierele în care era cantonată cultura română din epoca lui i se par strîmte și constringătoare. În primul rînd, timpul. Pînă la el, românii afirmau cu o legitimă mîndrie că se trag din romani și că neamul lor are o vechime de două mii de ani. Dar de ce? protestează Hasdeu, într-un studiu răsunător, care poartă în titlu această întrebare: „Perit-au dacii?" Nu, răspunde el cu o fantastică erudiție, românii se trag nu numai din romani, dar și din daci, veritabilii autohtoni, iar prin daci neamul lor se leagă cu timpul adînc al antichității europene. Pe acest plan, Hasdeu deschide un front nou de cercetare, el întemeiază studiul protoistoriei, pe care cercetările arheologice și etnologice ulterioare îl confirmă. Chiar în vremea sa, arheologii descoperă în zona Iași-Cucuteni o cultură și mai veche decît cea dacică, așa-numita cultură Cucuteni-Tripolie, una din cele mai strălucite culturi neolitice din Europa, contemporană cu cultura cretană și cu cultura Yang-Chao de pe Fluviul Galben. Nici în ceea ce privește limba română, Hasdeu nu e mulțumit. Pentru a descifra enigma acestei limbi, el nu se oprește la filiația latină a limbii române; el rupe cu genealogia evidentă, dar prea comodă, extinzînd cadrul comparatistic, oprit pe atunci, în chip arbitrar, doar la rudenia cu limbile neolatine. El stabilește — primul — legăturile limbii române cu limbi și idiomuri și mai vechi, de pe o vastă arie antică. Prin substrat, demonstrează Hasdeu, limba română e înrudită la sud cu albaneza, deci cu traco-ilira, la nord cu lituaniana, la vest cu idiomurile celtice. El întemeiază astfel comparatistica, așezînd-o în cadrul nou al indoeuropenisticei din vremea lui, stînd el însuși — ca toți lingviștii epocii — sub fascinația sanscritei. Pentru epoca mai nouă a limbii române, el e cel care observă cel dintîi legăturile istorice ale acestei limbi cu limbile slave. În consecință, Hasdeu întemeiază slavistica și e primul și cel mai autorizat slavist român de pînă azi. Dar pentru ca succesorii să nu cadă în excesul slavist, așa cum premergătorii căzuseră în excesul latinist, tot el lansează teoria „circulației cuvintelor", după care nu numărul de cuvinte de o anume origine definește o limbă, ci circulația lor, frecvența lor în actul vorbirii, acest act fiind fundamental — prin funcționalitate! — pentru stabilirea structurii și originii unei limbi. Limba nu e un simplu depozit de cuvinte, ci



în tot prilejul, milostiv din ale sale, sîrguitor în lucrările pămîntului cu care în toate timpurile ne pilduiește spre a se întinde lucrarea cîmpului din care izvorăște îmbielșugarea sufletului și a duhului..." Nu mai puțin elogioasă este și aprecierea cărturarului transilvănean Hagi Zenobie Pop, devenit director al Băncii Imperiale din Viena și om de legătură al scriitorului Conachi, prin care se interesa de purtările „fiastrului" său Costache Negri; într-o scrisoare din 30 ianuarie 1833, bancherul, care în 1803 publicase la Viena o „Poetică" într-un „stil elegant și savant" (Al. Papadopol Calimah), îi scria admirativ: „Mă aflu cinstit a cunoaște un haractir podobit cu simțiri patrioticești și luminat de idei, care arată o deosebită cercetare legăturilor soțietății omenești și stării neamurilor luminate în Europa".



onachi se va căsători tîrziu, la 28 ianuarie 1828, cu Smaranda Negri, fosta soție a lui Petrache Negri, mort în 1823, se pare de ciumă, și mamă a cinci copii, printre care și a viitorului revoluționar democrat Costache Negri, devenit acum, la 16 ani, „fiastru" al lui Costache Conachi.

Tomnaticul mire, apropiat de 50 de ani, își realiza astfel un vis vechi, Smaranda fiind muza ce-i scurma jarul inimii încă de prin 1819, cînd, aflîndu-se la băi la Slănic, îi declară marea sa pasiune, îi sărută picioarele și luînd de martor la pasiunea lui întreaga cosmogonie dezlănțuită, cu ploaie, furtună „fulgeroasă și cu trăznet" – o diluvică trecere a lumii peste care își incrusta vesnicia sentimentului său năvalnic – o imploră să răspundă marii sale afecțiuni. Fire castă și fidelă, Smaranda nu putea, firește, să încurajeze deocamdată îmbierile aprige și concupiscente ale amorezului ivit din „prieteșug", considerînd asta o ticăloșie nepermisă, deși declarațiile lui îi provocaseră răniri interioare și îndemnuri de complicitate. Evenimentul fericit al unirii lor se va petrece de-abia după nouă ani și Costache Conachi își exprima deplina satisfacție scriind fratelui Smarandei, Iordache Donici: „Ciasul de mulțămiri, ciasul de fericiri de atîta vreme păsuit sosind prin săvîrșirea însoțirii mele cu prea iubita surioară Dumitale la 29 ghenar, nu lipsăsc a da și în știința Dumneavoastră". În sfîrșit, muza pe care el o asaltase cu atîtea „frimoase" îi asigura de acum tihna unui cămin de atîta vreme jinduit.

În același an, la 17 august, Smaranda naște, „după o fără de vreme facire ce mi s-a întîmplat la șapte luni", pe Ecaterina (Catinca, Cocuța), iar bunul său părinte, care de la vîrsta de trei ani îi va ține loc și de mamă, Smaranda încetînd din viață la 12 octombrie 1831, îi va lăsa moștenire nu numai „nămolul de avere" agonisit, dar și simțămîntul dragostei de țară. Corelat cu înalta poziție socială dobîndită și cu atitudinea fată de evenimentele politice ale vremii, patriotismul ei va străluci în una din cele mai frumoase pagini din istoria țării.

La cei 17 ani ai ei, Cocuța, în gateli scumpe de mireasă, asculta cu aparentă cucernicie taina ce se săvîrșea în biserica familiei sale din Țigănești și, numai atunci cînd preotul a implorat Atotpu-



→

ternicul să dea celor doi „o tocmire în gînd sufletelor și trupurilor", avu o scurtă tresărire ezitantă. Această căsătorie era mai mult rezultatul unor socoteli părintești convenind, deopotrivă, atît bătrînului logofăt Costache Conachi, interesat să asigure fiicei sale, pe lîngă întinsele averi, și o demnitate de rang, cît și lui Ștefan Vogoride, care nutrea și pentru fiul său Nicolae visuri de mărire, după ce-și căpătuise ginerele ca domnitor. Înalta societate ieșeană era de-a dreptul scandalizată de acest neașteptat mariaj. Dintr-o scrisoare a dr. Steage, trimisă lui Alecsandri, la Paris, rezultă că plănuita căsătorie împărțise protipendada Moldovei în două tabere opuse. Grupul celor ce se opuneau căsătoriei avea în frunte pe Elena Negri, soră bună a lui Costache Negri și vitregă a Cocuței. Integrat și el în această tabără, poetul Vasile Alecsandri compune poezia „Tzélébiade", ce putea fi cîntată pe o arie din „Fra Diavolo", în care ridiculiza pe aspirantul la mîna fetei lui Conachi în termeni de operă bufă. Oricum, această căsătorie a căpătat proporții de eveniment pentru lumea bună a Moldovei, și nu numai a Moldovei, din moment ce o consemnare a actului putea fi întîlnită și în „Gazeta Transilvaniei" din ianuarie 1845. Să fi nedumerit pe cineva faptul că de la această ceremonie lipsea fratele vitreg al miresei, Costache Negri?

În tot cazul, deși această căsătorie va dura 15 ani, nu credem să fi fost rezultatul vreunei afecțiuni a celor doi miri. Disensiunile dintre ei vor ieși deseori la iveală, mai cu seamă în acele momente tensionale cînd destinele țării cereau simțiri patriotice curate și acțiuni energice, responsabile. Aderența ei la idealurile unioniste a avut un rol extrem de important în dejucarea planurilor soțului său, devenit locțiitor de domn în preajma unirii principatelor și prim candidat la ocuparea tronului țării în cazul unei victorii a partidei separatiste. Cum i se-ntîmplase și tatălui său, Ștefan Vogoride, la 1821, promisiunile erau destul de serioase, întrucît proveneau de la Viena și Stambul, care nu glumeau. Și apoi, acționau prea mulți pentru realizarea acestui vis, începînd cu Ștefan Vogoride, cu mare trecere la Poartă, și cumnatul său Musurus-pașa, ambasador al Turciei la Londra. Rămînea numai ca el să se țină tare împotriva unioniștilor, să le zădărnicească acțiunile prin orice măsuri, oricît de abuzive ar fi fost.

Este greu să ne imaginăm lupta care s-a dat între simțămintele patriotice și cele matrimoniale ale Cocuței în acest ceas istoric. Opoziția ei față de politica antinațională promovată de propriul soț amintește de atitudinea lui Conachi de la 1821 față de tatăl actualului caimacam, numai că situația ei este mult mai delicată. Nicolae Vogoride, care-și adăugase la numele său și pe cel al lui Conachi, îi era soț bun și avea cu el trei copii. Ales în înalta funcție de caimacam, demnitarul levantin spera acum să ajungă în tronul voievodal și să facă din soția lui prima doamnă a țării. Era versatil, mieros și prefăcut, reușind să îndupleце la alegerea sa pe consulul Franței, Victor Place, căruia îi dăduse în scris că „se leagă a nu face nimic pentru a împiedica libertatea ale-

→

→

o structură vie, o entitate organică. Din acest punct de vedere, după Hasdeu, limba română rămîne fundamental o limbă latină, dar cu cîteva inedite cîștiguri — funcționale și de vocabular — față de celelalte moștenitoare ale Romei.

Din cele spuse pînă acum am putea crede că Hasdeu s-a oprit în cercetările sale la probleme de orizont local, interesînd o singură limbă, un singur popor. Ar fi restrictiv și fals. În cercetarea limbilor, el este unul dintre întemeietorii antropologiei lingvistice și chiar ai antropologiei culturale, atît de faimoasă azi. Hasdeu a meditat cu îndrăzneală, printre primii în lume, la raportul timp-limbă-popor, punînd acești trei termeni într-o ecuație inextricabilă. Știm cine sîntem, ne spune Hasdeu, cunoscîndu-ne limba. Ea definește originea unui neam, rudeniile acestuia, raportul cu spațiul și cu timpul. Locuim în cîte o limbă, care ne cuprinde și spațial, și temporal, ne mai spune el; cele două coordonate compun un orizont matriceal, singurul prin care căpătăm grai. Mai mult, limba reprezintă o succesiune și un complex de instituții, diferențiate de la neam la neam și atît de reprezentative încît limba, prin întregul ei, constituie instituția primă și ultimă a unui neam; a oricărui neam. Din haosul idiomurilor, Hasdeu a extras o taxinomie coerentă a limbilor și o genetică a lor, valabile și azi. Pornind de la local, de la particular, de la idiomatic, el s-a ridicat — prin local, prin particular, prin idiomatic — la universal, dovedind că aceasta este singura cale validă în cunoaștere și singura cale de impunere în universal a națiunilor și a valorilor locale, idiomatice.

Pe acest plan, în dialogul său cu universalul, Hasdeu și-a propus o țintă greu de atins în epocă: el voia ca limba română să-și cucerească în știință statutul de limbă internațională. Credeți că n-a izbutit? A izbutit, fiindcă Hasdeu nu suporta înfrîngerile. Vorbitor a peste douăzeci de limbi, moderne și antice, Hasdeu își scrie totuși lucrările științifice în limba română și, nota bene, refuză să le traducă în limbi de uz internațional. Cine vrea să le citească, spune el — și cine, ce lingvist din Europa, nu dorea să-i citească lucrările? — să învețe românește. Drept care savanți mari ai epocii, Gustav Meyer, Angelo de Gubernatis, G.I. Ascoli, Hugo Schuchard și alții solicită publicațiile lui Hasdeu și încep să învețe românește. În spatele limbii române, ca nouă limbă a științei, se afla Hasdeu, cu teribila lui nerăbdare de a arde etapele.

Un asemenea spirit ca cel al lui Hasdeu nu poate să nu irige la infinit cultura română. O și irigă la infinit, o fertilizează în chip grandios, oferindu-i și azi un model exemplar: modelul culturilor mari, cele care oferă modele existențiale.

PAUL ANGHEL

Remember

1989: 130 de ani de la Unirea Principatelor



Complot împotriva lui Cuza?

3/15 aprilie 1859 • În București se oficiază un Te Deum celebrînd eșecul complotului împotriva vieții domnitorului Cuza, descoperit de poliția Capitalei cu cîteva zile mai înainte. Comunicatul din „Monitorul Țării Românești" (2/14 aprilie) referitor la complot era destul de sec și nu spunea nimic despre mobilul urmărit de conjurați. Alte organe ale presei se fac însă ecoul indignării generale și constată, cu vădită plăcere, că nici un român nu se află printre cei arestați; discordant, „Naționalul" se întreabă dacă bomba descoperită asupra complotiștilor putea funcționa și dacă a existat într-adevăr un complot, în timp ce gazeta „roșilor" („Românul") nici nu pomenește de descoperirea complotului.

Știrea despre atentatul plănuit la București venea la puțin timp după ce, în Moldova, fusese descoperit un alt complot, în care se bănuia ca fiind implicat pretendentul la tron →



→ gerilor". Numai că, o dată ce s-a văzut instalat caimacam, firea sa nestatornică, dorința de mărire și caracterul mic de „ciubucciu turcesc", cum l-a numit Costache Negri, îl fac să uite de acest legămînt și să acționeze cu rîvnă în sensul propriei sale parveniri în scaunul vechilor mușatini.

Pusă în situația de a alege între soț și opțiunea națională, Cocuța nu stă în cumpănă. Locul ei este în tabăra unioniștilor, alături de fratele ei vitreg Costache Negri, de Al.I. Cuza, M. Kogălniceanu, Vasile Alecsandri și ceilalți patrioți, dovedindu-se o demnă urmașă a tatălui ei. Era, se pare, și destul de cultivată, dacă avem în vedere ediția cu scrierile tatălui său pe care a pregătit-o în 1856, dar și faptul că intimii ei găseau în conacul de la Țigănești o frumoasă bibliotecă la care puteau apela. Costache Negri amintește într-o scrisoare din iulie 1864, trimisă fiicei sale Iosefina, de „cărțile Cocuței, pe care tu le-ai luat de la Țigănești, și, fără a căuta să-ți dau o lecție, îți împrospătez numai memoria cu privire la aceasta".

Pe plan politic, Cocuța va interveni energic pentru repunerea în drepturi a protopopului Gheorghe Dimitriu, tatăl viitorului scriitor Calistrat Hogaș, dat afară din cauza vederilor sale unioniste, și tot ea va determina demiterea ministrului de interne, Costin Catargi, un adevărat cerber al partidei separatiste, „călăul țării", cu moșii întinse în județele Putna și Tecuci.



Retrăgîndu-se la Țigănești, sat vechi și loc de baștină al doamnei Dafina, jupîneasa lui Dabija Vodă, care își stăpînise moșia pe la 1630, Cocuța face din această reședință un adevărat avanpost de protest și intervenție față de toate nelegiuirile caimacamului, „satrapul de înaltă clasă", cum îl numise Costache Negri într-o scrisoare către Mihail Kogălniceanu din 16/28 ianuarie 1856. De aici, de la Țigănești, trimite ea, prin cneazul Alecu Moruzi, acele vorbe grele ce trădau o indignare nedisimulată față de ultragiile soțului său: „Ai venit în țară sărac lipit pămîntului, n-ai altă avere decît zestrea ce ți-am adus-o eu, fata lui Conachi. Îți iert risipirea ce ai făcut-o din averea mea, dar nu-ți voi ierta trădarea față de neamul, față de țara care (trebuie, ad.n.) să devie și a d-tale. Cum nu ai astăzi altă avere decît a mea, aș putea, printr-un divorț, să te așez din nou pe paiele de pe care te-am ridicat. Vezi dacă-ți place mai bine această perspectivă, promisiunilor pe care ți le fac turcii! Pentru moment, îți cer darea afară a lui Catargi, și numai atunci mă voi întoarce la dumneata"! Aceste cuvinte raportate de consulul Victor Place ministrului său de externe la Paris, lui Walewski, „au trecut de la Țigănești la Iași, de la Iași la Paris, și de aici în istorie".

Dar rolul Cocuței este departe de a se încheia aici. Părerea noastră este că ea a avut o contribuție hotărîtoare în sustragerea din seifurile lui Vogoride a acelor hîrtii particulare care divulgau toate uneltirile caimacamului și ale susținătorilor lui în vederea împiedicării actului cel mare al unirii. Versiunile în această privință sînt di- →



ferite. Să fi avut Cocuța curajul necesar pentru a face ea însăși acest gest, sau numai a înlesnit sustragerea săvîrșită de maica Eugenia Negri, sora cunoscutului fruntaș unionist? C. Gane, care se ocupă de acest aspect, consemnează declarația Luciei Greceanu, fiică a Cocuței și a lui Nicolae Vogoride, care, în vîrstă de 80 de ani, i-a spus atunci cînd a fost consultată: «Nu mama mea a fost aceea care a luat scrisorile». Declarația Luciei Vogoride-Conachi trebuie privită cu rezerve din două motive. În primul rînd, la vremea respectivă ea avea doar cîțiva ani și n-avea cum să fie în miezul problemelor, să cunoască și să înțeleagă un asemenea act. Este greu de crezut că vreunul din cei doi părinți și-a raliat copiii, opunîndu-i celuilalt. Apele se vor despărți de uscat mai tîrziu, dar acum, la vîrsta păpușilor, copiii se bucură deopotrivă de afecțiunea ambilor părinți. În al doilea rînd, trebuie înțeleasă și situația ei delicată, potrivit căreia avea datoria morală să apere nu numai memoria mamei, dar și pe a tatălui ei. Istoria, da, poate opune pe unul din părinți celuilalt, dar ea, ca fiică, nu putea proceda la fel. În orice caz, scrisorile sustrase au ajuns imediat în mîna patrioților moldoveni, care le-au adus la cunoștința puterilor garante și a opiniei publice internaționale prin publicarea lor în organul emigrației de la Bruxelles, „L'Etoile du Danube", schimbînd radical șansele partidei unioniste.

Patru luni mai tîrziu, printr-un înalt hatișerif al sultanului din octombrie 1858, Nicolae Vogoride era înlocuit din postul său (pentru care stăruise atît de mult, căci îl considera numai o trambulină spre scaunul domnesc) cu o căimăcămie de trei. Divorțul celor doi soți, devenit iminent, se săvîrșește în cursul anului 1860. Domnitorul Cuza l-a iertat repede pe fostul caimacam și i-a încuviințat revenirea în țară, unde se stinge din viață în 1864, în camera unui hotel din București. Istoria îl aruncase deja la marginile ei. Marea îngăduință arătată de Cuza nu va fi repetată însă și de prințul străin, ce-i va urma la tron, regele Carol, care îi va refuza cererea de revenire în țară. Indignat de această atitudine, Cuza își va aminti: „În timpul domniei mele nu am deschis eu liber porțile înaintașilor mei, principilor Bibescu, Știrbei, Vogoride?" Nedreptățile istoriei se răsfrîng întotdeauna asupra celor aleși.

Evident, asemeni multor familii decăzute, Vogorizii au rămas în permanență străini față de țara noastră. Într-un lung comentariu la art. 7, paragraful V, din Constituția elaborată în 1866, și care se referea la pericolul național pe care-l poate pricinui înstrăinarea unor averi ale țării, cunoscutul jurist și economist N. Basilescu, „una din cele mai rare și mai neașteptate înfățișări ale generației care e aproape de fatala isprăvire" (N. Iorga), se întreba pe bună dreptate, în numerele din mai-iunie 1902 ale revistei „Dreptul": „Dar unde este pericolul național? Nu este pericol național, țara nu piere, cînd, de exemplu, o principesă Corschtiacoff, o contesă Montesquieu, un principe Dimitrie Sturdza, un principe Vogoride etc., etc. storc, în fiecare an, din pămînturile României milioane și milioane, pe care ei le mănîncă în străinătate, fără a da nimic în schimb? Nu este nici un

Gr. Sturdza, cunoscut pentru relațiile sale strînse cu Turcia, în armata căreia și slujise în timpul războiului Crimeii (1853—1856). N-a fost greu să se vadă, deci, în complotiști, instrumente fie ale partidului cel mai interesat în împiedicarea consolidării stării de lucruri existente (cel conservator), fie ale uneia din puterile străine cele mai puțin dispuse să admită efectele dublei alegeri a lui Cuza. Incriminările la adresa Austriei și Turciei, acuzate a fi la originea complotului, au depășit repede cercul conversațiilor cotidiene, trecînd în sferele oficiale. Béclard, agentul Franței la București, raporta următoarele ministrului său, contele Walewski, la 7/19 aprilie 1859: „Oare noi — colegii mei din Rusia, din Prusia și cu mine — n-am avut regretul să-l auzim pe principele Cuza însuși exprimîndu-și cu vehemență bănuielile împotriva guvernului austriac, și aceasta în prezența mai multor persoane?" (Era singurul pasaj cifrat din cuprinsul raportului!). În același sens trebuie să-și fi formulat și prințul Jérôme Napoleon raportul său (din 6/18 aprilie 1859) către împăratul Napoleon al III-lea referitor la situația din Principatele Moldovei și Țării Românești și la comploturile organizate împotriva vieții lui Vodă Cuza, raport pomenit — fără alte detalii — de Al. Papadopol Calimah, intim al domnitorului român, în memoriile sale.

Cine erau atentatorii?

30 martie/11 aprilie 1859, seara. Hotel „Polonia" — cunoscut centru de întîlnire al imigranților de toate națiile veniți în capitala Țării Românești. În camera unui oarecare Joseph Grün (dovedit apoi a fi un cunoscut falsificator de monedă din Constantinopol, pe nume Joseph Beyer) sînt arestate de poliție, după o scurtă încăierare, opt persoane, despre care Ion Bălăceanu, prefectul poliției Bucureștilor, avea știri, de mai mult timp, că urzesc un atentat la viața domnitorului țării. Numele lor (din surse diplomatice străine): Bernard Schenk (croitor, evreu stabilit de multă vreme în București, supus austriac), Joseph Grün, alias Beyer (mecanic, ungur, supus austriac), Joseph Paskiewicz (galițian, supus austriac), Teodor Vlavic, T. Blagovic, Dmitri Raikovic, Atanas Stankovic (toți croați, supuși austrieci și ei) și Bontilă (român din Banat, supus austriac, fost ofițer în armata turcă, informator al lui Ion Bălăceanu, introdus în complot spre a-l dejuca la momentul oportun). Cu prilejul descinderii s-a descoperit, în camera lui Grün, mașinăria infernală construită de acesta în vederea detonării bombei propriu-zise, ca și o cantitate de praf de pușcă. (Ce fel de bombă? Cum avea să remarce Ion Bălăceanu în memoriile sale, „era abia copilăria artei și ar fi trebuit literalmente să te așezi pe ea pentru a-i provoca explozia".) Percheziţiile făcute la ceilalți arestați au dus la descoperirea unor diferite acte scrise în limba germană, între care un jurămînt solemn,

prin care complotiştii se angajau să-l ucidă pe domnitorul Cuza, la nevoie apelînd la pistol sau pumnal. Tot la Grün a mai fost găsită o scrisoare nesemnată, expediată din Constantinopol, cu un conţinut aproape neinteligibil, în care se cuprindea însă şi următorul pasaj: „vatra este la Constantinopol, fumul la Galaţi şi sfîrşitul la Bucureşti".

31 martie/12 aprilie 1859 • Un slujitor de la palat, denunţat ca fiind corupt de complotişti cu scopul de a aşeza bomba în camera de dormit a domnitorului, este şi el arestat. Instrucţia penală este desfăşurată de cei trei procurori de pe lîngă Înalta curte de justiţie, Curtea criminală şi Tribunalul criminal de primă instanţă din Bucureşti.

1/13 aprilie 1859 • Baronul Eder, agent şi consul general al Austriei la Bucureşti, mergînd în continuare pe linia menţinerii unei rezerve stricte în raporturile sale cu guvernul rezultat din dubla alegere a lui Cuza, cere colegului său din Prusia, baronul Meusebach, să se însărcineze cu apărarea intereselor supuşilor austrieci implicaţi în complot. Urmare acestui demers, Agenţia şi Consulatul general al Prusiei la Bucureşti, cu adresa sa nr. 633, formulează următoarea cerere Ministerului din Afară al Ţării Româneşti: „Rog onoratul Minister să binevoiască a interveni pentru ca ordinele necesare să fie date autorităţilor şi tribunalelor însărcinate cu ancheta în chestiune de a nu proceda la interogatoriul indivizilor supuşi austrieci, amestecaţi în această afacere, decît în prezenţa dragomanului consular al Prusiei şi, spre această urmare, să aducă la cunoştinţa Consulatului G-ral zilele hotărîte pentru audiere." Cererea este acceptată şi, la 4/16 aprilie 1859, Ministerul din Afară al Ţării Româneşti îl informează pe baronul Meusebach că ministrul Dreptăţii le-a ordonat procurorilor de pe lîngă tribunalele competente să comunice dragomanului Agenţiei Prusiei zilele şi orele stabilite pentru instrucţia complotiştilor. „Totuşi — se preciza în adresa Ministerului din Afară — această dispoziţie n-ar putea prejudicia cu nimic dreptul revenind guvernului de a dispune, în interesul ordinii publice, interogatorii secrete şi cu uşile închise, ce ar necesita excluderea oricărei participări străine." Unul din funcţionarii agenţiei franceze, Gradowicz, scria, la 3/15 aprilie 1859, lui Ion Ghica, pe atunci şef al guvernului de la Iaşi: „Am citit corespondenţa lor (a complotiştilor — n.n.) în germană şi alte acte, dar va fi greu să se ajungă la sursă, căci numai şeful are ştiinţă de toate şi el este foarte hotărît şi nu vrea să spună nimic." Acelaşi, într-o scrisoare către un bancher din Constantinopol, făcea (la 7/19 aprilie 1859) următoarele precizări: „Instrucţia complotului împotriva principelui Cuza se urmează fără să se ajungă la vreo descoperire. Printre implicaţi se află un agent de poliţie care n-a intrat în complot decît în ultima vreme; toţi acuzaţii se înţeleg



pericol naţional, cînd sute şi mii de români înstrăinaţi de ţară duc o viaţă trîndavă şi inutilă prin saloanele şi cluburile din Paris, Nissa, Monte-Carlo etc. şi sug fără milă din vlaga pămîntului românesc şi sudoarea ţăranului român"?

Descendenţii lui Nicolae Vogoride şi ai Cocuţei Conachi – Emanuel (Emanoil), Maria şi Lucia – n-au fost, se pare, nici ei prea încîntaţi de reputaţia lăsată moştenire de tatăl lor. Emanuel va reedita în 1886 ediţia din 1856 (îngrijită de Cocuţa) a scrierilor lui Costache Conachi, cu un fel de prefaţă semnată de dînsul, „Schiţe din viaţa logofătului Conachi", scrisă într-un stil picaresc, dar, altfel, interesantă sau cel puţin plauzibilă sub aspect documentar. Căsătorit cu contesa de Puy-Segur, va încerca să se afirme şi pe plan politic, candidînd într-o vreme la tronul Bulgariei (familia Vogorizilor este de obîrşie bulgară), dar, după cîte ştim, nu va reuşi să dobîndească decît o situaţie de deputat în organul electiv al României. Poate că şi la el se referea, cu causticitatea sa binecunoscută, B.P. Haşdeu, într-un articol publicat în „Columna lui Traian" din 14 mai 1871 cînd enumera „doi Blarambergi, doi Ghici, doi Sturdza, un Suţu, un Lambrino, un Retoride, un Filipescu, un Boldur, un Lahovary, un Cozzandini şi tocmai un Vogoride sînt deputaţii ţărănimii, ai lui nea Stan şi badea Ion în superbul nostru parlament"! Va muri tîrziu, la vîrsta de 90 de ani, la Paris; „Curierul Tecuciului" din 16 decembrie 1935 publica vestea scriindu-i greşit numele: „La Paris a încetat din viaţă Neculae Vogoride-Conachi (nu încape îndoială că este vorba de fiul acestuia, Emanuel) în vîrstă de 90 de ani, fiu al caimacamului Neculai Vogoride şi al Cocuţei născută Conachi, fiica marelui binefăcător al Tecuciului, Costache Conachi. Defunctul a fost ales în 1874 deputat al colegiului III-lea de Tecuci". Maria – o altă fiică a celor doi soţi – a fost măritată cu un conte de Roma, iar Lucia, după ce a eşuat în prima căsătorie cu Nicolae Rosetti-Roznovanu, se recăsătoreşte cu Dimitrie Greceanu. Desigur, relaţiile dintre mamă şi fii trebuie să fi fost normale, mai ales după 1860, cînd Cocuţa a rămas singurul lor sprijin.



Cît priveşte pe Cocuţa Conachi, ea se va recăsători, la 33 de ani, cu Emmanuel Ruspoli, principe de Paggia-Suaza, senator şi sinodic al Romei, italianul despre care cetăţenii din Ţigăneşti îşi mai aduceau aminte cînd Iorga vizitează satul, în 1905, că „străbătea satul dînd bună dimineaţa oamenilor, cu bunul buzunarelor sale totdeauna pline". A fost această a doua căsătorie mai fericită? Se pare că da, deşi mărturiile în acest sens sînt puţine. Îşi pendula existenţa între reşedinţa de vară de pe malul lacului Como (cîntat de poetul Vasile Alecsandri) din Italia şi cea de iarnă de la Ţigăneşti. Era încă destul de bogată, moşiile ei fiind administrate acum cu mijloace tehnice aduse din străinătate. A murit însă repede, în februarie 1870, datorită unei căzături de pe cal. Ieşită la plimbare pe un promontoriu din marginea satului, calul s-a speriat de apariţia neaşteptată a unor tineri mascaţi (fapt obişnuit în timpul sărbătorilor de iarnă) ce-i ieşiseră în



întîmpinare. Căzătura a fost fatală. Movila unde s-a petrecut drama poartă și astăzi numele Cocuței. Nu împărtășim versiunea C. Gane, care consideră că moartea s-ar fi datorat „unei lehuzii, la nașterea, pentru ea tîrzie, a unui copil", deși avea de-acum 42 de ani, iar în timpul conviețuirii cu Ruspoli adusese pe lume destui urmași. Oricum, moartea ei a produs o imensă durere celor apropiați. Într-o scrisoare expediată din noua sa locuință de la Tg. Ocna, Costache Negri mărturisea, trei luni mai tîrziu, fiicei sale Iosefina: „Zilele acestea mă duc din nou la Țigănești, să asist la un consiliu de familie, cu inima strînsă de pe acum, căci totul îmi pare acolo gol și pustiu". O viață trăită intens și sfîrșită stupid. Cu 14 ani în urmă, poetul Constantin Negruzzi încercase să-i înfățișeze calitățile nobile în versuri calde, elogioase: „Bogatul și săracul te binecuvintează;/ Bogatul, căci ia pildă de nobile simțiri/, Săracul căci prin tine de chin se ușurează,/ Și scapă de a lipsei cumplite suferiri".

Rămășițele pămîntești ale Cocuței vor fi depuse în ctitoria familiei din Țigănești, unde nefericitul soț Ruspoli va pune să se sape, pe o lespede de marmoră albă ce-i acoperea mormîntul, o stemă italiană, probabil blazonul familiei, și o inscripție franceză cu următorul conținut: „A la chère memoire de la princesse Catherine Ruspoli, née Conachi, née le 24 Juillet 1829 (corect ar fi fost 1928), morte le 11 Fevrier 1870; (son epoux, prince Emmanuel Ruspoli et ses enfants, Emmanuel, Marie, Lucie Vogoridy, Marie, Catherine et Marguerite Ruspoli". În același cavou sînt strămutate și oasele tatălui ei, Costache Conachi, „supt ochii nepoților lui, cari – mărturisește Iorga – nu știau nici un cuvînt din limba în care el cîntase".

Inscripția menționează pe cei șase copii ai Cocuței – trei din căsătoria cu Vogoride și trei din cea cu Ruspoli. În realitate, atît din prima, cît și din a doua căsătorie, Cocuța a avut cîte patru moștenitori. Între cele două serii de urmași din spița Vogoride și Ruspoli rivalitățile, datorate unor nemulțumiri asupra felului cum s-a făcut împărțirea averii lăsată de mama lor, vor lua formă judecătorească, prelungind sub forma disputei dintre caste, desfigurată și restrictivă, o opoziție care, altădată, genera linii de atitudine determinante pentru destinele țării. Căzută la nivelul interesului privat, ea nu mai are nimic din măreția imprimată de înaintași, din natura ei expansivă, polarizatoare a opiniilor atitudinale tensionate cu irizări în întregul cîmp istoric.

Nu dispunem, desigur, de întreaga documentație a acestei rivalități. Asertiunea noastră se bazează pe depistarea, în colecțiile revistei „Dreptul" din anii 1900–1902, a cîtorva extrase comentate din procesele celor două ramuri de moștenitori, vizînd în special probleme de împărțire și reîmpărțire a bunurilor din partaj. Astfel, după moartea Cocuței, Constantin Emanoil N. Vogoride Conachi – cel de-al patrulea urmaș al fostului caimacam de la 1858, netrecut pe criptă – reclamă tribunalului din Putna că a fost exclus de la împărțirea moștenirii rămase, întrucît nu și-a putut dezvă-

să spună că nu știu nimic altceva decît ceea ce agentul de poliție le-a indicat să facă. Prefectul poliției, d. Ion Bălăceanu, un om foarte cinstit și sensé și prieten al principelui, este disperat, nedescoperind nimic și fiind totodată expus ironiilor mușcătoare ale celor două partide extreme — boierii și revoluționarii." În aceeași zi, titularul Agenției și Consulatului general al Franței la București, L. Béclard, comunica lui Walewski impresia lăsată baronului Meusebach la studierea dosarului complotului: „poliția era, dacă nu singurul, cel puțin principalul autor al complotului". Versiunea consulului general prusac era următoarea: În urmă cu două luni, croitorul B. Schenk, aflat în relații cu deputatul G. Cesianu, pe care-l știa apropiat lui Gh. Bibescu, s-a gîndit să exploateze ostilitatea — reală sau presupusă — a acestuia față de Cuza, înfățișîndu-i posibilitatea de a organiza un complot pentru asasinarea domnitorului — principalul obstacol în calea realizării dorințelor partidului conservator. Condiția era, firește, ca acesta să finanțeze întreprinderea. Recrutîndu-l pe Beyer, tocmai sosit de la Constantinopol, și pe alți străini, aflați fără resurse în București, Schenk a reușit să-i creeze lui Cesianu impresia că, într-adevăr, este în joc viața domnitorului. Înspăimîntat, deputatul conservator a informat autoritățile asupra secretului pe care-l aflase. La cererea prefectului poliției, a continuat să rămînă în relații cu „conspiratorii", spre a putea furniza noi dovezi împotriva acestora. În același timp — și fără a-l preveni pe Cesianu —, Ion Bălăceanu a lansat, printre pretinșii conjurați, pe unul din



O imagine familiară: Moș Ion Roată și Cuza-Vodă

agenții săi (Bontilă), care a devenit repede sufletul urzelii. Datorită acțiunii paralele a lui Cesianu și Bontilă, complotul — pînă atunci imaginar — a căpătat dimensiuni reale. Aceasta era părerea lui Meusebach. Aprilie-mai 1859 ● Indiscreții săvîrșite la diferite nivele împrăștie concluziile baronului Meusebach — cu diferențieri de relatare uneori destul de pronunțate — în lumea politică a Bucureștilor, destul de ostilă persoanei prefectului poliției. Ministerul Dreptății al Țării Românești este silit, în consecință, să ia măsuri pentru a asigura secretul deplin al anchetei complotului. La 18/30 mai 1859, comunica următoarele Ministerului din Afară: „Acuma dar, în urma scinței ce am luat că lucrările officierilor publici însărcinați cu cercetarea complotului de care este vorba în zisa adresă, sunt cunoscute la osebite fețe particulare, am dat ordin d-lor procurori ca d-lor, povățuiți de datoria ce au, să ia măsurile cuvenite ca făcînd toată instrucția cu desăvîrșire secretă, să poprească și chear asistența d-lor dragomani consulari, în caz de a mai cerceta pe bănuiții streini arestați sau pe vreun alt strein, remiind ca streinii să fie asistați de delegatul protecției lor înaintea Curții criminale, unde vor fi dați în judecată." În adresa sa către Agenția și Consulatul general al Austriei, care reluase între timp relațiile oficiale cu guvernul Țării Românești, Ministerul din Afară punea în vedere cele de mai sus, mai precizînd totodată: „Aceste indiscreții au avut deja ca urmare să împiedice acțiunea justiției și să o deturneze de la scopul pe care, în interesul societății, trebuie să-l atingă. În fața acestui


Ion Bălăceanu, prefectul poliției Capitalei în 1859



lui identitatea „printr-o eroare" (sic) strecurată în actul său de naștere: se numise Constantin Negri". Extrasele dosarului arată că „mai tîrziu murind și Constantin Ruspoli (unul dintre descendenții Cocuței, neconsemnat nici el pe placa funerară) fără copii, moștenirea acestuia s-a împărțit între tatăl său Emmanuel Ruspoli și frații lui cosingeni", Constantin Emanoil N. Vogoride Conachi fiind iarăși omis de la împărțire din aceleași considerente. Ca oponent în acest proces apare Caterina, care semna cu un titlu lung, contesa de la Forest Divonne, recunoscînd că „Constantin Emanoil N. Vogoride Conachi-i este frate și că a fost exclus din împărțeala averilor lăsate de mumă și fratele lor Constantin, pentru a-i reconstitui din partea ei dreptul pe care numitu-l avea în sus disele succesiuni". Clarificîndu-și starea civilă „prin hotărîri definitive date de instanțele judecătorești din Ancona" (Italia), rectificîndu-și adică actul de naștere, Constantin Emanoil N. Vogoride Conachi încheie „tranzacția din 22 ianuarie 1894, făcută înaintea notarului Iosef Maneti din Florența", tranzacție prin care Caterina de la Forest Divonne „s-a obligat a-i plăti suma de 70000 lei cu o dobîndă de trei la sută pe an cu începere de la 1 iulie 1893 pînă la 1 iulie 1894 și de cinci la sută de la această dată pînă la numerătore" (sic). Ulterior, Caterina de la Forest Divonne atacă această tranzacție la Curtea de apel din Galați prin audiența din 23 iulie 1899, dar acțiunea ei este respinsă, rămînind a se aplica întocmai tranzacția din Florența.

Și procesele vor continua tot așa, într-un lung lanț de pricini, constituind elemente de senzație pentru lumea instanțelor de judecată. O cercetare mai amănunțită a arhivelor judiciare ar putea scoate la iveală multe aspecte conflictuale între descendenții celor două linii de moștenitori ai inimoasei patrioate din perioada unirii, moștenitori care, însușindu-și rigorile noului mod de viață burghez, vor bonifica „moralul" bătrînului logofăt în acțiuni sigure, mai apropiate de cerințele lumești.

Ei n-au mai putut administra eficient imensa moșie conăcheșteană și în 1881 au scos-o la vînzare. Cumpărători au fost Tache Anastasiu (faimosul prefect liberal de Tecuci) și Anton Cincu. Neavînd moștenitori, Tache Anastasiu, care devenise și proprietarul conacului din Țigănești, a donat, prin testament, partea sa de moșie Academiei Române, cu condiția de a se înființa aici o școală de agricultură, cunoscută mai tîrziu sub numele de „Academia de la Țigănești". Apoi timpul a acoperit totul cu uitare și ruină.

Sărăciți în simțăminte și atitudini înalte, descendenților nu le mai rămînea decît să convertească vechile arderi în bucurii ale ființei, ascultînd parcă de povața conăcheșteană, provenită dintr-un manuscris eminescian:

„Și ce bine ați petrece
Azi, cînd viața vă zîmbește
Cum în vremea mea Konaki
O spunea pe bătrînește".

Prof. IONEL NECULA

regretabil incident, guvernul a considerat că trebuie să se prevaleze de facultatea ce și-a rezervat-o în cuprinsul notei sale către onoratul Consulat G-ral al Prusiei — a cărei copie alăturăm —, de a circumscrie instrucția în limite apte a preveni de acum înainte violarea unui secret pe care ține să-l păstreze."

Pentru o parte a publicului însă opinia era deja formată: „falsitatea pretinsului complot din București este astăzi adeverită de toată lumea; discreditarea este generală; bietul nostru Bălăceanu, care a făcut atît să se strige împotriva lui, nu va reveni; Dimitrie Crețulescu îl înlocuiește" (Al. G. Golescu către D. A. Sturdza, la 16/28 iunie 1859). Pentru această parte a publicului, scopul înscenării era de a justifica adoptarea de măsuri excepționale care să întărească autoritatea domnitorului, cum și o eventuală participare militară a principatelor la conflictul franco-austriac, care plutea în aer.

La 27 august/8 septembrie 1859, aflat în drum spre țară, după o misiune diplomatică în Italia (mai-iulie 1859), care a făcut multă vîlvă la vremea sa, Ion Bălăceanu expedia prietenului său Ion Ghica, din Geneva, o lungă scrisoare, în care sînt prezente și următoarele rînduri: „Se pare că se înverșunează contra mea cu un rar succes. Afacerea Bontilă m-a dat gata. Dacă acest om este vinovat, sînt și eu, iar principele este mai mult decît noi amîndoi. Îl voi salva sau îmi voi pierde numele."

În memoriile sale, scrise după o jumătate de secol de la evenimentele relatate, Ion Bălăceanu arată, într-adevăr, că domnitorul Al. I. Cuza a dirijat personal acțiunea poliției în această afacere, pe care o prezintă ca pe un complot efectiv, real, dar — fapt curios — lipsit de cauzalitate și finalitate politică.

13/25 august 1859 ● Înalta Curte de Justiție emite sentința sa nr. 114, soluționînd dosarul complotului împotriva lui Cuza Vodă: Schenk, Grün și Paskiewicz sînt condamnați la cîte 5 ani de temniță (locul de detenție — mănăstirea Snagov), alți patru implicați primesc cîte 1 an închisoare (locul detenției — temnița din București), iar Bontilă este pus sub supravegherea poliției timp de un an și jumătate. „Este prea mult pentru un delict de escrocherie — se comenta în cercul consulilor acreditați la București — căci în realitate această conspirație n-a fost decît o înșelătorie pentru a estorca bani cîtorva retrograzi imbecili".

20 ianuarie/1 februarie 1860 ● Vodă Cuza grațiază toate procesele de presă și amnistiază procesele de comploturi contra vieții sale. Cei condamnați pentru încercarea de atentat de la 30 martie/11 aprilie 1859 beneficiază și ei de clemența domnului, fiind însă imediat expulzați din țară.

Acum, ca și atunci, dubiul persistă: complot, bluff politic ori o banală escrocherie? Istoricii încă nu și-au spus ultimul cuvînt...

Gr. TOMESCU



1	2	3	4	5	6	7	■	9	10	11
2				■						
3						■				
4					■				■	
5			■							
6		■						■		
7									■	
8	■					■				■
9							■			
10				■						
11					■					

SIMPLE COINCIDENȚE

ORIZONTAL: 1) Dat pe viață (pl.) – Forma maximă a supărării. 2) Șah prin corespondență – A ieși la aer. 3) Capriciu spaniol cu o execuție „fortissimo"... – ...apreciat de madrileni. 4) A se ridica la putere – Ghem (pl.!). 5) Ceremonial obișnuit – Frînă de picior. 6) Își susține... cauza într-o formă concisă – Cuvinte din bătrîni (sg.) – Plecat fără plată! 7) Autostop pe șosele. 8) A deveni u[n] om... minunat – E de multă vreme. 9) Moment d[e] respiro într-o dispută dramatică – Cîștigător la [o] competiție de masă. 10) A se distanța pe teren [–] Termen pentru prima înfățișare. 11) Perioadă d[e] împliniri – A se ține scai de cineva.

VERTICAL: 1) O femeie bună de pus... în vitrin[ă]. 2) Înregistrează pierderi cu multă ușurință (fem[.]) – Iubitul Anei Lugojana. 3) Legătură... de limbă [–] Figură de prost gust. 4) Schimb de note la niv[el] înalt – Mînă de sare. 5) Hîrtie de calitate sup[e]rioară. 6) Depozit de fulgi – Arhitectură în sti[l] mare. 7) Uneori! – Alimentație de tip vegetarian [–] Începutul unui cîntec fără cuvinte. 8) Lucru... [d]ora – Mijloc de atragere! 9) Tip de plîngere (pl.) [–] Schimb de cuvinte cu scuzele de rigoare. 1[0)] Timp de expunere – O jumătate de ceas! – Antic[i]pație cuprinzătoare. 11) Contribuie la realizar[ea] unor bune înțelegeri pe plan internațional – M[o]bilă de casă.

Dicționar: TRA.

BIBI STOIANOVI[CI]

VARIA

Mic dicționar al erorilor curente



■ La întrebarea: cine a inventat vaporul acționat cu aburi, majoritatea vor răspunde: Robert Fulton. Realitatea este însă că primul vas acționat de un motor cu aburi i se datorează lui John Fitch. Cu un astfel de vas, acesta a transportat, în anul 1870, o încărcătură de mărfuri pe traseul Philadelphia—Trenton.

■ Bananul nu este un pom, ci o plantă arborescentă. Bananele se culeg cînd sînt încă verzi nu pentru a fi ferite de alterare pe lungile drumuri care le duc la consumatori, ci pentru că fructul ce se coace pe plantă nu este atît de gustos cum este cel ce se coace în magazie.

■ Banda rulantă nu este o invenție a lui Henry Ford, ci a lui Olds Motor Company, care, în 1902, a realizat, grație ei, o producție de 2 500 de automobile. Ford doar a perfecționat invenția lui Olds, reducînd timpul de montare a unui automobil de la o zi și jumătate la 93 de minute.

■ Big Ben (Marele Ben) nu este orologiul, nici turnul Westminster-ului, ci clopotul care, aici, bate orele. Acestui clopot, care cîntărește 13 tone, i s-a spus așa după numele lui Ben Hall, care, ca delegat al Parlamentului englez, a participat la montarea clopotului.

■ Majoritatea celor care au scris despre Iulius Caesar (între ei, și Shakespeare!) afirmă că acesta a fost ucis în Capitoliu. Nu este adevărat. Caesar a fost ucis lîngă statuia lui Pompei, din sala mare a Senatului. Deci, în cu totul altă parte!

■ Nu numai scoțienii cîntă din cimpoi. Diferite variante ale acestui instrument muzical găsim și în Spania, Italia, Franța, Cehoslovacia, țările balcanice, Scandinavia. Un instrument muzical similar era cunoscut și în Roma antică.

■ Se spune, ca un lucru bine știut: Cleopatra, împărăteasa Egiptului. Dar... care din ele? Căci au fost șapte împărătese ale Egiptului cu acest nume, nu una. (E adevărat, numai una a avut un rol deosebit în istorie...)

■ Ghilotina n-a fost denumită astfel după numele inventatorului ei. Cînd, în Franța, ea a fost folosită pentru întîia oară, nici nu se numea ghilotină. Nu este adevărat nici că așa-zisul ei inventator, francezul J.I. Guillotin, ar fi fost și prima sa victimă. (De altfel, ghilotina nici nu este, așa cum se crede, „invenție" franceză, ci italiană). În Franța, ea și-a început cariera din inițiativa unui anume Louis, care a adus cîteva mici modificări acestei vechi unelte de execuție folosită, cu veacuri în urmă, în Italia. Un timp, francezii au și numit-o „louision". Actuala denumire îi vine, e adevărat, de la medicul francez J.I. Guillotin, adversar al chinuirii barbare a celor supuși execuției în veacul al XVIII-lea (în timpul și după revoluția franceză). El a depus multă străduință pe lîngă revoluționari ca să accepte ghilotina ca mijloc de execuție care omoară instantaneu, fără mare suferință. Prima victimă a ghilotinei a fost tîlharul Pallisier, executat la 25 aprilie 1792.

■ Stilul gotic nu e deloc o caracteristică a construcțiilor vechilor germani — goții. Cuvîntul a apărut în epoca Renașterii și a fost folosit de Rafael, de Giorgio Vasari și de alții, care, atunci cînd vorbeau de arhitectura secolelor XII—XVI, care pentru promotorii clasicismului Renașterii apărea ca grosolană, barbară, o catalogau ca aparținînd „barbarilor", adică goților.

■ Greșesc și cei care presupun că habanera din opera „Carmen" este o melodie compusă de Bizet. Compozitorul a preluat-o de la Sebastian Iradier. Habanera nu este denumirea unei arii, ci a unui dans. Și nu provine din Spania, ci din Cuba (Havana — Habana — Habanera).

■ Miniaturile pictate nu se numesc așa din cauza dimensiunilor lor reduse. Inițial, termenul n-a avut nimic comun cu proporțiile picturilor. El provine din latinescul „miniatus", care înseamnă „pictat cu cinabru" (roșu aprins). Cu această culoare se pictau vignetele din vechile manuscrise. Mai tîrziu, denumirea s-a extins asupra tuturor tablourilor de mici dimensiuni.

■ Întrebați pe oricine, desigur nu pe un profesor de geografie, unde se află Mont Blanc. Aproape toată lumea o să vă spună că e în Elveția... Deși el e în Franța!

■ Nu este adevărat nici faptul — pe care generații întregi de școlari l-au învățat din cartea de geografie! — că, dacă te rătăcești într-o pădure, va fi suficient să iei ca „busolă" mușchii de pe copaci, ca să știi încotro e nordul. Pe un teren nivelat și uscat, mușchii, într-adevăr, cresc în primul rînd pe partea dinspre nord a copacilor. Dar într-o pădure deasă, ca și în văi, mușchii pot crește oriunde.

■ Pălăria zisă Panama nu-și are obîrșia în Panama, ci în Ecuador, Panama fiind doar centrul comercial unde s-au pus în vînzare, de la început, astfel de pălării.

■ S.O.S. nu înseamnă „salvați sufletele noastre" („save our sones"), nici „salvați vaporul nostru" („save our strip"). Practic, „S.O.S." nu înseamnă nimic! S-a indicat (începînd din 1908) ca „S.O.S." să fie semnalul de alarmă lansat de navele amenințate de naufragiu, datorită faptului că el se transmite (și se reține) foarte ușor prin alfabetul morse: trei puncte —trei linii—trei puncte.

T. CUTLIC
(după „Dicționarul erorilor curente" de T. BURMAN, S.U.A.)

Animalul — responsabil juridic?

Astăzi, constituie un truism juridic teza neresponsabilității animalelor pentru propriile lor fapte. Dar... nu întotdeauna a fost așa!

Înainte de a ne opri la unele manifestări în timp ale acestei curiozități a justiției umane – responsabilitatea juridică a animalelor și consecințele sale pe plan procesual – trebuie să semnalăm și faptul că, din vremuri imemoriale – și parcă pentru o simetrie compensatorie – omul însuși a avut a răspunde pentru atentatele sale la viața și integritatea corporală a animalelor (este adevărat, mult timp privite nu în ansamblul lor, ci doar ca indivizi izolați și... privilegiați). În secolul V î.e.n., areopagul Atenei a condamnat la moarte un copil care maltratase o pasăre, scoțîndu-i ochii. Se cunosc, de asemenea, sancțiunile extrem de drastice aplicate, din antichitate și pînă astăzi, celor cauzînd vreun rău animalelor „sacre", protejate de un tabu religios (berbecul, vaca, șacalul, ibisul și pavianul, crocodilul, pisica, uliul, șarpele – în diverse regiuni ale Egiptului antic; taurul, șarpele – în Mesopotamia antică; vaca – în legislația hindusă etc.).





Temeiul răspunderii juridice a animalelor l-a constituit săvîrșirea de către acestea a unui fapt ilicit, cauzator de pagube materiale, sau a unor atingeri aduse persoanei omului.

Datele noastre, culese pe o perioadă de un mileniu (sec. X–XX), arată că oamenii încredințau mai bucuros tribunalelor eclesiastice pedepsirea autorilor faptelor din prima categorie decît instanțelor seculare. Coincidență, naivitate, ipocrizie? – căci, după cum vom vedea mai departe, păgubitorii erau, practic, insesizabili și cu neputință de pedepsit. Cît privește pe delincvenții din a doua categorie – animale vinovate de atentate la persoana sau demnitatea omului (precum porcul, măgarul, cîinele, taurul etc.), ușor de înhățat *manu militari* – ei erau deferiți autorității temporale, pedepsele fiindu-le efectiv aplicate.

Animalele care, prin excelență, au compărut în fața instanțelor eclesiastice în calitate de pîrîți au fost insectele (lăcustele, omizile, gărgărițele etc.). Era firesc, dacă avem în vedere că, în evul mediu, epocă religioasă prin excelență, nenorocirile abătute asupra oamenilor – epidemiile, seceta, inundațiile, incendiile și invaziile insectelor dăunătoare etc. – erau considerate ca avînd o origine divină și căpătau un caracter expiator.

Împotriva acestor păgubitoare creaturi ale lui Dumnezeu, locuitorii pămînturilor devastate formulau o acțiune, adresată judecătorului eclesiastic competent prin intermediul unui procurator și cuprinzînd o indicare exactă a cîmpiilor, viilor, livezilor invadate, cu arătarea naturii și valorii pagubelor pricinuite. Pentru a se evita orice eroare asupra persoanei vinovaților și pentru a-i împiedica pe aceștia din urmă să pledeze mai apoi nulitatea citării, se făcea o lungă și minuțioasă descriere a animalelor devastatoare



„Execuția unei scroafe", într-o litografie din sec. XIX



Cu fraze lungi, cu multe întortochieri și repetiții, folosindu-se un limbaj pe cît de precis pe atît de colorat, se întocmea un adevărat „portret-robot" al răufăcătorilor. Totul – în latină, bineînțeles!

Luînd în considerare cererea, judecătorul ordona citarea pîrîților prin intermediul unui aprod, care se deplasa la „domiciliul" acestora și îi cita să apară „personal" în fața instanței, în ziua și la ora indicată, „spre a se auzi condamnați la părăsirea locurilor invadate – și aceasta cît mai repede, sub sancțiunea rigorilor legii". Neprezentîndu-se nici după repetarea de trei ori a citării, li se numea viețuitoarelor un curator, care trebuia să le personifice în instanță, și un avocat, care să le apere.

Asemenea cauze erau foarte căutate de avocații vremii, amatori, ca și cei de azi, de posibilitatea unei pledoarii de senzație. Tactica urmată era, îndeobște, dilatorie: avocații se străduiau să facă cît mai nebuloasă chestiunea, ridicînd tot felul de excepții și obiecțiuni, sprijinite pe un stufos amalgam de texte religioase și profane, de versete biblice și de versuri din autorii latini.

Un exemplu: procesul șobolanilor din dioceza Autun (Franța) (1512?), apărați de Barthélemy Chassenée, avocat devenit celebru de foarte tînăr tocmai datorită unor astfel de pledoarii. Cum citarea clienților săi fusese regulat îndeplinită, el a obținut mai întîi anularea ei, cu motivarea că „acțiunea intentată, interesînd pe toți șobolanii, era nelegal să fie citați doar unii dintre ei". Apoi, după ce judecătorul a dispus re-citarea șobolanilor prin intermediul preoților fiecărei parohii din dioceză, Chassenée a obținut lungi amînări ale termenului de înfățișare a pîrîților, insistînd asupra distanței „într-adevăr mari pentru piciorușele lor", asupra „dificultăților călătoriei", asupra primejdiei pe care o reprezentau, pentru clienții săi, numeroasele pisici din împrejurimi.

În sfîrșit, după epuizarea bagajului de subterfugii pe care îl oferea procedura vremii, avocații apelau la unicul și supremul lor argument de fond: animalul fiind lipsit de rațiune, nu putea fi ținut să răspundă *(Nec enim potest animal injuriam fecisse quod sensu caret)*. Își știau însă pledoaria sortită eșecului, căci jurisprudența era constantă în condamnarea clienților lor.

În cadrul probatoriului se dispunea și efectuarea de expertize, ale căror operațiuni de detaliu nu ne sînt cunoscute; experții, dintr-o prudență lesne de înțeles, se mulțumeau doar să consemneze rezultatul negativ al demersurilor întreprinse pe lîngă animalele devastatoare cu scopul de a le determina să părăsească pămînturile invadate. După care instanța, neuitîndu-și originea, prescria noi rugăciuni și chiar plata unei taxe suplimentare, reluîndu-se apoi dezbaterile în fond.

Lungimea excesivă a procesului îi silea adesea pe reclamanți să le ofere animalelor pîrîte unul sau mai multe loturi din pămînturile lor, cu titlu de onorabilă despăgubire pentru renunțarea la posesiunea lor uzurpatoare. Luînd act de această concesie, instanța pronunța condamnarea pîrîților la mutarea în locurile desemnate lor.

Dar procesul nu se încheia aici! Animalele condamnate contestau mai mereu, prin avocatul lor, sentința astfel emisă „afirmînd" că pămîntul cedat lor era steril sau necultivat.

Cînd și calea de atac era epuizată fără ca animalele să se încline în fața autorității lucrului judecat, ele erau, pur și simplu, amenințate cu pedeapsa supremă: excomunicarea (!!). Din nou, lungi și complicate dezbateri, după care se emiteau „monitoarele" – avertismente solemne, precedînd excomunicarea, și care trebuiau repetate de trei ori. Abia apoi se pronunța excomunicarea, însoțită de discursuri, procesiuni și... plata unei taxe.

În secolul al XV-lea, un proces similar celui al șobolanilor din Autun a fost intentat muștelor care devastau unul din cantoanele electoratului de Mainz (Germania). Judecătorul locului, în fața cărora au fost citate, le-a numit un tu- →



→ tore și un avocat (în virtutea fragilității și a stării lor de minoritate!). Apărate fiind cu deosebită elocvență, insectele au obținut să li se acorde un teren unde să se poată retrage.

În 1451, un proces împotriva lipitorilor din Berna (Elveția) a sfîrșit cu excomunicarea lor de către episcopul de Lausanne, fără a se cunoaște eficacitatea măsurii luate.

În schimb, la mijlocul secolului al XVII-lea, Gaspar de Bailly, avocat la Chambéry (Franța), scria următoarele: „În secolul trecut erau atîția țipari în lacul Geneva, că prăpădeau tot lacul. Încît locuitorii orașului și din împrejurimi au apelat la episcop pentru a-i excomunica, ceea ce, făcîndu-se, lacul a fost scăpat de năpastă."

Respectul pentru formă mergea pînă acolo încît se ajungea, uneori, pînă la torturarea animalelor, pentru a le face să-și „mărturisească" crimele! Într-o epocă în care tortura era chiar un mijloc recomandat pentru a se ajunge la „adevăr", numeroși au fost cei care au avut inițiativa de a interpreta manifestările suferinței animalelor torturate drept mărturisiri, consemnîndu-le ca atare în procesele lor verbale și motivînd astfel, în chipul cel mai serios din lume, pedepsirea delincventului.

În 1836, la Falaise (Franța), o scroafă a fost condamnată la mutilarea unui picior și a rîtului, urmată apoi de spînzurarea sa în furci, în piața publică, pentru că sfîșiase mîna și fața unui copil. În vederea îndeplinirii ceremonialului execuției, scroafa a fost îmbrăcată în haine omenești, pe față aplicîndu-i-se o mască umană.

Se întîlnesc, mai spre zilele noastre, și cauze părînd a acredita o nouă abordare jurisprudențială a chestiunii: omul este răspunzător pentru animalele a căror pază juridică o are, răspundere care însă nu-l exonerează pe animal, cele două coexistînd.

În 1846, la Pleternica, în Slovenia (pe atunci inclusă în Austro-Ungaria), un porc a fost judecat și executat pentru a fi mîncat urechile unei fetițe de un an; carnea animalului executat a fost îmbucătățită și împărțită cîinilor. În plus, proprietarul porcului a fost condamnat să asigure o dotă fetei, astfel încît, mai tîrziu, aceasta să se poată mărita, în ciuda mutilării suferite.

În 1906, marea presă internațională face vîlvă în jurul sentinței pronunțate într-un mic orășel elvețian (Delemont), într-o afacere criminală destul de comună în datele sale primare: un anume Marger fusese ucis de Schirrer tatăl și fiul, cu scopul jefuirii lui; crima se săvîrșise cu participarea efectivă a cîinelui celor doi. Procesul, în care cîinele a comparut în calitate de coautor al infracțiunii, s-a încheiat cu condamnarea celor doi ucigași la o îndelungată detenție, în timp ce cîinele a fost pedepsit cu moartea, considerîndu-se că, fără participarea sa, crima n-ar fi fost comisă.

Iată și o faptă de „vrăjitorie" săvîrșită de un animal, tradusă în fața justiției și aspru pedepsită:

La Basel (Elveția), magistrații orașului au condamnat, în 1474, la ardere pe rug un cocoș pentru fapta „împotriva firii" de a fi ouat în ou; autodafé-ul a avut loc pe un deal din apropierea orașului, cu aceeași solemnitate cu care ar fi fost ars un eretic uman, și a fost urmărit de o mulțime imensă.

Care este explicația atitudinii juridice atît de bizare (pentru noi, cei de astăzi) față de animale, de-a lungul unei perioade atît de îndelungate?

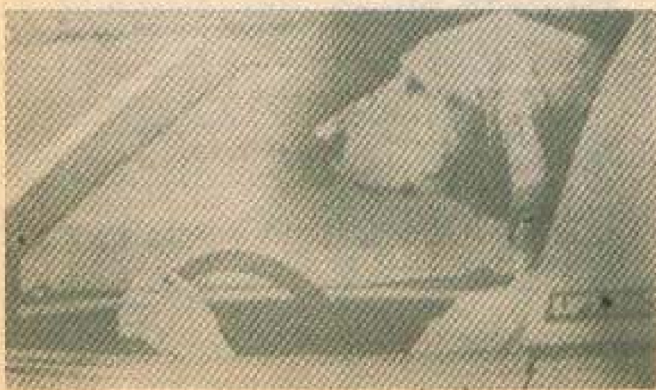
Un jurisconsult francez din secolul al XVI-lea, Laurent Bauchel, scria: „Dacă se mai văd încă animale spînzurate pentru vina de a fi mîncat un copil de leagăn, este pentru a-i avertiza pe tați și pe mame, pe doici și pe slujitori, să nu lase copiii singuri, sau să închidă atît de bine animalele încît acestea să nu poată face vreun rău", iar în lucrarea sa „Tratat asupra pedepselor și amenzilor atît în materie penală cît și civilă" (1673), Jean Duret, avocat al regelui Franței, afirma că, în cazul proceselor în care compăreau animale, nu era vorba de pedepsirea unui criminal, ci de a se inspira publicului grozăvenia crimei în sine.

Ceea ce înseamnă că practica instanțelor judecătorești medievale nu se inspira defel din ideea naivă a responsabilității animalelor. Procedura urmată față de acestea era doar un fel de simbol menit să readucă sentimentul justiției printre oameni, să insufle poporului de rînd respectul și teama față de justiție, ca și să-l sensibilizeze la pericolul reprezentat de animalele nepăzite.

Și dacă lucrurile stau așa, înseamnă că aprigă dispută filozofică, angrenînd nume sonore ale culturii universale (Descartes, Malebranche, Montaigne, Leibniz, Voltaire, Pascal, Buffon, Locke, Condillac, Cuvier, Broussais ș.a.), relativ la existența sufletului și a rațiunii la animale, nu a produs un ecou prea mare în lumea juriștilor, mai puțin sensibili la speculații teoretice de asemenea natură.

La urma urmei, dacă întreaga chestiune – mai sus doar schițată – este privită dintr-un punct de vedere strict pragmatic, cel al finalității (eliminarea animalului dăunător), vedem că, de secole, nimic nu s-a schimbat. Măsura de igienă socială s-a păstrat pînă astăzi, chiar dacă nu și formele în care era îmbrăcată.

GRIGORE TOMESCU



Un ogar la volan?

...Te oprești și îți freci ochii, uimit: visezi? Chiar și un agent de circulație, care nu-și pierde firea cu una, cu două, ar rămîne înlemnit, uitînd să mai ceară „actele, vă rog!", cînd ar vedea un ogar la volanul unui automobil. Și încă – așa cum ne arată imaginea – în chip de foarte conștiincios șofer, concentrat pe volan, cu privirea atentă... De fapt, este vorba de un fotomontaj, realizat de englezul Sam Somerset, din Chelsea. (Fotomontaj care ar fi fost perfect dacă nu s-ar zări, pe volan, o mînă omenească...)





AVEȚI TALENT DE DETECTIV?



Vă prezentăm 5 probleme de perspicacitate, spirit de observație, logică, deducție. Încercați să le dezlegați! (Soluțiile în paginile 310–316)



CE S-A ÎNTÎMPLAT CU „DUCELE DE WELLINGTON"?



Un val de indignare a cuprins întreaga Anglie cînd ziarele au anunțat furtul, la 21 august 1961, din Galeria Națională de la Londra, al vestitului tablou „Ducele de Wellington", una din capodoperele lui Goya. Vîlva produsă de dispariția tabloului, devenită subiect de dezbateri în Camera Comunelor, se explica prin faptul că acesta, pe lîngă marea sa valoare artistică, era un adevărat obiect sacru pentru englezi: el îl înfățișa pe cel care dobîndise o glorie aproape legendară prin victoria asupra lui Napoleon, în lupta hotărîtoare de la Waterloo, la 15 iunie 1815.

În răstimpul de aproape un veac și jumătate de cînd fusese pictat, tabloul trecuse prin diverse mîini, ajungînd, în cele din urmă, în colecția ducelui de Leeds, care, în iunie 1961, l-a vîndut, la licitație, unui miliardar american, pentru senzaționalul preț de 140 000 de lire (cea mai mare sumă oferită pînă atunci pe un tablou al maestrului spaniol!). Evenimentul a stîrnit un puternic val de proteste. Englezii nu se împăcau cu gîndul că tabloul va rămîne, poate, pentru totdeauna, dincolo de Atlantic, închis într-o colecție particulară, și au cerut guvernului să nu se aprobe scoaterea lui din țară. În cele din urmă, noul proprietar al tabloului a acceptat să-l vîndă guvernului și așa a ajuns „Ducele de Wellington" la Galeria Națională din Londra. Această agitație publică se pare că a atras atenția hoților asupra tabloului. După nici două luni de la expunerea sa, unul dintre cei peste 5 500 de vizitatori care intrau zilnic în muzeu – rămînînd, probabil, ascuns în spatele unei draperii după ora de închidere a galeriei – a scos tabloul din ramă și, pășind peste rețeaua de celule fotoelectrice de alarmă, situate la 18 cm de podea, a ieșit cu el printr-o fereastră dosnică. Făptașul, sau făptașii, nu lăsaseră nici o urmă. Să fi făcut oare parte din banda care, de cîteva săptămîni, dăduse lovituri similare, în Franța și în Statele Unite, sustrăgînd, din colecții și din muzee, tablouri a căror valoare se ridica la aproape 20 de milioane de dolari? Scotland Yardul se afla în fața unei enigme. Dar, iată, n-au trecut nici trei luni și, de peste ocean, sosește vestea →



că unui bogat colecționar newyorkez i s-a oferit, discret, celebrul tablou. După puțin timp, o veste similară vine din Franța. Interpolul pune în funcțiune toate mecanismele de care dispune și ofertantul din New York este dibuit. Dar cînd poliția vine să-l aresteze la hotelul în care locuia, îl găsește mort, otrăvit cu cianură. Crimă sau sinucidere? Nu se poate stabili nici identitatea individului, întrucît pașaportul acestuia se dovedește a fi fals. În schimb, ascuns sub o somieră, este găsit „Ducele de Wellington"... Dar, ca și pașaportul, este tot un fals! În Franța, cercetările își urmează cursul.

Surpriza cea mare apare tot la Londra, unde statului i se oferă spre răscumpărare tabloul furat. Statul refuză tranzacția, ca să nu creeze un precedent pentru noi furturi de opere de artă. Între timp, furturile de tablouri celebre se înmulțesc, atît la Londra, la Galeria O'Hara, cît și la Pittsburg și la Aix-en-Provence, pe Riviera franceză. Dar nici Interpolul și nici polițiile naționale nu stau cu brațele încrucișate.

O nouă ofertă, făcută la Paris, a „Ducelui de Wellington" aduce o mică rază de lumină, în sensul că vagi bănuieli duc spre un oarecare pictor Jean Luc, implicat cîndva în falsificarea unor tablouri. Poliția îl urmărește discret. Prea discret, se pare, fiindcă, iată, Jean Luc dispare. După cîteva zile cadavrul său este descoperit în apele unui rîu, la marginea unui sat. Corpul nu purta nici o urmă de violență, în afara unei lovituri în cap, pricinuită, probabil, de vreun bolovan din albia rîului.

Cercetările stabilesc că Jean Luc sosise în satul respectiv în urmă cu trei zile, însoțit de o tînără, Danielle Morgan, și închiriase o cameră în motelul din localitate. Diminețile, cei doi și le petreceau pe malul rîului, el pictînd frumosul peisaj înconjurător, ea citind. De altfel, pe șevaletul pictorului chiar s-a găsit un tablou în ulei, aproape terminat, înfățișînd tocmai rîul în care acesta se înecase.

Chiar Danielle anunțase la postul de poliție dispariția pictorului. Iată declarația ei: „În ajun, ca și în timpul nopții, plouase mult. În dimineața aceea era senin și Jean ținea neapărat să-și continue tabloul, susținînd că, după ploaie, lumina puternică a soarelui reliefează foarte bine contururile. Ne-am dus deci pe malul rîului, cu toate că iarba era încă udă. Eu m-am așezat pe o piatră mai înaltă și am citit tot timpul. Pe la ora 13 soarele a intrat iar în nori și a început să picure. Jean mi-a propus să mergem la masă. Înainte de asta a vrut să-și spele pensulele, drept care s-a îndreptat spre rîu. Din locul în care mă aflam nu-l mai puteam zări, căci coborîse pe micul povîrniș din lungul malului. Deodată am auzit un strigăt. Am alergat repede la rîu, dar n-am văzut decît apele mari învolburate, umflate de recentele ploi. Probabil că bietul Jean alunecase pe povîrniș și căzuse în rîu. Am strigat dar nu era nimeni prin preajmă. Începuse iar ploaia și am alergat repede la poliție, unde am anunțat cele întîmplate".

Poliția a găsit cadavrul la vreo cîteva sute de metri mai la vale. Nu exista nici un dubiu că Jean Luc alunecase, din imprudență, în apă, așa că raportul întocmit pe marginea cazului a fost lapidar: pictorul căzuse în apele furioase și se înecase.

Cum însă bănuiala asupra lui Jean Luc persista, în micul sat a fost trimis unul dintre cei mai buni inspectori ai poliției franceze, Pierre Duval. El a cercetat îndelung împrejurările morții lui Jean Luc, a privit tabloul neterminat, locul unde au stat cei doi și așa mai departe. Apoi s-a întors la Paris, unde, cu destulă greutate, a găsit-o pe Danielle Morgan. O femeie frumoasă, isteață, fără o ocupație precisă. A stat de vorbă îndelung cu ea, totuși n-a putut afla prea multe lucruri în plus. Danielle i-a declarat că îl cunoscuse întîmplător pe pictor și că acesta îi propusese o escapadă de vreo două săptămîni în apropierea Parisului. Femeia acceptase. Altceva nu mai știa despre Jean Luc.

Un mic amănunt i-a trădat inspectorului faptul că Danielle încerca să inducă poliția în eroare și că, deci, știa mai multe despre pictor. Pierre Duval a arestat-o. Cercetările ulterioare au scos la iveală că Danielle avea un cont la o bancă particulară, cont ce fusese substanțial completat după numai două zile de la întoarcerea femeii la Paris. Să-și fi primit plata pentru complicitatea ei la crimă?

Pînă la urmă, Danielle Morgan a făcut mărturisiri complete. Cînd acceptase să-l însoțească pe Luc în micul sat, ea fusese contactată de membrii unei bande care-i promiseseră o importantă sumă de bani în schimbul înlesnirii înlăturării pictorului. Motivul acestei înlăturări s-a

TELEX TELEX TELEX

■ **O REVOLUȚIE ÎN TELECOMUNICAȚII?** La un secol și jumătate de la apariția telegrafului Morse – capabil, în epocă, să transmită cîteva cuvinte pe minut – cercetătorii americani anunță că au pus la punct o nouă tehnică, de natură să revoluționeze telecomunicațiile. Cablul de cupru al lui Samuel Morse a fost înlocuit cu cabluri de fibre de sticlă prin care străbat raze de lumină în stare să transmită mesaje, inclusiv în imagini, cu o viteză concurabilă doar de aceea a sateliților de telecomunicații. Noua tehnică face posibilă transmiterea a milioane de cuvinte pe secundă – deci o întreagă bibliotecă în răstimpul în care abia ai deschide o carte!

■ **S.O.S. GORILELE!** Mai sînt, în Africa, doar vreo 300, și ele pe cale de dispariție, frustrate de teritoriile lor prin extinderea terenurilor agricole sau, cele mai multe, decimate de vînătorii-braconieri. Vînate, multă vreme, pentru carnea lor (cu nu mai mult de două decenii în urmă, restaurantele din Camerun încă serveau pofticioșilor niște foarte gustoase, se pare, „fripturi de gorilă"...) sau pentru grădinile zoologice, aceste animale sînt, de mai mult timp, obiectul unor „planuri de salvare" de anvergură și de durată. Grație unui astfel de plan, organizat în Ruanda, s-a reușit ca, pentru prima oară, numărul gorilelor nou-născute să-l depășească, în rezervații supravegheate, pe cel al gorilelor decedate. Planul a fost finanțat de organizații ale turiștilor care, scriu ziarele, „sînt fascinați de acești «veri» îndepărtați ai lor"...

■ **PANTOFI ELECTRONICI.** Binecunoscuta firmă „Adidas" anunță lansarea pe piață a unor „pantofi electronici" destinați sportivilor-alergători la curse. Un circuit integrat introdus în talpa „adidașilor" calculează distanța parcursă de

aflat repede. La o percheziție făcută în locuința pictorului au fost găsite cîteva copii, încă neterminate, ale unor tablouri celebre, comandate de respectiva bandă. Dar, după cum s-a aflat, Luc își manifestase intenția de a renunța la această activitate primejdioasă. De teamă ca pictorul, suspectat de poliție, să nu fie în stare să-și țină gura, banda decisese să-l suprime.

În ziua crimei, un membru al bandei, informat telefonic de Danielle, trecuse „întîmplător" pe la locul unde obișnuiau să vină cei doi. Schimbase cîteva vorbe cu pictorul, se prefăcuse că privește cum lucrează acesta și, la un moment dat, îl lovise în cap cu o măciucă pe care o purta ascunsă sub haină. Luc leșinase, iar individul îl cărase în spate pînă la malul rîului, aruncîndu-l în apele învolburate. Danielle s-a dus imediat la postul de poliție...

Din păcate, asta era tot ce știa Danielle. Cu toate strădaniile poliției, nu s-a putut da de urma criminalului și nici de a vreunui alt membru al bandei.

Ceea ce vă mai putem spune este că celebrul tablou al lui Goya a fost totuși recuperat (în anul 1965) și că acum se găsește din nou în Galeria Națională din Londra. Dar această recuperare n-a adus nici o lumină asupra furturilor pe scară internațională a unor valoroase opere de artă.

Concluziile Interpolului sînt ferme: există o întreagă rețea internațională, foarte bine organizată, ce operează în acest domeniu. (Firește, asta nu exclude apariția temporară a unor „specialiști" ce lucrează pe cont propriu, dar care pot fi descoperiți mult mai ușor.)

Iar acum, în încheiere, să ne întoarcem la Danielle Morgan și la inspectorul Pierre Duval. Bizuindu-vă numai pe faptele certe relatate în povestirea noastră și nu pe presupunerile cuprinse în ea, ați putea deduce care a fost amănuntul sesizat de inspector, ca încercare a Daniellei de a induce în eroare poliția?

•



MATEMATICĂ ȘI ȘARLATANIE

Nu o dată se poate citi, în ziare și în reviste, despre credulitatea unor oameni ce cad victime escrocilor. E vorba de tinichea vîndută drept aur, de automobile fictive achiziționate cu bani peșin, de cîte și mai cîte... Asemenea gen de înșelătorii nu este deloc nou. De multe ori i-au căzut pradă și oameni celebri.

Cel mai renumit caz de naivitate plătită cu bani grei a fost cel al matematicianului de renume mondial Michel Chasles, membru în Academia de științe și posesor al medaliei de aur a lui Royal Society din Londra, membru corespondent al academiilor din Berlin, Petersburg, Roma, Bruxelles, Stockholm, Madrid etc. Timp de cinci ani, din 1864 și pînă în 1869, savantul a fost dus de nas de un șarlatan care, speculîndu-i pasiunea de colecționar, i-a vîndut „scrisori" (falsificate) ale unor personalități de seamă din istoria universală. Și nu una două, nici o sută, două, ci exact 27 345 de „unicate" de acest fel! Asul în matematică și-a risipit, fără nici o socoteală, banii, plătindu-i falsificatorului nu mai puțin de 140 000 franci, o sumă impresionantă pentru acele vremuri.

Șarlatanul, pe nume Vrain-Lucas, îi spusese lui Chasles că deținea aceste scrisori de la moștenitorii contelui Bois-Jourdain (dacă savantul s-ar fi interesat cît de cît, ar fi constatat că numitul conte nici n-a existat vreodată!), posesorii unei mari colecții de manuscrise rare.

Iată doar două mostre din aceste „rarități":

Corespondența științifică dintre Pascal și Newton (între care și o scrisoare din anul cînd acesta din urmă era încă... un copil!);

o scrisoare „originală" a lui Galilei (transcrisă, cuvînt cu cuvînt, din „Histoire des Philosophes modernes", scrisă de Savérin cu o sută de ani mai tîrziu!).

O nedumerire l-a cuprins totuși pe Chasles atunci cînd Vrain-Lucas i-a →

TELEX TELEX TELEX

alergător în timpul antrenamentului, viteza marșului, durata acestuia și consumul de calorii al sportivului. Un semnal luminos permite reglarea lungimii și ritmului pasului. Informațiile sînt afișate pe un ecran încorporat în limba pantofului.

■ **ÎNTÎLNIRE CU DINOZAURII.** Un buletin al Societății internaționale de cryptozoologie, cu sediul în Elveția, anunță că biologul Marcellin Agnagna, lucrător la Ministerul apelor și pădurilor din Congo, declară că ar fi zărit, în zona lacurilor Likoula, un dinozaur în carne și oase – care, firește, a dispărut instantaneu. Animalul, după declarațiile informatorului, ar fi fost de culoare brună, măsurînd între 5 și 8 metri lungime și cîntărind între 3 și 5 tone. Despre existența unor dinozauri în zonă, cunoscuți sub numele de „mokélé-mbembé", vorbesc și băștinașii. Curios este însă că nimeni, pînă azi, n-a descoperit, prin aceste locuri, măcar un os de „mokélé-mbembé".

■ **TEXT-TELL CONTRA TELEX.** O firmă olandeză a pus la punct un aparat denumit „Text-tell", capabil să transmită, în numai 3 minute, 7 500 de caractere (litere), față de numai 1 200, expediabile în prezent prin telex. Textul emis de „Text-tell" este recepționat de un ordinator instalat la destinatar.

■ **ARMĂ ANTIRECHIN.** Cercetătorii japonezi au identificat 6 ichtyotoxine secretate de unele specii de limbă-de-mare, pe care le-au botezat „pavoninine" și care, afirmă ei, resping rechinii. Se pare că „pavonininele" blochează receptorii olfactivi și gustativi ai rechinului, ele posedînd, în plus, și însușiri hemolitice. Dacă aceste substanțe vor fi sintetizate, ele vor constitui o „armă antirechin" dintre cele mai redutabile.

→



oferit scrisori – redactate în franțuzește! – adresate de Alexandru cel Mare lui Aristotel și de Cleopatra lui Iulius Cezar. Escrocul i-a explicat savantului, fără să șovăie, că, firește, scrisorile respective nu sînt originalele, ci traduceri – autentice! – din secolul al XVI-lea; și că, din moment ce traducerile sînt autentice, au existat și originalele!

Pînă la urmă, șarlatanul a fost totuși demascat, fiind condamnat la doi ani de închisoare. Iar savantul și-a mistuit în tăcere suferințele deziluziei, ceea ce nu l-a împiedicat să atingă vîrsta de 80 de ani, murind la 8 decembrie 1880, poate cu părerea de rău că matematicianul din el îi curmase satisfacțiile de colecționar. De ce? Fiindcă descoperirea falsurilor a pornit de la bănuiala ce a încolțit în mintea lui Chasles atunci cînd Vrain-Lucas i-a oferit o scrisoare „originală" a unui vestit matematician al secolului al XVI-lea, adresată unui prieten. O scrisoare al cărei autor își exprima bucuria că atît el, cît și ceilalți cinci frați ai săi ajunseseră celebri în domeniile lor de activitate. „Sîntem primii – scria matematicianul – așa cum, printr-o coincidență, tot numere prime sînt și vîrstele noastre, care, dacă le adunăm, dau ca rezultat norocosul număr 333!" De cum a citit scrisoarea, Chasles a înțeles că ea nu poate fi originală. Așa au început investigațiile care au dus la descoperirea falsurilor.

Nu vă cerem să dați dovadă de înalte cunoștințe matematice, întrucît nu este nevoie de așa ceva pentru a afla ce l-a făcut pe savant să-și dea seama că se află în fața unui fals. Nu pentru că el ar fi știut prea multe despre matematicianul din veacul al XVI-lea, care, într-adevăr, avea cinci frați; și nici pentru că ar fi descompus, într-o clipită, numărul 333 în numere prime. Este vorba de altceva...



TALISMANELE TRIBULUI IFUAGOS

Pe platourile munților nordici de pe Insula Luzon – cea mai mare din Arhipelagul Filipine – trăiește un trib, numit Ifuagos, într-o totală izolare de cei 11 000 000 de locuitori ai satelor și orașelor înconjurătoare. Viața oamenilor acestui trib nu se deosebește cu nimic de cea a strămoșilor lor de acum cîteva mii de ani. Un ifuagos nu poartă alt veșmînt decît o bucată de pînză, pe care și-o înfășoară în jurul pîntecelui și al șalelor, și o pălărie uriașă, făcută din paie, care-l apără de arșița soarelui. Organizați în familii numeroase, acești primitivi locuiesc în colibe rudimentare, improvizate din nuiele împletite în jurul unor copaci sau între stînci. În interiorul colibelor nu se află decît culcușurile, făcute din frunze, ale membrilor familiei. Nici o mobilă, nici un obiect de prisos, ifuagos-ii mulțumindu-se cu pînza care-i îmbracă, cu pălăriile de paie și cu pipele de bronz de care (mai ales femeile) nu se despart niciodată. Pentru sezonul ploilor au „impermeabile" făcute tot din paie. Cei mai „bogați" au și niște „bijuterii", cercei și coliere, meșteșugite de ei din pietre. Hrana și-o asigură cultivînd un soi de cartofi, precum și o varietate de orez pe care-l transformă în făină, folosind pentru asta uneltele milenare ale străbunilor: căușul de lemn și bătătorul gîtuit la mijloc.

Deși drumurile care să ducă la platourile locuite de tribul Ifuagos sînt inexistente, un reporter de la revista franceză „Sciences et voyages" a reușit să ajungă pînă la ei și, cu ajutorul cîtorva pungi cu bomboane, să le cîștige simpatia, ca să le poată studia viața și obiceiurile. Acum 100 de ani, ne povestește reporterul, „ifuagos" însemna „tăietor de capete", obiceiul moștenit din strămoși fiind ca tînărul pretendent la căsătorie să ofere logodnicei sale capul unui dușman „vînat" în tribul vecin. Astăzi, obiceiul a fost abandonat și s-a înființat o „casă a logodnelor" – o colibă ceva mai mare – unde fetele și băieții se adună în fiecare seară și petrec împreună. După un timp, o serie de perechi se declară „căsătorite" și se stabilesc în colibele părinților.

Reporterul de la „Sciences et voyages" afirmă că femeile tribului sînt atrăgătoare și istețe și că aceste însușiri ale lor se explică prin următoarea legendă:

În urmă cu mult timp s-a zvonit că,

TELEX TELEX TELEX

■ **BOXUL LA INDEX.** În Norvegia, boxul e interzis. Cel ce se urcă pe ring, fie și numai pentru un simplu antrenament, riscă trei luni de închisoare și o amendă usturătoare. Motivul: sportul cu mănuși poate duce la vătămarea gravă a concurenților și, în plus, îi poate incita pe spectatori la violență. Nimeni nu pune însă sub semnul întrebării un sport care, de asemenea, are atingere cu violența – este vorba de hocheiul pe gheață – dar care-i pasionează enorm pe norvegieni!

■ **FRIGUL ȘI PLANETELE.** Dacă e frig, e din vina planetelor – afirmă Ren Zhenqiu, de la Academia de științe meteorologice, și Li Zhisen, de la Observatorul astronomic din Beijing, care au studiat istoria climei terestre de-a lungul a cinci mii de ani. De fiecare dată cînd, spun cei doi, „sinodul planetelor" se petrece într-o lună a iernii, iernile care vor urma vor fi foarte reci. „Sinodul" este alinierea tuturor planetelor (în afară de Pluton) de o parte a Soarelui, în timp ce Pămîntul rămîne, singur, de cealaltă parte. Ultimul „sinod" a avut loc la 5 noiembrie 1982 și, după iernile ce l-au urmat, s-ar părea că opinia este justă.

■ **ZAHĂRUL ÎN CHIRURGIE.** Un grup de chirurgi francezi au demonstrat că, prin presărarea cu zahăr tos obișnuit peste rănile care se vindecă greu după operație, se poate evita formarea de puroi, accelerîndu-se totodată procesul de cicatrizare. Un număr de bolnavi cu asemenea plăgi au fost tratați cu antibiotice; la o altă grupă de bolnavi a fost folosit zahărul. În primul caz, tratamentul a durat în medie 85 de zile, în al doilea – 54 de zile. Se presupune că zahărul joacă aici același rol ca și în dulceață – anihilează microorganismele și le distruge.

■ **CINE ARE NERVII MAI TARI?** Pe baza experienței furnizate

dintr-o peșteră la care avea acces doar soția șefului de trib, cîteva femei sustrăseseră mai multe pietre lucitoare, considerate drept talismane. Se credea că aceste pietre aveau darul de a le da un farmec aparte celor ce le purtau. Aflînd despre această ispravă, șeful tribului a ordonat ca fiecare bărbat care știe că nevasta sa posedă un asemenea talisman s-o oblige să-l dea înapoi; altfel, bărbatul va fi aspru pedepsit.

Dar, curios, fiecare bărbat din trib știa foarte bine care sînt femeile care au talismane, cu o singură excepție: despre nevasta lui nu știa nimic. Mai exact spus, nu știa nici dacă are, nici dacă nu are un asemenea talisman. În momentul cînd neînduplecatul șef a luat amintita hotărîre, fiecare bărbat din trib cunoștea 12 soții (ale altora!) posesoare de talismane, fără să fie însă sigur dacă soția sa are ori nu o astfel de piatră fermecată.

A trecut o săptămînă și nu s-a întîmplat nimic. Atunci, unul dintre bătrînii tribului i-a atras atenția șefului că hotărîrea luată de el nu are nici o valoare: din moment ce nici unul dintre bărbați nu știe dacă soția sa are sau nu vreun talisman, firește că nu-și poate obliga consoarta să-l predea. Șeful l-a întrebat pe bătrîn dacă el crede că ar exista vreun bărbat care, în cazul în care nevastă-sa ar poseda un talisman, s-ar preface că nu știe asta. Sînt sigur, i-a răspuns bătrînul, că oricare bărbat, într-un asemenea caz, ar obliga-o pe nevastă-sa să predea piatra. Ei bine, atunci – i-a răspuns, sigur pe el, șeful tribului – ai să vezi că, în curînd, o să reintru în posesia talismanelor!

Și șeful a avut dreptate, relatează reporterul de la „Sciences et voyages". Nu peste multe zile, toate femeile tribului au fost obligate, de către soții lor, să predea talismanele luate din peșteră!

Și acum, vă invităm să răspundeți: de unde a știut fiecare soț că și soția sa posedă talismanul farmecului, ținînd seama că ceilalți nu i-au spus acest lucru? Și în a cîta zi de la porunca șefului tribului a avut loc predarea talismanelor?



TAINA SARCOFAGELOR

În 1935, un egiptolog a descoperit, în apropierea piramidei lui Kheops, o dună sub care se afla o mică piramidă. Papirusurile găsite cu acest prilej atestau că ea aparținea unor familii înrudite, Ninindu, Zadandu, Turmunad și Skina. În cele nouă sarcofage din încăperea mortuară fuseseră depuse mumiile a patru bărbați și patru femei, soț și soții, urmele rămase dovedind că mumia din ultimul sarcofag fusese luată cu mult timp înainte. Să fi avut ea vreo legătură cu Kheops, a cărui mumie n-a fost găsită niciodată? Unii arheologi au încercat să dezlege secretul interpretînd ordinea în care erau așezate sarcofagele, în sensul cronologic sau al gradului de rudenie. Dar nu s-a putut ajunge la nici un rezultat. În tot cazul, ceea ce știm este că s-a discutat mult despre a cui fusese mumia din sarcofagul gol, aflat al doilea din stînga sarcofagului lui Zadandu. În cele din urmă s-a lămurit ce sex a avut persoana din sarcofag, datorită unei inscripții scoase de sub dărîmături, care dădea cîteva indicații. Anume că sarcofagul lui Zadandu era așezat între sarcofagele a două femei, iar că sarcofagul soției lui Zadandu era la dreapta lui, peste un sarcofag. De asemenea, că sarcofagul soției lui Turmunad se găsea așezat între sarcofagele a doi bărbați. În sfîrșit, s-a mai aflat că sarcofagele lui Turmunad, Ninindu și Skina nu se aflau între două sarcofage de femei și nici între două sarcofage de bărbați. Acestea au fost elementele ce au putut da răspuns la întrebarea: fusese a unui bărbat sau a unei femei mumia din sarcofagul al doilea din stînga lui Zadandu? Dv. ce ziceți? (Chiar după dezlegarea acestei taine nu s-a putut merge mai departe, iar bănuiala că aici și nu în marea piramidă s-ar fi aflat în realitate mumia lui Kheops a rămas tot fără răspuns, cel puțin deocamdată.)

TELEX TELEX TELEX

de o practică îndelungată, stomatologii au ajuns la concluzia că bărbații leșină la dentist mai mult decît femeile. Cele mai multe leșinuri se constată la bărbații în vîrstă de pînă la 30 de ani, iar orele cele mai „propice" sînt cele ale dimineții.

■ **NU DOAR FICȚIUNE.** Povestirile despre Mowgli și despre Tarzan sînt considerate de aproape toată lumea invenție pură. În realitate, lucrurile nu stau deloc așa. Elementul esențial al acestor povestiri, „adoptarea" și creșterea de copii mici de către maimuțe, este strict autentic: în lume se cunosc peste 30 de asemenea cazuri.

■ **FLUTURII ÎN SUPERLATIVE.** Iubitorii de fluturi (mai mulți decît ne imaginăm!) au acordat următoarele superlative grațioaselor lepidoptere: cei mai colorați – fluturii de la Tropice și din America de Sud; cei mai mari – fluturii din specia „Birdwing" („aripi de pasăre"), care trăiesc în Australia și au o deschidere a aripilor de 30 cm; cei mai harnici la zbor – fluturii din specia „Monarhul", trăitori în S.U.A., Malaesia și Australia, care acoperă zilnic, cu zborul lor, cel puțin 30 km; cei mai gălăgioși – fluturii denumiți „Spărgătorii", originari din America de Sud, producători ai unor sunete similare celor emise de descărcările electrice de înaltă tensiune; cei mai mofturoși – fluturii ziși „de lămîie", care refuză altă hrană în afara nectarului oferit de florile de lămîi, și cei cu numele „Corbul", ce se hrănesc exclusiv cu nectarul de oleandru.

■ **„OCHII ALGELOR.** Algele „nu văd" – așa se știe dintotdeauna. Iată însă că, recent, oamenii de știință au descoperit o varietate de alge, aparținînd speciei „Chlamydomonas", care posedă un sistem vizual, datorat unui pigment denumit „rhodopsină", pe care îl conține și ochiul omului. Așadar, dacă, în timp ce vă scăldați în mare, o algă se dă la o parte din fața dv., aveți de-a face cu „Chlamydomonas"!



IEPURII ȘI VARIOLA



Mulți cred că în timpurile vechi practicile medicale se bazau pe tehnici foarte rudimentare, care ne-ar face astăzi să zîmbim. Dar lucrurile nu stau nici pe departe așa. De exemplu, unele medicamente „miraculoase", cum ar fi antibioticele, par să-și aibă originea în Egiptul antic. Un papirus pe teme medicale din perioada dinastiei a XI-a vorbește de ciuperci și mucegaiuri dezvoltate pe suprafața iazurilor și prescrise în tratamentul rănilor infectate sau deschise. Să fi cunoscut egiptenii penicilina cu 4000 de ani înainte de Fleming? Oricum, efectul antibiotic era cunoscut în antichitate. Țărîna fierbinte și sucul de soia, care au proprietăți antibiotice, erau folosite de vechii greci și de medicii Chinei antice pentru vindecarea rănilor și combaterea furunculelor.

În Egiptul antic se foloseau diferite substanțe minerale pentru anestezia care precede o intervenție chirurgicală. Era cunoscută și relația dintre sistemul nervos și mișcarea membrelor, astfel că se puteau înțelege cauzele paraliziilor. (Papirusul Smyth conține, în acest sens, descrierea a nu mai puțin de 48 de cazuri clinice!) Medicii din țara piramidelor cunoșteau, de asemenea, funcțiunile inimii și arterelor, știau să numere și să aprecieze bătăile pulsului. Imhotep (4500 î.e.n.), constructorul piramidei Zoser, este considerat primul medic calificat din istoria omenirii.

Serioase cunoștințe medicale dețineau și vechii indieni. Medicii lor știau ce este metabolismul, cunoșteau sistemul circulator, aveau noțiuni de genetică și de anatomie a sistemului nervos. Ei ajunseseră la o fază extrem de avansată în înțelegerea mecanismelor de transmitere ereditară a unor caractere specifice. Textele medicale comentau teme din cele mai diferite, cum ar fi: tehnicile chirurgicale de secțiune cezariană, neurochirurgia și folosirea selectivă a anestezicelor. Sushrutha (secolul V î.e.n.) a redactat o listă de metode de diagnostic în 1 120 de boli diferite, a descris 121 de instrumente chirurgicale și a pus la punct primele metode de chirurgie plastică și reparatorie.

Sactya Grantham, o carte a brahmanilor, compilată în jurul anului 1500 î.e.n., conține următoarea descriere a metodei de vaccinare antivariolică: „Se ia pe vîrful cuțitului conținutul zonei inflamate, se injectează în brațul omului și se amestecă cu sîngele său. Apare o creștere a temperaturii, dar boala va trece foarte repede, fără să creeze complicații". I se atribuie de obicei lui Edward Jenner (1749–1823) descoperirea metodei de vaccinare; dar se pare că totuși prioritatea le aparține vechilor indieni.

De altfel și faptul că se redau în amănunt experiențele pe care oamenii ai Indiei antice le încercau pe animale, pentru a studia modul în care se face contagiunea, ilustrează gradul avansat al medicinei hinduse. Iată, de exemplu, descrierea unor experiențe cu iepuri privind contagiunea cu virusul variolei. (Întrucît această descriere am găsit-o potrivită pentru alcătuirea unei probleme de perspicacitate, i-am modificat cîteva elemente neesențiale. De asemenea, pentru a înlesni înțelegerea datelor, am dat cîte un nume celor opt iepuri).

Așadar, erau opt iepuri, patru masculi și patru femele: Abu, Acu, Adu și Afu, respectiv Bea, Bia, Boa și Bua.

Virusul variolei a fost inoculat iepurelui Acu. El a fost închis într-o cușcă cu o femelă, pe care a molipsit-o. Aceasta, la rîndul ei, a fost împerecheată cu iepurele Abu, pe care l-a molipsit. Au urmat, mai departe, o serie de alte împerecheri, de fiecare dată virusul variolei fiind transmis, de la femela sau masculul bolnav, partenerului. În mod sigur, în decursul experimentării Adu a transmis virusul unei femele, ce l-a transmis unui mascul, care – la rîndul său – a îmbolnăvit-o pe iepuroaica Bea. De asemenea, Afu a transmis boala femelei care a dat-o iepurelui ce a transmis-o femelei Bia. Se mai știe că Bua a transmis virusul unui mascul, care n-a fost în nici un caz împerecheat cu Boa, iar Boa n-a fost împerecheată cu Afu. Puteți deduce cine a transmis virusul variolei iepurelui Adu, cunoscînd faptul că, de fiecare dată cînd au fost băgați în aceeași cușcă un mascul și o femelă pentru împerechere, numai unul purta virusul bolii?

VALENTIN RĂDULESCU





Aveți talent de detectiv?



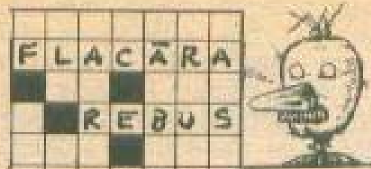
soluțiile problemelor din paginile anterioare

CE S-A ÎNTÎMPLAT CU „DUCELE DE WELLINGTON"?

Inspectorul Pierre Duval a fost mințit, evident, de Danielle Morgan atunci cînd aceasta i-a povestit întîmplarea cu căderea în apă a pictorului. Ea a afirmat că pictorul coborîse la rîu ca să-și spele pensulele. Or, după cum s-a arătat, peisajul aflat pe șevalet era o pictură în ulei... Și nu există pictor, chiar începător, care să-și spele în apă pensulele mînjite cu vopsea de ulei!

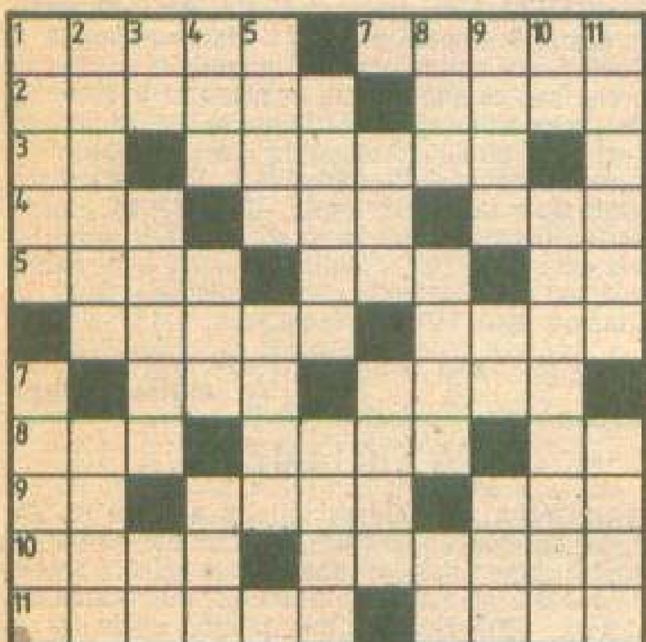
MATEMATICĂ ȘI ȘARLATANIE

După cum este cunoscut, toate numerele prime sînt impare, cu excepția lui 2. Deci două numere prime, adunate, dau ca sumă, neapărat, un număr par. Același lucru este valabil, firește, și pentru suma celor șase numere prime care reprezintă vîrstele celor șase frați.



ÎN VALE

ORIZONTAL: 1) Actriță americană de origine irlandeză (Maureen), partenera lui Donald Crisp din filmul „Casa din vale", regizat de John Ford (2 cuv.) – Pădurarul din nuvela romantică „Valea-Dracului" de Ion Agârbiceanu. 2) „Valea...", mare compoziție pictată de Nicolae Grigorescu pe baza desenelor realizate în timpul Războiului pentru Independență (nom.) – „Pădurea din Valea-..." și-a intitulat Ion Pillat una din poeziile sale. 3) Emil Sava – Poet român (1891–1945), din a cărui vastă creație lirică menționăm poezia „Cucul din Valea-Popii". 4) Abr. milit. pentru „adăpost" – Fluviu în U.R.S.S., a cărui vale străbate cîmpia Siberiei de Vest – Emiratele Arabe Unite (siglă). 5) Secol – Zeul lunii la vechii egipteni – Romulus Rusan. 6) „...din vale", roman aparținînd scriitorului de naționalitate maghiară din țara noastră Kovács György (pl.) – Camere. 7) Poet, prozator și critic literar american (1809–1849), autorul poeziei „Valea Neodihnei" – Mare în grad (pop.). 8) Țesătură groasă de lînă – Văi înguste, lipsite de albii majore, între doi pereți înalți și abrupți, cum sînt cele de pe cursul rîului Bicaz – Eugen Simion. 9) Perete! – Scriitor contemporan (Aurel), autorul schiței „Reuniunea din Valea-Mare" – Principal rîu din țara noastră, care își sculptează valea în piemonturile din sudul Carpaților Meridionali, străbătînd Cîmpia Română pînă la vărsarea în Dunăre. 10) „...din vale", roman al scriitorului englez Richard Llewellyn, al cărui titlu original este „Ce verde era valea mea" – Scriitoare română (1900–1970), semnatara romanului „Pe văile Argeșului" (Sanda). 11) Din opera acestui scriitor român (1891–1962), menționăm volumul de proză pentru tineret „În valea marelui fluviu" – „Valea..." este titlul unui roman de Dragoș Vicol publicat în anul 1953 (neart.).



VERTICAL: 1) Vale prin care curge apă numai cînd plouă – Albia minoră a unei văi. 2) Lingvist, istoric și scriitor român (1838–1907), autorul poeziei „Muntele și valea" – Scriitor contemporan (Ion) din a cărui lirică am ales poezia „Întoarcere pe aceeași vale". 3) Anton Holban – Cîmpie specifică regiunilor subtropicale și temperate sud-americane (var.) – Seleniu (simb.). 4) Ropot (reg.) – „Consum biochimic de oxigen" (abr.) – Rîu în Algeria. 5) Pitorească vale în nordul Italiei – Valea..., sat în comuna Lunca de Jos din județul Harghita. 6) Porțiune a unei văi, acoperită permanent sau temporar cu apă – Localitate în Turcia. 7) Prenume feminin – Localitate în Laos. 8) Barcă polineziană cu balansier – „Valea...", roman haiducesc, învăluit într-o atmosferă baladescă, aparținînd lui Eusebiu Camilar (nom.) – Victor Felea. 9) Valea Roșie, din comuna Mitreni, situată pe valea Argeșului (pl.) – Afirmație – Afluent al rîului Bicaz, la vest de Lacul Roșu. 10) Simbolul cromului – Extravaganta lady din romanul lui Honoré de Balzac „Crinul din vale". 11) Văi largi, caracteris- →



Singura posibilitate ca această sumă să fie exprimată printr-un număr impar este ca ea să cuprindă și numărul 2. Or, nu se poate vorbi de... „celebritatea", într-un domeniu de activitate, a unui copilaș de 2 ani!

TALISMANELE TRIBULUI IFUAGOS

Faptul că, pînă la urmă, fiecare bărbat și-a dat seama că și femeia lui posedă „talismanul farmecului" are următoarea explicație: dacă în trib ar fi existat o singură femeie posesoare a acestei pietre, singur bărbatul ei ar fi fost în necunoștință de cauză, socotind că în tot tribul nu există nici o soție care posedă talismanul. Aflînd de la șeful tribului că există totuși o femeie care-l are, și-ar fi dat seama imediat că aceasta este chiar soția lui și, în consecință, ar fi obligat-o să predea talismanul chiar în prima zi. Dacă ar fi fost în cauză două femei, fiecare dintre soții lor, cunoscînd-o ca posesoare pe nevasta celuilalt, s-ar fi așteptat s-o vadă pe aceasta predînd talismanul. Neîntîmplîndu-se acest lucru, fiecare din ei și-a dat seama că există o alta, în afara celei pe care o cunoaște el și în afara celeilalte femei de care era sigur că nu au talismane: adică tocmai soția lui! Urmînd raționamentul, ajungem în ziua următoare aceleia cînd numărul femeilor din trib posesoare de talismane este egal cu numărul zilelor care au trecut de cînd șeful de trib a dat ordinul cu pricina. Acum, fiecare bărbat își dă seama că și soția lui este posesoare a unui talisman al farmecului și își obligă consoarta să-l predea. Este ziua a 13-a.

TAINA SARCOFAGELOR

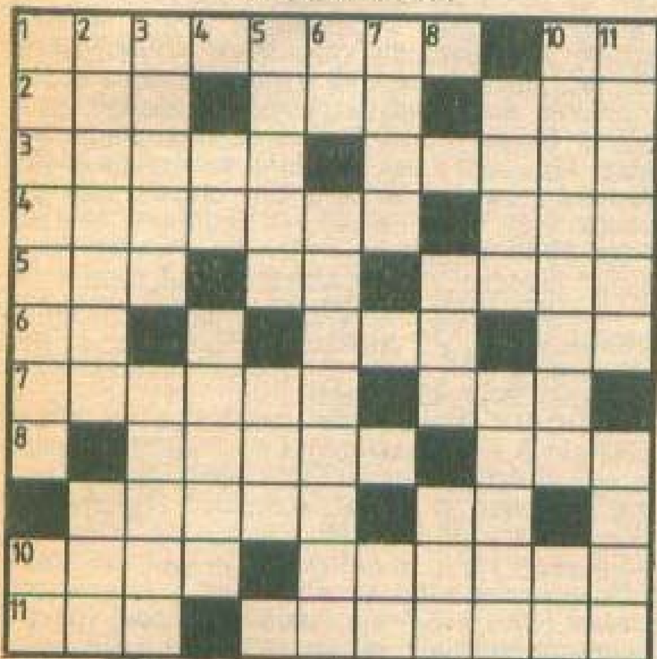
Știm deci că sarcofagul lui Zadandu se găsea între sarcofagele a două femei, iar al soției sale, spre →

→
tice unor deşerturi nord-africane, avînd fundul acoperit cu nisip şi pietriş – Vedetă de cinema.

Dicţionar: ADP, OBI, IAH, ROP, CBO, LAR, AVIO, HOMA, SENO, AMA, OII.

IANCU PANTALON
GH.AL. KISSLING, Bîrlad

INSECTAR



ORIZONTAL: 1) Arahnidă ce posedă la extremitatea posterioară glande veninoase care se deschid în vîrful unui ac – Urmă de insectă! 2) Aproximativ – ...-furnicilor, insectă asemănătoare cu libelula (neart.) – Rîu în Canada. 3) Organele de zbor ale unor insecte (sg.) – Gîndac mare, negru, cu pete galbene, care trăieşte în pădurile de conifere. 4) Insecte din ordinul coleopterelor, de culoare neagră-castanie, cu mandibule ca nişte coarne de cerb – Abr. latină pentru „în retro". 5) Dimie – Dînsa – Scriitor român, autor al volumului „Fluturele de ivoriu" şi al piesei într-un act „Fluturele beat" (Ştefan; 1905–1977). 6) Cap de buruză! – Grup compact de albine sau de alte insecte aflate în zbor – 2-3 coleoptere! 7) Carte populară cuprinzînd viaţa şi opera lui Esop, din care desprindem fabula „Furnica şi porumbiţa" – Siglă pentru Republica Socialistă România. 8) Albină femelă, mai mare decît albinele lucrătoare, care depune ouă – Curaj (reg.). 9) Scriitor român, autor al volumului pentru copii „Cutia cu greieri" (Nicolae; 1936–1987) – Aripi de albină! 10) Muscă africană care provoacă boala somnului – Fluture mare, cu aripi de culoare albă, ale cărui omizi se hrănesc cu frunze de varză. 11) Cîntec de greier – Familie de insecte coleoptere, dăunătoare pentru culturi, cu mirosul foarte dezvoltat.

VERTICAL: 1) Insectă din ordinul coleopterelor, cu corpul lat şi turtit, de culoare neagră, considerată sacră de vechii egipteni – Pecete! 2) Insectă coleopteră numită şi gîndac-de-mai – Localitate în Franţa. 3) Larvă de fluture care se hrăneşte cu frunze – A înzăpezi (reg.). 4) Cuvînt la despărţire – Pietre semipreţioase, cu luciu sticlos. 5) Instrumente speciale pentru prins fluturi sau alte insecte – Fire de urzeală. 6) Bluze rustice – Gîndaci (reg.). 7) Servesc la înmulţirea păsărilor şi a insectelor, fiind depuse, de către acestea din urmă, în număr foarte mare (dim.) – Aluminiu (simb.). 8) Cuvînt care imită zgomotul intermitent produs de greier sau de alte insecte – Localitate în S.U.A. 9) Asigurau ordinea publică la noi în sec. 18–19 – Insecte din ordinul ortopterelor care trăiesc în locuri întunecoase. 10) Bărbătuşul albinei, care serveşte doar la înmulţire (pl.) – În cadă! 11) Fluture de zi, foarte frumos colorat, ale cărui larve se dezvoltă pe urzici – Molia..., numele unui fluture mic, cu pete cafenii, care îşi depune ouăle pe fructele abia formate (nom.; pl.).

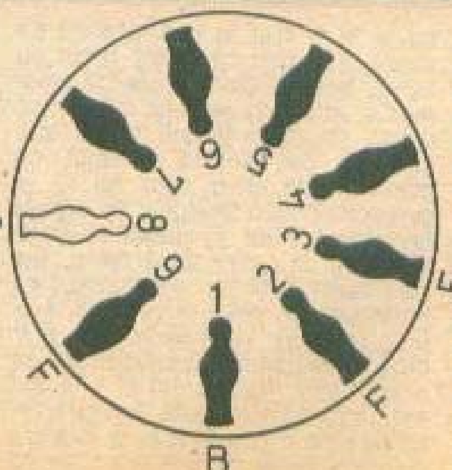
Dicţionar: ARM, ŢIGÎI, INR, VIM, VER, ALF.

MIHAI ZGUBEA

LA OGLINDĂ

ORIZONTAL: 1) Mama vitregă a Albei ca Zăpada, din basmul omonim scris de aceşti doi cunoscuţi povestitori germani, are o oglindă fermecată – Mare prozator şi dramaturg rus (Anton Pavlovici; 1860–1904), autor, printre altele, şi al

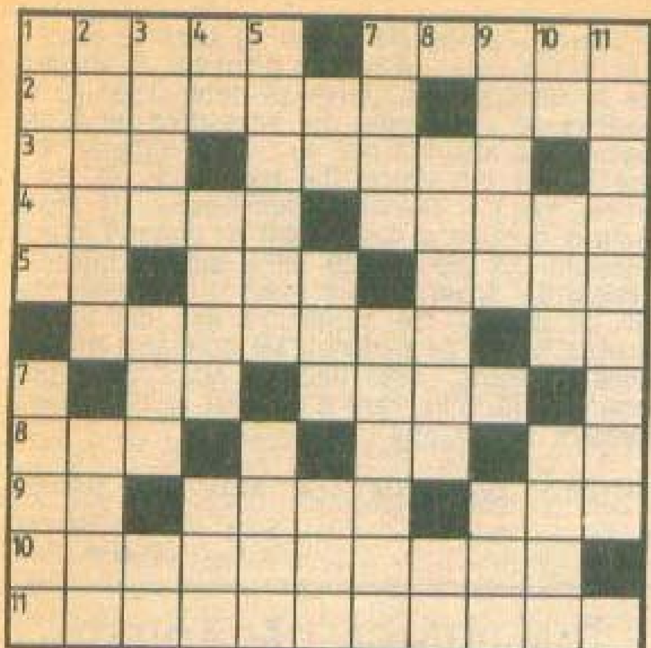
→
dreapta, peste un sarcofag. Se mai ştie că sarcofagul lui Turmunad se afla între sarcofagele a doi bărbaţi şi că sarcofagele lui Ninindu şi Skina nu se găseau între două sarcofage de femei şi nici între două sarcofage de bărbaţi. Pornind de aici, putem schiţa necropola, cu cele nouă sarcofage, pe care le vom nota cu cifrele de la 1 la 9.





Am notat cu numărul 1 sarcofagul lui Zadandu. În acelaşi timp l-am marcat cu litera B, fiind al unui bărbat. Celelalte sarcofage le-am notat în continuare cu numerele **2–9**, sarcofagele cu nr. **2**, **3** şi **9** fiind ale unor femei.

Fiind în total patru mumii de femei, înseamnă că în sarcofagele **3–8** mai există doar unul singur al unei femei, respectiv al soţiei lui Turmunad, care trebuie să se găsească între sarcofagele a doi bărbaţi. El nu poate fi la numărul **4**, pentru că ar fi alături de femeia de la nr. **3**. Să presupunem, aşadar, că soţia lui Turmunad ar fi la nr. **5**. În acest caz, sarcofagul cu numărul **4** ar conţine o mumie de bărbat, el aflîndu-se între sarcofagele **3** şi **5**, care sînt ale unor femei. Or, după cum s-a arătat, nici unul din sarcofagele



schiţei „Oglinda". 2) În 1911, acest poet şi prozator francez (1864-1936) a publicat volumul de versuri „Oglinda orelor" - Oglinda lacului (fig.; pl.). 3) Localitate în Italia - Scriitor român, autorul volumului de memorialistică „Luminile oglinzilor", apărut în 1974 (Alexandru). 4) Unealtă agricolă - „.... cu oglinzi", volum de versuri al lui Constantin Nisipeanu (neart.). 5) Mioare - Rîu în Coasta de Fildeş - Referitor la şiism. 6) Pictor francez (1871-1958), autorul pînzei „La oglindă" (Georges) - Cornel Ionaşcu. 7) Romulus Rusan - Actor american (1905-1967) care a jucat, alături de Orson Welles, în filmul „Oglinda sfărîmată", regizat de Henry Hathaway. 8) Culoarea zăpezii (masc.) - Mihai Lupaşcu - Plantă textilă. 9) Ulpiu Enescu - Rîu în Tanzania - Mreajă de prins peşte. 10) „Oglinda...", volum de proză apărut în 1962 sub semnătura lui I.M. Ştefan. 11) Tehnologie modernă de obţinere a luciului oglinzii, prin ionizare şi suflare cu metal alb.

VERTICAL: 1) Cîntăreaţă de muzică uşoară distribuită de regizorul Richard Fleischer, alături de Paul Lukas şi Mel Ferrer, în filmul „Crăpătură într-o oglindă" - Cavitate. 2) Pictor francez, unul din reprezentanţii de seamă ai impresionismului, autorul pînzei „Gabrielle în oglindă" (Auguste; 1841-1919) - Cinstit, fidel. 3) Autorul poeziei „Cuvinte ca o oglindă" (Vasile) - Lipsit de vedere - Sanda Udrescu. 4) Mihai Niţu - Sfoară de mătase împletită, cu care se agaţă, de obicei, oglinda pe perete - Atmosferă (abr. uz.). 5) Oglindă (înv.) - Toc de ochelari. 6) Dînsa - Produs avicol (pl.) - Rîu în Franţa. 7) Dispozitiv de ridicat - „....şi umbre", volum de versuri semnat de Aurel Tita, în care sînt incluse şi poeziile „Oglinzi cu două feţe paralele" şi „Jocul oglinzilor". 8) Eminesciană: „Stă... singuratic, oglindindu-se în lacuri,/ Iar în fundul apei clare doarme umbra lui de veacuri" (neart.) - Aurel Zăinescu. 9) Abisuri - Fir textil. 10) Olga Popescu - Scriitor contemporan, autorul volumului de povestiri „Camera cu oglinzi" (Nicolae) - Zăvor. 11) Faimos tip de oglindă, adevărată operă de artă.

Dicţionar: ENN, NZO, ŞIIT, ATAI, AVĂ, ARN.

PETRE ROTARU-COLŢI
Buzău

PEISAJE

ORIZONTAL: 1) Pictor român (Brăduţ), autor, între altele, al unor peisaje citadine şi rurale solid construite, cu o accentuată tendinţă către decorativitism; din creaţia sa amintim tabloul intitulat „Peisaj" - Bolduri. 2) Grafician şi pictor român (Marcel), semnatarul pînzei „Peisaj antropomorf" - Elena Dan. 3) Lucrările acestui artist plastic român (Ion) sînt, în principal, portrete, compoziţii şi peisaje cu evidente intenţii metaforice - Localitate în Japonia. 4) 60 de minute - Scriitor român, autor şi al unui „Peisaj cu vaporaşe" - Aurel Rău. 5) Protectoarea vegetaţiei şi a fertilităţii în mitologia romană - Pictor şi grafician român (Theodor; 1831-1891), semnatarul pînzei „Peisaj cu barcă pe lac". 6) Dînsa - Autorul poeziei „Peisaj de toamnă" (Alexandru; 1875-1954) - Abr. pentru „inamic" (milit.). 7) Cultivator de in - Pictor moldovean (Aurel), autorul unei serii de peisaje pe care le-a realizat, în 1971, în tabăra de creaţie de

→



bărbaţilor Turmunad, Ninindu şi Skina nu se găseşte între două sarcofage de femei. Asemănător stau lucrurile şi dacă presupunem că sarcofagul soţiei lui Turmunad se găseşte la numărul **7**. Singurul loc care întruneşte condiţiile cerute este numărul **6**. În acest caz, sarcofagele **5**, şi **7** sînt ale lui Turmunad, Ninindu şi Skina. Întrucît nici unul din acestea nu se învecinează cu două sarcofage ale unor persoane de acelaşi sex, iar sarcofagul de la nr. ... al unui bărbat, are alături, la numărul **6**, un sarcofag de femeie, înseamnă că misteriosul sarcofag de la numărul **8** conţinea mumia unui bărbat.

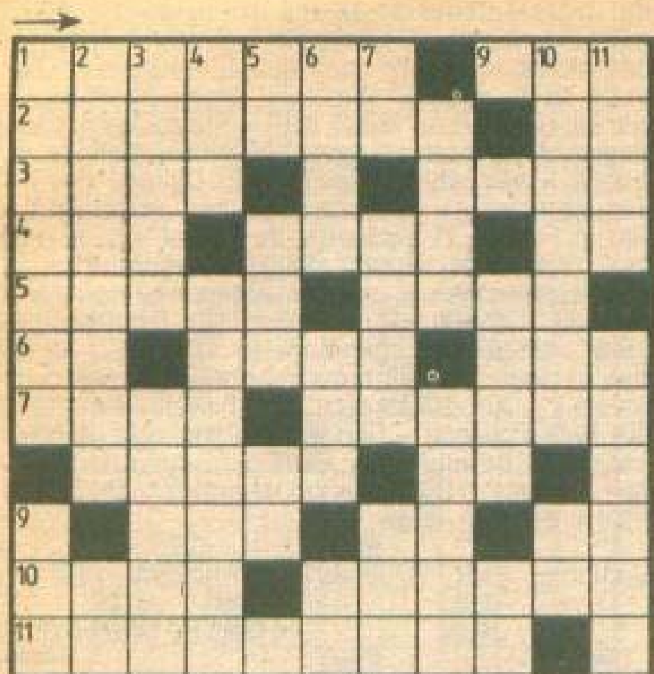
IEPURII ŞI VARIOLA

Pentru rezolvarea acestei probleme, alcătuirea unei scheme se va dovedi, ca şi în alte cazuri, deosebit de folositoare. Astfel, vom despărţi numele femelelor de cele ale masculilor prin numere pare şi impare. Avem deci:

Femele	**Masculi**
1 - Bea	2 - Abu
3 - Bia	4 - Acu
5 - Boa	6 - Adu
7 - Bua	8 - Afu

Acum putem construi un lanţ - în care trebuie să alternăm numerele pare cu cele impare, folosindu-ne de datele cunoscute închipuind alternativ masculi şi femele. Ştim că masculul Adu (M6) a molipsit femela (F?), care la rîndul ei l-a molipsit pe masculul (M?), ce a transmis virusul femelei Bea (F1). Mai cunoaştem, de asemenea, că masculul Acu (M4) a molipsit femela (F?), care la rîndul ei l-a molipsit pe masculul Abu (M2). În sfîrşit, o altă parte a lanţului pe care o mai cunoaştem, va fi M8 - F? - M? - F3. Să nu uităm de enunţul, potrivit căruia „Bua a transmis virusul unui mascul, care la rîndul său n-a fost în nici un

→



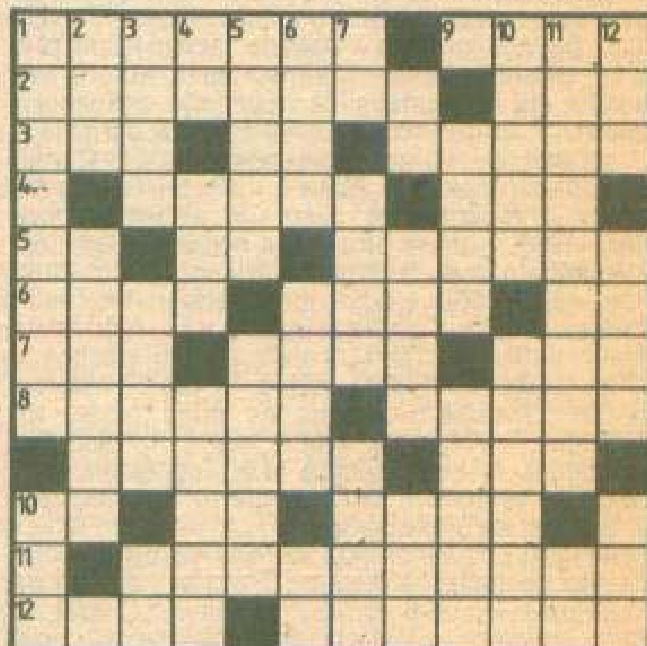
la Babadag. 8) Căsătorii – Octavian Albu. 9) Faraon egiptean – Ana Herescu – Aluminiu (simb.). 10) Insulă de corali – Pictor francez, unul dintre întemeietorii cubismului, semnatarul pînzei „Peisaj din Ciotat" (Georges; 1882–1963). 11) Scriitor francez (Henri-René; 1882–1950), autorul volumului de poeme în proză „Peisajele inimii".

VERTICAL: 1) În 1957, acest scriitor român (Traian) a publicat volumul de reportaje intitulat „Peisaj sovietic" – „... într-un peisaj" este titlul uneia din pînzele pictorului german Franz Marc. 2) A publicat în 1971 volumul „Vedere din balcon" (Costache) – Telur (simb.). 3) Pictor român (Octavian), semnatarul tabloului „Peisaj" – Primar într-un sat dobrogean din povestirea lui Mihail Sadoveanu „Priveliști dobrogene". 4) Insulă în Polinesia – Dintre lucrările acestui pictor francez (Maurice; 1883–1955) le amintim pe cele intitulate „Peisaj din Corsica" și „Peisaj din Montmagny". 5) Liviu Eremia – Fluviu de coastă în Italia – Radiu (simb.). 6) Îi aparține tabloul „Peisaj dobrogean" (Iosif; 1881–1958) – Lună numită, popular, și Florar – Barbu Marinescu. 7) Miez de nucă! – Lac în Finlanda – A brăzda pămîntul. 8) Plugarul de la Niculițel, din „Priveliști dobrogene" de M. Sadoveanu – Personaj din povestirea lui Mihail Sadoveanu amintită mai sus, care vorbește despre cîteva din obiceiurile lipovenilor. 9) Usturoiată (reg.) – Quintilian Dumitrescu. 10) Pictor francez considerat deschizător de drumuri în arta secolului XX (Paul; 1839–1906), autorul tabloului „Peisaj din Anvers" – Aur (simb.). 11) „Peisaj marin cu cactuși" se intitulează una din pînzele acestui pictor de naționalitate germană din țara noastră (Hans; 1883–1955) – Mare dramaturg american (Arthur), care a publicat în 1955 drama „Vedere de pe pod".

Dicționar: ZEZE, INM, TLA, ANU, USO, SAAN.

LIVIU NOVAC
Pecica, Arad

DIN LUMEA PĂSĂRILOR



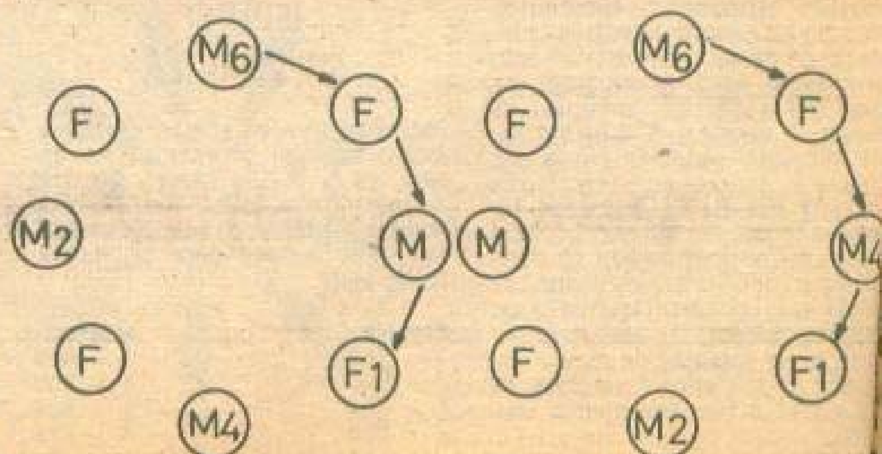


caz împerecheat cu Boa, iar Boa n-a fost împerecheată cu Afu"; trebuie reținut acest lucru, pentru că el ne avertizează că lanțul nu poate avea în nici o parte a sa formațiile F7 – M? – F5 sau F5 – M8.

Reprezentînd grafic acest lanț, în care plasăm primele două bucăți cunoscute, M6 – F? – M? – F1 și M4 – F? – M2, găsim două variante posibile:

DESEN I

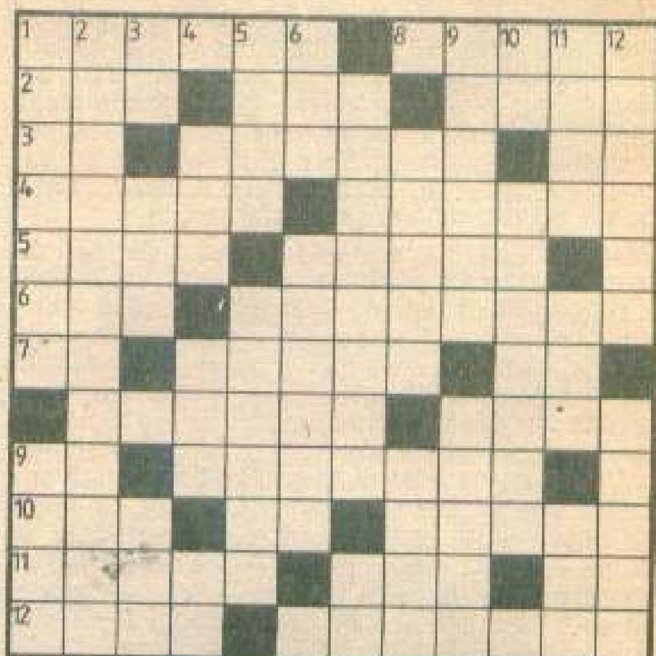
Introducînd în desen și cea de-a treia bucată cunoscută (M8 – F? – M? – F3), cele două variante vor arăta în felul următor:



ORIZONTAL: 1) Pasăre tropicală arboricolă, cu ciocul gros, încovoiat și cu penaj viu colorat – Numele științific al raței. 2) Pasăre de curte (pl.) – Aici. 3) Hain – Ion Opriș – Vultur bărbos. 4) Gen de păsări alergătoare, asemănătoare cu struțul, cu picioare lungi și cu aripi relativ mici, care trăiesc în America de Sud – Sport cu arcul. 5) Mere! – La despărțire – Pasăre cîntătoare mică, foarte vioaie, cu penele verzi-gălbui, iar pe aripi cu două dungi negre. 6) Lemn exotic african ! – Culcușul păsărilor – Nicolae Lupescu. 7) Pasăre terestră, de talie mare, originară din Australia, asemănătoare cu struțul, dar lipsită de creastă – Rîu în Angola – Necaz (reg.). 8) Mamifer cu aripi adaptate la zbor – A socoti, a chibzui (pop.). 9) Gînsac – Fir textil (pl.). 10) Telur (simb.) – Notă muzicală – Localitate în Turcia. 11) Păsări călătoare mici, insectivore, cu penajul castaniu-închis și cu gîtul negru, care trăiesc în apropierea apelor. 12) Pasăre răpitoare de zi, cu ciocul scurt și curbat, ageră și puternică – Pasăre de baltă.

VERTICAL: 1) Pasăre cu cioc scurt, sălbatică sau domestică, de talie mijlocie sau mică și cu penajul diferit colorat – Taler de balanță. 2) Specie de papagal din America de Sud, viu colorat și cu coada lungă – Fiecare dintre penele mari ale aripilor unei păsări, care servesc la baterea aerului în timpul zborului. 3) Pasăre domestică mare, cu penajul masculului strălucitor, albastru-verzui, și cu coada foarte lungă, pe care o poate răsfira în formă de evantai – A fugi repede și pe furiș (fam.) – Maria Ivașcu. 4) Talia raței! – Mediu propice păsărilor palmipede (pl.) – Mahomedanism. 5) Pasăre crescută pentru carne și ouă – Pasăre călătoare și cîntătoare de mărimea unei vrăbii, de culoare brună, care trăiește în stufărișul din jurul lacurilor și mlaștinilor. 6) Electrod pozitiv al unei pile electrice – Femela cucului (rar) – Acut! 7) Liviu Ionescu – A alunga păsările – Negație categorică. 8) Miros specific – Plisc, clonț – Zăgaz. 9) Localitate în Irak – Rea. 10) Pasăre migratoare de baltă, de mărimea unui porumbel, cu penele negre-verzui și cu un moț negru în creștet – Pasăre de baltă din ordinul picioroangelor, cu pene cenușii, cu gîtul, ciocul și picioarele lungi și cu un moț de cîteva pene date pe ceafă. 11) Păsări alergătoare – Radu Udrescu. 12) Piept – Pasăre răpitoare de zi, mare și puternică (pl.) – Impermeabil.

NICOLAE ȘERBAN



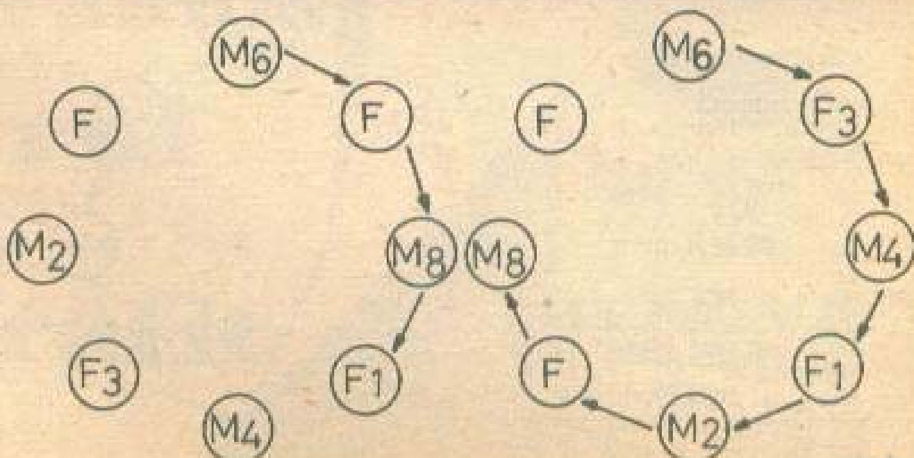
LA DRUM

ORIZONTAL: 1) Vehicul prevăzut cu o platformă și folosit la transporturi – Elementele de legătură dintre butucul și coroana unei roți (sg.). 2) Fast – Geantă mare de pînză, de piele, în care se pun lucrurile necesare pentru drum – Eroul dramei omonime a lui W. Shakespeare. 3) Punct final într-un circuit! – A călători – La mijlocul rutei! 4) Ședere mai îndelungată într-un loc în timpul unei călătorii – Ambarcație cu fundul plat și cu prora și pupa înclinate, folosită pe ape fără valuri mari. 5) Unul din însoțitorii lui Enea (mit.) – Navă pusă în mișcare de un motor propriu. 6) Rege trac, venit în ajutorul Troiei (mit.) – Motocicletă ușoară, prevăzută cu pedale pentru pornirea motorului. 7) Emil Horea – Aerostat alcătuit dintr-o învelitoare →



DESEN II

...vindu-le, observăm că în va...nta b nu putem plasa F5 și F7, fi...că vom avea fie M6 – F7 – M8 – ...– M2, fie M6 – F5 – M8 – F7 – ... știm însă că formațiile F7 – M? ...5 sau F5 – M8 nu sînt admise. ...acum avem tot două variante, **a** ...b:



→

→

impermeabilă umplută cu un gaz mai ușor decît aerul, căruia i se poate atașa o nacelă – Negație. 8) Veche monedă turcească – Trecere, durată (fig.). 9) Pus la calea ferată pentru schimbarea direcției de mers – Cu el poți face plimbări de agrement prin stațiuni. 10) Totalitatea suprastructurilor din centrul navei și de pe puntea superioară – Neon (simb.) – Vehicul aerian. 11) Categorie (după confort și tarif) a vagoanelor, compartimentelor și cabinelor pentru călătorii cu trenul sau cu vaporul – Acela – Nichel (simb.). 12) A aerisi – Navă cu pînze avînd pînă la șase catarge (pl.).

VERTICAL: 1) Navă rapidă cu pînze, de mari dimensiuni, cu cel puțin trei catarge și cu puntea superioară mult ridicată la proră și la pupă (pl.) – Corabia lui Noe. 2) Vehicul cu tracțiune mecanică proprie. 3) Miron Xenopol – Fiecare dintre mișcările picioarelor, în mers obișnuit – Călăuza marinarilor. 4) Navă – Localitate în insula Noua Irlandă – Între cal și călăreț. 5) Ciolănos – Automobil. 6) Instrument de suflat – Piesă de formă circulară din mecanismul unui autovehicul, cu ajutorul căreia se dă vehiculului direcția dorită (pl.). 7) Drumeți – Alecu Opriș. 8) Fustă cu volane care se îmbracă pe dedesubtul rochiei – Drum. 9) Aparat de zbor fără motor – Fluier mare ciobănesc. 10) Bluză rustică – Convoi de vagoane de cale ferată legate între ele și puse în mișcare de o locomotivă (pl.). 11) Buhai – Plimbare scurtă pe un anumit traseu – Organizator de excursii (siglă). 12) Cale importantă de comunicație și de transport – Vehicul echipat cu tălpi care se deplasează prin alunecare pe zăpadă.

Dicționar: LEAR, EVAS, RES, RUF, BOM.

GHEORGHE TOIA

TRANSFIGURĂRI

ORIZONTAL: 1) Expoziție cu vînzare – Dublă la bărbie. 2) Metaforă clasică pentru cazuri de mari ratări (sg.) – Mijloc sigur de a închide gura cuiva. 3) Elemente de perspectivă provenite din propria pepinieră – Surpat la mijloc! 4) Modalitate de recuperare... în unele cazuri. 5) Cîrmit în dreapta la cotitură! – Manual de dirijare. 6) Sfertul... neacademic (înv.) – Tip... bine. 7) Centru de comună! – Vine ca turnat. 8) Dă bune rezultate în munca de teren (fem.) – Urător cu plugușorul. 9) Fruntaș la serviciu – Dau din umeri (sg.). 10) Dublură pentru o vedetă – Cu relații în diferite cercuri (sg.) – Exemplu de slăbiciune. 11) Cute la fuste de tergal! – Primele forme de protest folosite de către om.

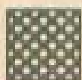
VERTICAL: 1) Procedeu utilizat în secvențele trucate – Un stil pompos. 2) Adăposturi funcționale. 3) E soi curat – Ruda săracă a pîinii (pl.). 4) Termen pentru o nouă înfățișare – E ca după o cură de slăbire. 5) Abatere gravă de la codul bunelor maniere. 6) Loc de muncă pentru docheri... în port – Niște cîini buni... la urma urmelor. 7) Reprezentant... permanent în felul său – Cupă... de șampanie! – Faza de debut a unei introspecții! 8) Element cu manifestări perturbatoare în sectorul avicol (pl.). 9) Început de ulcer! – Denumirea muștețe într-un limbaj de... specialitate! – Itinerarul unor vizitatori grăbiți (pl.). 10) Din formația alb-negrilor – Pregătit pentru lucru. 11) Pline de praf după terminarea lucrului.

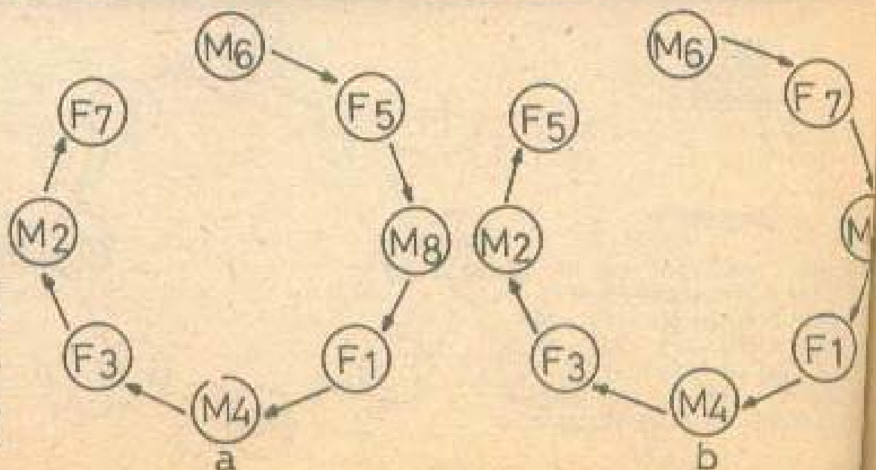
DORIN ARGHIR

1	2	3	4	5	6	■	8	9	10	11
2					■					
3								■		
4									■	
5		■								
6						■		■		
■			■		■					
8							■			
9						■				
10				■			■			
11		■								



→





DESEN III

Varianta **a** nu este bună, deoarece ne lovim de același impediment ca mai înainte, în care obținem formațiile neadmise F7 – M? – F5 și F5 – M8. Singura posibilitate rămîne, așadar, varianta **b**. De aici se vede că lui Adu (M6) virusul i-a fost transmis prin femela Boa (F5).

PROCURAȚI-VĂ DIN TIMP



Copertele noastre: Eminescu — 100 de ani de comemorare (coperta I); Să reînvățăm Bucureștiul (coperta II)
În corpul almanahului, ample articole și grupaje de articole inserate sub aceste titluri

De realizarea Almanahului Flacăra 1989 s-au îngrijit:
NICOLAE ARSENIE (redactor șef adjunct), ILIE PURCARU (redactor responsabil al almanahului), COCA PINTILIE (macheta), POMPILIU CLONDA (prezentare artistică), LUCIAN POPA (coperta, grafica), ELENA GHERA (fotografii), VIORICA PUICĂ (corectura), ANA VOICU, REGHINA VÂRVICI, POMPILIU DUMITRESCU (secretariat tehnic)

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii" sub comanda nr. 80 268

Lei 30


ALBUM